

دکتر عامری - دکتر لیتکوهی - دکتر جهان بفش

جزوه روش تحقیق معماری

بخش علمی هنر و معماری

گروه علمی مهندسی معماری

روش تحقیق معماری

مؤلفین:

دکتر حمیدرضا عامری سیاهویی

دکتر ساناز لیتکوهی

دکتر حیدر جهان بخش

خرداد ۹۳

دکتر عامری - دکتر لیتکوهی - دکتر جهان بفش

جزوه روش تمقیق معماری

فصل اول: تحقیق در معماری

۱-۱- تعریف تحقیق (چه چیزی پژوهش نیست؟)

۲-۱- هدف های تحقیق

۳-۱- مراحل انجام تحقیق

۴-۱- فرایند تحقیق

۵-۱- کارکرد روش تحقیق

۶-۱- مراحل عمده روش تحقیق علمی

۷-۱- ضرورت تحقیق در معماری

۸-۱- انواع تحقیق

۱-۸-۱- تقسیم بندی تحقیقات از لحاظ هدف انجام

الف) تحقیقات بنیادی (پایه/نظری) Basic

ب) تحقیقات کاربردی Applied

ج) تحقیقات تحقیق و توسعه ای Research and Development=R&D

د) تحقیقات تطبیقی

۲-۸-۱- تقسیم بندی تحقیقات با در نظر گرفتن معیار زمان

الف) تحقیقات مقطعی

ب) تحقیق طولی

۳-۸-۱- تقسیم بندی تحقیقات با توجه به معیار میزان ژرفایی

الف) مطالعات پهنانگر

ب) مطالعات ژرفانگر

۴-۸-۱- تقسیم بندی تحقیقات با توجه به معیار وسعت

الف) تحقیقات در سطح کلان

ب) تحقیقات در سطح میانه

۹-۱- راهبرد (طرح تحقیق)

۱۰-۱- سنجش کیفیت تحقیق

الف) معیارهای کیفیت در گروه پارادایم اثبات گرا/ پسا اثبات گرا
ب) معیارهای کیفیت در سامانه پژوهش طبیعت گرا

فصل دوم: ساختار تحقیق

۱-۲- انتخاب موضوع تحقیق

۱-۱-۲- عوامل موثر در انتخاب موضوع تحقیق

۲-۱-۲- معیارهای انتخاب موضوع تحقیق

۳-۱-۲- عنوان تحقیق و ویژگی‌های آن (چه موضوعاتی برای تحقیق مناسب نیستند؟)

۲-۲- بیان مسئله

۱-۲-۲- ویژگی‌های بیان مسئله

۲-۲-۲- خطاهای ممکن در انتخاب مسئله

۳-۲-۲- معیارهای ارزیابی بیان مسئله‌ی تحقیق

۴-۲-۲- نقش بیان مسئله در ساختار تحقیق و مقاله

۳-۲- پیشینه تحقیق

۱-۳-۲- ضرورت پیشینه‌یابی و پیشینه‌یابی علمی - عملی موضوع (مسئله)

۲-۳-۲- فرایند پیشینه‌یابی و پیشینه‌یابی علمی و عملی

۳-۳-۲- هدف‌های پیشینه‌یابی و پیشینه‌یابی علمی موضوع

۴-۳-۲- روند عملی انجام مرور سابقه موضوع

الف) خواندن

ب) مصاحبه‌های اکتشافی

۴-۲- چهارچوب نظری یا مفهومی

۱-۴-۲- روند عملی طرح نظری مسئله تحقیق

فاز اول: مرور نگرش‌های گوناگون

فاز دوم: انتخاب یک چهارچوب نظری

فاز سوم: آشکار سازی چهارچوب نظری مسئله تحقیق

۲-۵- مفهوم سازی

۲-۶- شاخص ها

۲-۷- فرضیه

۲-۷-۱- نقش فرضیه در تحقیق

۲-۷-۲- ویژگی های کلی یک فرضیه خوب

۲-۷-۳- منابع فرضیه

۲-۷-۴- اصول فرضیه سازی

۲-۷-۵- انواع فرضیه های تحقیق

الف) فرضیه های همبستگی

ب) فرضیه های علی [علت - معلولی] Causal Relation

۲-۸- متغیرها

۲-۸-۱- ویژگی متغیرها

۲-۸-۲- انواع متغیرها

الف) متغیر مستقل

ب) متغیر وابسته Dependent

ج) متغیر تعدیل گر Moderator

د) متغیر مداخله گر Intervening

ه) متغیر کنترل [مداخله گر مهار شده] Control

و) متغیر گسسته (مقوله ای) Categorical

ز) متغیر پیوسته Continuous

۲-۸-۳- ارتباط بین متغیرها

۲-۸-۴- مقیاس های اندازه گیری متغیرها

الف) مقیاس اسمی Nominal

ب) مقیاس رتبه ای (ترتیبی) Ordinal

ج) مقیاس فاصله ای Interval

د) مقیاس نسبی Ratio

۲-۸-۵- تعریف متغیرها یا مفهوم ها

الف) تعریف نظری یا مفهومی

ب) تعریف عملیاتی

فصل سوم: راهکارهای تحقیق

۳-۱- انواع تحقیق های کمی

الف) تحقیق ارزیابانه Evaluation

ب) تحقیق اقدام پژوهی Action Research

ج) تحقیقات مقطعی

د) تحقیق پیمایشی (زمینه یابی) Survey

هـ) تحقیق تحلیل محتوایی Content Analysis

و) مورد پژوهی Case Research

ز) تحقیق همبستگی Correlation Res.

ح) تحقیق های علی

ی) تحقیق علی- تطبیقی Casual Comparative Method

۳-۱-۱- تصمیم گیری در خصوص انتخاب روش تحقیق

۳-۲- تحقیق های کیفی Qualitative

الف) تحقیق تاریخی Historical

ب) تحلیل گفتگو Dialogue

ج) تحلیل گفتمان [سخن کاوی] Discourse

د) تحلیل ژانر [نوع ادبی]

هـ) تحلیل هرمنوتیکی Hermenutic

و) پژوهش های روایتی Narrative

ز) پژوهش های قوم شناسی Ethnographic

Phenomenology (ح) پدیدار شناسی

۱-۲-۳- پرسش‌هایی برای چگونگی انتخاب روش پژوهش کیفی

۳-۳- تحقیق کیفی در معماری

۱-۳-۳- ویژگی‌های اصلی تحقیق کیفی

الف) تأکید بر مکان طبیعی

ب) تأکید بر تفسیر و معنا

ج) توجه به فهم پاسخگویان از شرایط شخصی خود

د) استفاده از تدابیر چندگانه

۲-۳-۳- سه رویکرد تحقیق کیفی

۱-۲-۳-۳- نظریه‌های زمینه‌ای

۲-۲-۳-۳- مردم‌نگاری

۳-۲-۳-۳- رویکرد تفسیر گرایی

۳-۳-۳- فرایند انجام تحقیق

الف) گردآوری داده‌ها

ب) تلخیص داده‌ها (کدگذاری)

ج) نمایش داده‌ها

د) نتیجه‌گیری و تأیید

۴-۳- تحقیقات ترکیبی Mixed method approach

۱-۴-۳- تحقیق تفسیری - تاریخی

۲-۴-۳- راهبرد: روایت و تحلیل در تحقیق تفسیری تاریخی

۳-۴-۳- تبیین علمی تاریخ: ایده قانون فراگیر

۴-۴-۳- تاریخ به منزله حرکت روح مطلق:

۵-۴-۳- ارزیابی تحقیق تفسیری / تاریخی

الف) شواهد تعیین‌گر

ب) شواهد زمینه‌ای

ج) شواهد استنباطی

(د) شواهد خاطره ای

۳-۵- ساختار گرایي

۳-۶- پسا ساختار گرایي

فصل چهارم: ابزارهای انجام تحقیق

۴-۱- مشاهده

۴-۱-۱- انواع مشاهده

الف) مشاهده نامحسوس

ب) مشاهده فعال

ج) مشاهده ناپیوسته

د) مشاهده آزاد

هـ) مشاهده مستقیم

و) مشاهده میدانی

ز) مشاهده کانونی

ح) مشاهده همراه با مشارکت

ط) مشاهده پذیرا

ی) مشاهده کنترل شده

۴-۲- مصاحبه

۴-۲-۱- انواع مصاحبه

الف) مصاحبه منظم

ب) مصاحبه آزاد

۴-۳- پرسشنامه

۴-۳-۱- انواع پرسشنامه

۴-۳-۲- طراحی پرسشنامه

۳-۳-۴- استخراج پرسشنامه

۴-۳-۴- رسم نمودار درختی

۵-۳-۴- نمره گذاری

۶-۳-۴- تعیین اعتبار ظاهری سئوالات

۷-۳-۴- تعیین اعتبار محتوایی و پایایی سئوالات

۸-۳-۴- شناسنامه پرسشنامه

۹-۳-۴- انواع پرسشنامه از لحاظ نحوه اجرا

۱۰-۳-۴- خصوصیات کلی سئوالات نگرشی

۱۱-۳-۴- بانک عبارات نگرشی

۱۲-۳-۴- مقیاس های نگرش سنجی

۴-۴- جامعه، نمونه و روش های نمونه گیری

۱-۴-۴- روش های نمونه گیری

۲-۴-۴- روش های نمونه گیری غیر احتمالی

۳-۴-۴- انواع روش های نمونه گیری احتمالی

الف) نمونه گیری تصادفی ساده Simple Random Sampling

ب) نمونه گیری نظام دار یا سیستماتیک Systematic Sampling

ج) نمونه گیری تصادفی طبقه ای Stratified Sampling

د) نمونه گیری تصادفی خوشه ای Cluster Sampling

۴-۴-۴- تعیین حجم نمونه

۵-۴-۴- جدول نمونه گیری کوکران برای تعیین حجم نمونه

۴-۵- انواع تحلیل ها آماری

۱-۵-۴- تحلیل توصیفی

۲-۵-۴- تحلیل استنباطی

الف) آمار پارامتری Parametric

ب) آمار ناپارامتری NonParametric

۴-۵-۳- تجزیه و تحلیل اطلاعات جمع آوری شده Data Analysis

الف) آماده کردن داده‌ها

ب) خلاصه سازی داده‌ها Data Reduction

ج) نمایش داده‌ها Data Display

۴-۵-۴- انواع تجزیه و تحلیل داده‌ها

الف) تجزیه و تحلیل توصیفی Discriptive analysis

ب) تجزیه و تحلیل مقایسه‌ای Comparative analysis

ج) تجزیه و تحلیل علی Causal analysis

۴-۵-۵- تحلیل‌های آمار و کاربرد آنها در تحقیق

فصل پنجم: تهیه گزارش کار تحقیق

۵-۱- مبحث اول: مقدمه و بیان مسئله

۵-۱-۱- مقدمه

۵-۱-۲- بیان مسئله

۵-۲- مبحث دوم: مرور سابقه موضوع

۵-۳- مبحث سوم: روش تحقیق

۵-۳-۱- روش تحقیق

۵-۳-۲- آزمودنی‌ها

۵-۳-۳- ابزار اندازه‌گیری و جمع آوری داده‌های میدانی

۵-۳-۴- فرضیه‌ها

۵-۴- مبحث چهارم نتایج و بحث

۵-۴-۱- یافته‌های تحقیق

۵-۴-۲- بحث درباره یافته‌ها

۵-۴-۳- محدودیت‌ها

۵-۵- مبحث پنجم: نتیجه گیری

۱-۵-۵- راهکارها و پیشنهادها

۲-۵-۵- منابع

۳-۵-۵- ضمائم

۵-۶- نمونه ای از فصل روش تحقیق یک پایان نامه کارشناسی ارشد

۱-۶-۵- نوع و روش تحقیق

۲-۶-۵- دامنه تحقیق

۳-۶-۵- روش گردآوری اطلاعات

۴-۶-۵- ابزارهای گردآوری اطلاعات

منابع و سرچشمه ها

فصل اول: تحقیق در معماری

در این فصل ابتدا کلیتی در مورد تعاریف، ویژگیها و خصوصیات تحقیق آورده شده و سپس در باره روند تحقیق در معماری و ویژگیهای آن توضیحاتی خواهد آمد. بطور کلی هدف از روش تحقیق معماری را می توان در موارد زیر خلاصه کرد:

- الف) آشنایی با مفهوم تحقیق در حالت کلی و تاریخچه تحقیق در معماری
- ب) آشنایی با رهیافتهای روشهای عملی تحقیق، طبقه بندی روشها و رابطه آنها با یکدیگر
- ج) شناخت رویه های جمع آوری اطلاعات، طبقه بندی اطلاعات و تحلیل و جمع بندی اطلاعات به منظور تدوین طرح تحقیق و استفاده از منابع طبق معیارهای رایج دانشگاهی به صورت کاربردی و قابل استفاده

۱-۱- تعریف تحقیق

- تحقیق فرایندی است که از طریق آن کوشش می شود تا به صورتی قانونمند و با بهره گیری از اطلاعات، پاسخ سؤالی، راه حل مشکلی یا مسئله ای یا فهم عمیق تر از پدیده ای به دست آید.
- پژوهش و تحقیق یک فرایند قانونمند جمع آوری و تحلیل اطلاعات، به منظور افزایش شناخت از پدیده هایی که با آن در ارتباط هستیم می باشد.
- طبق تعریف (کرلینجر ۱۳۷۴) روش علمی فرایندی است نظام یافته - کنترل شده- تجربی و انتقادی در مورد پدیده های طبیعی که روابط اجتماعی بین این پدیده ها را به وسیله نظریه و فرضیه هدایت می کند.

انجام تحقیق ویژگیهایی دارد که از آنجمله می توان به موارد زیر اشاره کرد:

- ۱- تحقیق با یک پرسش یا مسئله آغاز می شود.
- ۲- تحقیق به دسته بندی روشنی از هدف نیاز دارد. (بیان روشن و غیرمبهم موضوع)

۳- تحقیق نیازمند برنامه ریزی روند خاصی است. (تحقیق آن گونه نیست که راه حل مسئله به طور اتفاقی ظهور نماید بلکه یک روند به دقت برنامه ریزی شده است و بسته به سؤال ویژه تحقیق، طرح ها و متدهای گوناگونی به کار خواهد رفت).

۴- در تحقیق موضوع اصلی به ریز موضوعات کنترل پذیرتری تقسیم می شود.

۵- تحقیق به وسیله موضوع، سؤال یا فرض ویژه تحقیق هدایت می شود.

۶- تحقیق، پیش فرض های قطعی را می پذیرد.

۷- تحقیق یک امر عینی است یعنی متأثر از رای و منظر شخصی افراد نبوده و بایستی افراد متفاوت برداشتی واحد از آن داشته باشند.

۸- قابلیت تعمیم پذیری و تکرار پذیری داشته باشد. بدان معنی که نتایج تحقیق را باید بتوان با رعایت اصول صحیح آماری به موارد مشابه تعمیم داد همچنین یک تحقیق در صورتی قابل پذیرش است که قابلیت تکرار داشته باشد یعنی در مکانها و زمانهای دیگر بتوان همان تحقیق را انجام داد تا از مقایسه موقعیت های اجرایی مشابه یک قانون بدست آید.

۹- تحقیق ماهیتاً روندی گردشی و یا رفت و آمدی دارد. از دیگر ویژگیهای تحقیق می توان به موارد زیر اشاره کرد: دقت طلبی، صبر و شکیبایی در انجام، تخصص طلبی و استفاده از تعاریف عملیاتی می باشد.

در این خصوص باید دقت داشت که چه چیزی تحقیق نیست؟ چرا که کلمه تحقیق (پژوهش) در سخنان روزمره چنان بی قاعده به کار برده شده که تعداد کمی از مردم به معنی حقیقی آن واقفند. با اینحال باید گفت موارد زیر در تعریف انجام تحقیق قرار نمی گیرند:

۱- تحقیق تنها جمع آوری اطلاعات نیست.

یک دانش آموز می گوید: "معلم، ما را برای انجام تحقیق به کتابخانه فرستاد و من مطالب زیادی درباره علامه طباطبایی یاد گرفتم." ممکن است این دانش آموز رفتن به کتابخانه و گرفتن اطلاعات یا جمع آوری حقایق را تحقیق بشمار آورد. این شاید یافتن اطلاعات باشد و شاید مهارت یافتن در استفاده از منبع؛ اما قطعاً چیزی نیست که از آن تحت عنوان تحقیق یاد شود.

۲- تحقیق تنها انتقال مطالب از منبعی به متنی دیگر نیست.

۳- تحقیق تنها جست و جوی اطلاعات نیست.

۱-۲- هدف های تحقیق

انجام تحقیق با اهداف مختلفی صورت می گیرد که موارد زیر را می توان از عمده آنها برشمرد:

۱- کشف روابط بین پدیده ها

بخش عمده ای از اهداف روش علمی کشف روابط بین پدیده های مختلف است چرا که پدیده ها ممکن است همبستگی ظاهری با همدیگر داشته باشند اما روابط علت و معلولی وجود نداشته باشد

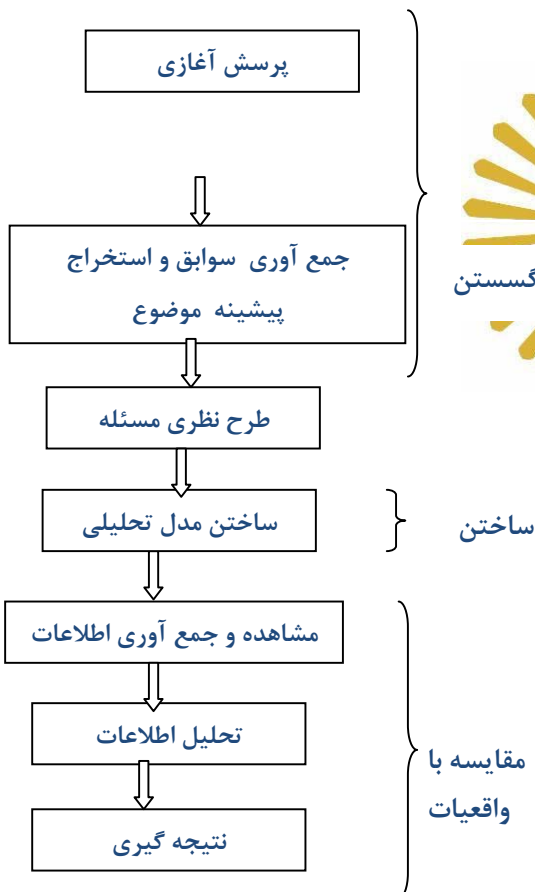
۲- تبیین پدیده ها و روابط

اثبات روابط علت و معلول پدیده ها

۳- پیش بینی رویدادها

هدف محقق علاوه بر دو مورد یادشده بدست آوردن توان پیش بینی رویدادها در موقعیت های خاص است.

۴- کنترل اثرات رویدادها

۱-۳- مراحل انجام تحقیق

انجام تحقیق به شیوه درست نیازمند طی کردن روند منطقی و اصولی می باشد. اولین قدم گسستن از سوابق ذهنی و غلبه بر پیش داوری ها است. این گسستن عملی نخواهد بود مگر بر مبنای ساختن پیش فرضهایی که به نظر محقق محتمل است یک قضیه را نمی توان علمی دانست مگر وقتی که بتوان درستی یا نادرستی آن را از راه تجربه اثبات کرد. این سه مرحله در روش تحقیق علمی جدا و مستقل از یکدیگر نیستند بلکه بر عکس با کمک متقابل یکدیگر تکمیل می شوند.

۱-۴- فرایند تحقیق

در انجام تحقیق به منظور کسب شناخت، باید مجموعه ای از گزاره ها (فرضیه ها یا سؤال های تحقیق) را تدوین کرد، سپس آنها را مورد آزمون قرار داد یا پاسخ آنها را فراهم آورد. این کار، فرایند تحقیق را هدایت کرده و محقق را در بدست آوردن شناخت یاری می دهد. تحقیق فرایندی است که از طریق آن می توان درباره "ناشناخته ها" به جستجو پرداخت و نسبت به آن شناخت لازم را کسب کرد. در این فرایند از چگونگی گردآوری شواهد و تبدیل آنها به یافته ها، تحت عنوان "روش شناسی" یاد می شود. این سؤال که "چگونه داده ها گردآوری شود و مورد تفسیر قرار گیرد، به طوری که ابهام حاصل از آنها به حداقل ممکن کاهش یابد"، مربوط به روش شناسی تحقیق است.

۱-۵- کارکرد روش تحقیق

متدولوژی یا روش تحقیق، مطالعات را کنترل و شیوه استفاده از اطلاعات را مشخص می کند و آنها را در روابطی منطقی جای می دهد. وسیله پالایش اطلاعات خام را فراهم می آورد، راهی می گشاید تا مفاهیم در پس این اطلاعات آشکار شوند و در پایان، نتیجه یا نتایجی بیرون می آیند که به بسط و گسترش دانش می انجامند. فرایند کامل تلاشی یکپارچه به همراه ارزیابی اجزای تشکیل دهنده آن است.

▪ دو کارکرد عمده روش تحقیق:

۱- دیکته کردن و کنترل جمع آوری اطلاعات

۲- کنترل اطلاعات پس از اکتساب و استخراج مفاهیم از آن

این همان چیزی است که از عبارت "تفسیر داده ها" درک می شود. آگاهی روشن از معنی و مفهوم داده ها ضروری است. در صورتی که درک درستی از داده ها وجود نداشته باشد، پژوهشی هم وجود نخواهد داشت.

۱-۶- مراحل عمده روش تحقیق علمی

۱- انتخاب موضوع تحقیق

۲- بیان مسئله

- ۳- پیشینه تحقیق
- ۴- بیان گزاره های مسئله (هدف/فرضیه/سؤال ها)
- ۵- مشخص کردن متغیرها و مقیاس سنجش آنها
- ۶- تعیین ابزار اندازه گیری
- ۷- مشخص کردن جامعه موردبررسی، نمونه و حجم نمونه
- ۸- انتخاب روش انجام تحقیق
- ۹- گردآوری داده ها
- ۱۰- تنظیم و تلخیص داده ها
- ۱۱- تحلیل و تفسیر داده ها و استخراج نتایج
- ۱۲- تدوین گزارش و اشاعه یافته ها

۷-۱- ضرورت تحقیق در معماری

تحقیق در معماری همواره در تاریخ معماری وجود داشته است که نمونه آن تحول فرم ها و مصالح ساختمانی است که با آزمون و خطا و مشاهده نمونه های مشابه صورت پذیرفته است. مانند تحول نیم قوسهای حائل در کلیساها. در واقع می توان گفت اگرچه تلاشهای معماران و تجربیات آنان در طول تاریخ در جهت بهبود سیستم های ساخت و ساز با آنچه امروزه ما به عنوان فرایند تحقیق دانشگاهی می شناسیم متفاوت است، با اینحال از آنجا که به نوعی سعی و خطا در انتخاب و اجرای سیستم های ساختمانی با هدف بهینه سازی آن توسط معماران صورت گرفته است می توان گفت ذات تحقیق و جستجو همواره در کارهای معماری وجود داشته و به سمت تکامل و بهینه سازی پیش رفته است. موضوعات تحقیق معماری نیز با توجه به مسائل روز متفاوت بوده است. به عنوان مثال موضوع اصلی تحقیق در دهه ۱۹۵۰ مطالعات اقلیمی و سازه ای و در دهه ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ مسائل اجتماعی- رفتاری، روشهای طراحی و انرژی بوده است.

در دهه ۱۹۸۰ پایداری و مباحث مربوط به آن، بخش مهمی از تحقیقات معماری را به خود اختصاص می داد. این دوره مقارن با گسترش تحقیق و افزایش بودجه در نظر گرفته شده برای آن در مؤسسات و دانشگاهها و رشد مجلات حرفه ای بوده و به نوعی می توان آن را شروع دوره طلایی تحقیق معماری به حساب آورد. نهایتاً مطالعات معماری در دو دهه اخیر در جهت موضوعات زیر تغییر رویکرد داشته است:

انرژی ← پایداری

تاریخ معماری ← نظریه و نقد طراحی

حفاظت آثار تاریخی ← ساختار شکنی

اکنون می توان گفت تغییر موضوعات و اهداف تحقیق با توجه به مسائل روز صورت گرفته و همچنین تحقیق در مورد طراحی معماری نیز اهمیت و نقش بیشتری یافت و پیش از طراحی نیاز سنجی و ... مدنظر قرار گرفت (گروت، وانگ، ۱۳۸۶). باتوجه به گسترش زمینه ها و تخصص های مرتبط با معماری، دیگر یک معمار به تنهایی نمی تواند پاسخگوی تمام مسائل و تخصص ها بوده و طراحی را بصورت فردی انجام دهد و در واقع طراحی و ساخت مناسب نیازمند همکاری و همفکری گروه متخصصان می باشد. اینکه تعامل بین این گروه چگونه می بایست صورت گیرد از مواردی است که رسیدن به آن نیازمند انجام تحقیق است.

از طرفی گستردگی گروه کاربران و افزایش سطح دانش، تعاملات جهانی و نهایتا سلايق کارفرمایان نیز دلیلی دیگریست که لزوم انجام تحقیق جهت درک و شناخت این نیازها را بیشتر نمایان می کند. به طور کلی می توان گفت نیاز به تحقیق وجود دارد تا ساختمانهایی که طراحی و ساخته می شوند کیفیتی مناسب داشته باشند. در پاسخ برخی که انجام تحقیق در معماری را باعث ایجاد محدودیت و یکسان شدن طراحیها می دانند باید گفت که وظیفه معمار طراحی در چارچوبهای مشخص شده از تحقیق با خلاقیت و پویایی ذهنی خویش است و لذا تحقیق محدودیتی در انجام پروسه طراحی خلاق ایجاد نمی کند.

تعریف تحقیق در معماری که همان جست و جوی سامان یافته با هدف تولید دانش است توسط صاحب نظران مختلف ارائه شده است. لیندا گروت در کتاب روشهای تحقیق در معماری تحقیق را جستجوی سامان یافته با هدف تولید دانش تعریف کرده است. این جستجو می بایست سامان یافته باشد یعنی در روند آن توجه به اطلاعات خاص، دسته بندی، تحلیل و ارائه آنها براساس تجربه خودآگاه محقق صورت پذیرد.

توجه به اطلاعات خاص (دنبال چه می گردیم)

عناصر جستجوی سامان یافته | دسته بندی اطلاعات

تحلیل اطلاعات

ارائه نتایج

در توضیح لزوم توجه به اطلاعات خاص باید گفت که توجه به اطلاعات خاص ممکن است از مصادیق تقلیل گرایي به حساب آید اما پذیرش این مسئله اجتناب ناپذیر است که هر تحقیقی دارای درصدی تقلیل گرایي است چراکه از

انبوه اطلاعات محیطی ما اطلاعات خاصی را انتخاب، برداشت و دسته بندی می کنیم که مورد نیاز ماست و انتخاب یک روش تحقیق خاص نیز در حقیقت به معنای حذف نتایج روشهای دیگر است. در خصوص تولید دانش نیز آوردن این توضیح ضروری به نظر می رسد که تولید دانش صرفاً به معنای تولید نظریات و تئوری های بنیادین نبوده و می تواند در مقیاسهای کوچک نیز مثل ویژگی های ساختمان، مصالح، فرمهای ساختمانی، نقش کامپیوتر در پروسه طراحی و ... نیز مطرح باشد. البته کلیت تحقیق در زمینه معماری با سایر رشته ها در اصول و فرایندهای کلی تقریباً یکسان می باشد.

۱-۸- انواع تحقیق:

۱-۸-۱- تقسیم بندی تحقیقات از لحاظ هدف انجام تحقیق:

تحقیقات از لحاظ تقسیم بندی هدف انجام تحقیق به چهار دسته بنیادی، کاربردی، تحقیق و توسعه، تطبیقی تقسیم می شوند:

الف) پژوهش های بنیادی (پایه/نظری) Basic

پژوهش های بنیادی به منظور ایجاد، پالایش و توسعه نظریه ها انجام می گیرند و مسئله آنها، از حوزه اجرایی و واقعی ناشی نمی شود (Gay, ۱۹۹۲). هدف اساسی این نوع پژوهش ها، آزمون نظریه های کلی و افزودن به مجموعه دانش موجود در یک زمینه خاص است. پژوهش های بنیادی به کشف قوانین و اصول علمی می پردازند و درصد توسعه مجموعه دانسته های موجود درباره واقعیت ها هستند. (بازرگان و دیگران، ۱۳۷۶، ۷۹).

پژوهش های بنیادی دارای ویژگی های زیر هستند:

- ۱- کسب شناخت های کلی
- ۲- ثبت و ضبط جامع اطلاعات
- ۳- استفاده ترکیبی از روش ها
- ۴- طولانی بودن (اتسلندر، ۱۳۷۱، ۴۹)

ب) پژوهش های کاربردی Applied

پژوهش‌های کاربردی، پژوهش‌هایی هستند که در آنها نظریه‌ها، قانون‌ها، اصل‌ها و فن‌هایی که در پژوهش‌های بنیادی تدوین می‌شوند برای حل مسایل اجرایی و واقعی به کار گرفته می‌شوند. این نوع پژوهش‌ها، بیشتر بر موثرترین اقدام‌ها تأکید دارند و شناسایی علت‌ها را کمتر مورد توجه قرار می‌دهند (Gary, 1992, 9).

مقایسه پژوهش‌های بنیادی و کاربردی

پژوهشگران کاربردی و بنیادی، جهت‌گیری‌های گوناگونی نسبت به روش شناسی پژوهش دارند. پژوهشگران بنیادی بر رعایت استانداردهای بالای علمی در پژوهش تأکید داشته و سعی در انجام پژوهش‌های بی‌نقص دارند. اما پژوهشگران کاربردی، گاه دقت علمی را فدای دستیابی به نتیجه‌های سریع و کاربردی کرده و پژوهش را در قالب محدودیت‌هایی که شرایط، ایجاد می‌کند محدود می‌سازند و بین «دقت» و «نیازهای کاربردی»، تعادل برقرار می‌کنند. چنین تعادلی نیازمند دانشی عمیق از پژوهش و آگاهی از پیامدها است. در جدول زیر این دو نوع پژوهش با هم مقایسه شده‌اند (نیومن، ۱۳۸۹، ۷۲)

پژوهش کاربردی	پژوهش بنیادی
۱- پژوهش، بخشی از یک شغل است و به وسیله حامیان، داوران و کارفرمایان مورد قضاوت قرار می‌گیرد.	۱- پژوهش، برای پژوهشگر رضایت بخش است و به وسیله دیگران مورد قضاوت قرار می‌گیرد.
۲- مسئله‌های پژوهش، محدود به تقاضای کارفرما و پشتیبان‌ها هستند.	۲- مسئله‌ها و موضوع‌های پژوهش با آزادی زیادی انتخاب می‌شوند.
۳- دقت و استانداردهای علمی بستگی به کاربرد نتیجه‌ها دارند.	۳- پژوهش به وسیله رعایت مطلق اصول علمی مورد قضاوت قرار می‌گیرد و بالاترین استانداردهای علمی مدنظر هستند.
۴- دغدغه اصلی بر توانایی تعمیم یافته‌ها به حوزه‌های مورد علاقه دینفعان پژوهش تأکید دارد.	۴- دغدغه اصلی رعایت منطق درونی و دقت پژوهش است.
۵- هدف، داشتن بازده‌های علمی و نتیجه‌های کاربردی است.	۵- هدف پژوهش، کمک به دانش بنیادی و نظری است.
۶- موفقیت، وقتی حاصل است که نتیجه‌ها به وسیله حامیان پژوهش در تصمیم‌گیری‌ها استفاده شوند.	۶- موفقیت، وقتی حاصل می‌شود که نتیجه‌ها در مجله‌ای علمی چاپ شوند و تأثیری بر افراد دیگر در درون جامعه علمی داشته باشند.

جدول شماره ۱: مقایسه پژوهش‌های بنیادی و کاربردی (خاکی، ۱۳۹۱، ۲۳)

نکته اساسی که از مقایسه پژوهش‌های بنیادی و کاربردی حاصل می‌شود این است که سازوکارهای پژوهش کاربردی را نیازهای روز شکل می‌دهد و تعیین می‌کند، در حالی که پژوهشگر در پژوهش بنیادی، چند و چون جستجوی علمی خود را تعیین می‌کند.

رابطه پژوهش های بنیادی و کاربردی

پژوهش های بنیادی و کاربردی جدای از هم نیستند و با هم رابطه ای متقابل دارند. در پژوهش های کاربردی، اصول علمی تدوین شده در پژوهش های پایه ای، مبنای کاربردی شدن قرار می گیرند.

ج) پژوهش های تحقیق و توسعه ای R&D=Research and Development

هدف اصلی پژوهش های تحقیق و توسعه ای (R&D)، ارائه یا آزمون نظریه ها نیست، بلکه توسعه محصول (کالا و خدمات) با فرایندهای جدید است. معمولاً در R&D محصول پس از تکمیل در شرایط واقعی (کاربردی) امتحان شده و اصلاح های لازم تا رسیدن به یک میزان خاص اثر بخشی (کارآمدی) بر آنها انجام می شود. چرخه R&D، به طراحی محصول، مطابق با برنامه ی کلی کسب و کار شرکت می انجامد. با وجود پرهزینه بودن چرخه R&D، این نوع پژوهش ها، رشد و توسعه آتی سازمان را امکانپذیر می سازند. (خاکی، ۱۳۹۱، ۲۴)

د) پژوهش های تطبیقی

در فرهنگ آکسفورد، واژه (comparison)، به معنای تطبیق دادن و مقایسه کردن بوده و در برابر هم قرار دادن چیزها و افراد و قضاوت درباره شباهت ها و تفاوت های بین آنها است. در یک پژوهش تطبیقی باید قلمرو، موضوع و ابعاد تطبیق مشخص شود. پژوهش های تطبیقی به دو دسته کلی تقسیم می شود:

۱- مقایسه دو یا چند پدیده که با یک تکنیک تحلیل ویژه مورد مطالعه قرار گرفته اند.

۲- مقایسه آثار مختلف یک پدیده که هر کدام با بکارگیری شیوه های تحلیلی خاصی حاصل شده اند (خاکی،

۱۳۹۱، ۲۵).

۱-۸-۲- تقسیم بندی تحقیقات با در نظر گرفتن معیار زمان

الف) تحقیقات مقطعی: شامل پژوهش های کلی است که صرفاً در یک زمان خاص صورت می گیرد و واقعیت را در یک برهه خاص زمان مورد بررسی قرار می دهد.

ب) تحقیق طولی: تحقیقات طولی تحقیقاتی هستند که در چند مقطع زمانی صورت می گیرد. در مطالعات طولی می توان پدیده ای را در سطح و به طور وصفی مطالعه کرد و یا پدیده ای را در اعماق با توجه به ابعاد علی مورد مطالعه قرار داد و یا نوع و آهنگ حرکت پدیده ها را سنجید.

۱-۸-۳- تقسیم بندی تحقیقات با توجه به معیار میزان ژرفایی:

الف) مطالعات پهنانگر: تحقیقاتی هستند که به روی جمعیتی وسیع صورت می گیرند و گاه تا کل جامعه آماری در این نوع پژوهش مطالعه می شود.

ب) مطالعات ژرفانگر: تحقیقاتی هستند که موضوع تحقیق را بصورت عمقی مورد بررسی قرار داده و بدنبال جنبه های کیفی، ارزشی و ذهنی پدیده ها می باشند.

۱-۸-۴- تقسیم بندی تحقیقات با توجه به معیار وسعت

الف) تحقیقات در سطح کلان: منظور تحقیقاتی که جامعه وسیعی را در برمی گیرد این نوع تحقیقات دارای خصوصیتی از قبیل موارد زیر می باشند:

- اکثرا بر اسناد و مدارک یا مطالعات اسنادی متکی باشند.

- دیدگاهی ساخت گرایانه دارند به این معنی که کل جامعه را به عنوان واحد تحقیق در نظر میگیرند ضمن اینکه این نکته را نیز می پذیرند که هر کل یا مجموعه از تعدادی از عناصر پدید می آیند که در ترکیب خاص آن مجموعه قرار می گیرند.

- در این نوع تحقیقات معمولا کار آزمایش غیرممکن است به عبارتی دستکاری منظم و عمدی متغیرها عموماً امکان پذیر نیست.

ب) تحقیقات در سطح میانه: منظور تحقیقاتی است که بر روی گروههای بزرگ صورت می گیرد و محققین عموماً در این تحقیقات از چند روش سود می برند: آزمایش میدانی، دستاوردهای مردم شناسی و استفاده از تاریخ

ج) تحقیقات خرد: این مطالعات بر روی گروههای کوچک و مناسبات بین افراد متمرکزند. این تحقیقات امکان آزمایش به معنای دقیق کلمه را دارا هستند و و کنترل متغیرها در آنان به سادگی بیشتری صورت می گیرد.

۱-۹- راهبرد (طرح تحقیق)

طرح تحقیق: برنامه عملی ای است که مسیر حرکت تحقیق از مبدا به مقصد را روشن می سازد که مبدا شرح سؤالات تحقیق و مقصد شرح نتایج آن تحقیق است. در میان مبدا و مقصد مراحل و رویه هایی وجود دارد که می توانند معین باشند یا در جریان تحقیق به وجود آیند. انتخاب هر طرح تحقیق خاص، تابع مفروضات شخصی محقق از ماهیت واقعیت ها و چگونگی درک آنهاست که تحت عنوان سامانه جستجو، پارادایم یا الگوی ذهنی از آن یاد می شود. انتخاب طرح تحقیق از طرف دیگر به ماهیت موضوع پژوهش مرتبط است چراکه هر موضوعی با توجه به ماهیت خود نیازمند بکارگیری روش تحقیق خاصی برای همان موضوع است. گرچه نمی توان عنوان کرد که هر

موضوعی الزاما با یک روش تحقیق خاص قابل تحقیق است و نمی توان تناظر یکی به یکی بین موضوعات و روشهای تحقیق برقرار کرد، با اینحال هر موضوعی با روش خاصی قابلیت پژوهش معتبرتر و قابل اعتمادتری دارد.

مهمترین تقسیم بندی راهبردهای تحقیق، تفکیک این راهبردها به دو بخش کمی و کیفی می باشد. درمورد تفاوت پارادایم های کمی و کیفی می توان گفت که در پارادایم کمی واقعیت بیرونی است و پژوهشگر از موضوع تحقیق مستقل در نظر گرفته می شود در حالیکه تحقیق کیفی واقعیت را درونی و محقق را در تعامل با موضوع تحقیق می داند. در سطح روش شناختی، پارادایم کمی، فرآیندی قیاسی است که به دنبال تبیین علمی پدیده مورد نظر است، در حالیکه پارادایم کیفی، مستلزم فرآیندی استقرایی است که عوامل چندگانه موثر بر پدیده را تبیین می کند.

مفروضات	پرسش	کمی	کیفی
هستی شناختی	ماهیت واقعیت چیست؟	واقعیت عینی، واحد و مستقل از محقق (بژه)	واقعیت، ذهنی چندگانه و حاصل دیدگاه پاسخگویان متعدد تحقیق
معرفت شناختی	رابطه محقق و موضوع تحقیق چیست؟	استقلال محقق از موضوع تحقیق	تعامل محقق با موضوع تحقیق
روش شناختی	فرآیند تحقیق چیست	فرآیند قیاسی علت و معلولی	فرآیند استقرایی شکل گیری دو سویه و هم زمان عوامل

جدول شماره ۲: تفاوت راهبردهای کمی و کیفی (گروت و وانگ، ۱۳۸۶، ۲۸)

مشکلی که در تقسیم پارادایم ها به دو دسته کمی و کیفی روی می دهد این است که بسیاری از تحقیقات هستند که الزاما از یکی از این دو شیوه بهره نمی گیرند. به همین دلیل این تقسیم بندی دوگانه در دو مرحله تکامل می یابد که ابتدا بجای یک محور دوگانه تبدیل به طیفی می شود که یک سر آن روشهای ذهنی و یک سمت آن روشهای عینی قرار می گیرد و بین این دو انتها پارادایم های مختلف با درصد عینیت و ذهنیت های مختلف قرار می گیرند. یک مرحله کاملتر از تقسیم بندی طیفی پارادایمها، ابداع تقسیم بندی سه گانه گروه پارادایمها می باشد که یک نمونه از آن که در کتاب روشهای تحقیق در معماری لیندا گروت مورد اشاره قرار گرفته است ذیلا مورد اشاره قرار می گیرد:

چارچوب گروه - پارادایم های سه گانه: پسا اثبات گرا، طبیعت گرا و آزاد پژوه

هر گروه - پارادایم در این مدل از تعدادی سامانه جستجو تشکیل می شود که در بعضی مفروضات هستی شناختی و معرفت شناختی اشتراک دارند. مزیت این مدل این است که نظم خاص و چارچوب بسته ای را تحمیل نمی کند.

جدول زیر خلاصه ای از مقایسه هستی شناسی و معرفت شناسی این سه دسته گروه پارادایم را نشان می دهد:

آزاد پژوه	تفسیری / ساختارگرا (طبیعت گرا)	اثبات گرا ، پسا اثبات گرا	باورهای اصلی
واقعیت های چندگانه مبنای ارزشهای اجتماعی، سیاسی-فرهنگی، اقتصادی قومی-جنسیتی و معلولیت	واقعیت های با ساختار چندگانه و اجتماعی	یک واقعیت قابل شناخت در محدوده احتمال	هستی شناختی ماهیت واقعیت
پیوند تعاملی میان محقق و پاسخگویان، دانش امری اجتماعی و تاریخی است	پیوند تعاملی میان محقق و پاسخگویان، آشکارسازی ارزشها ایجاد نتایج و یافته ها	عینیت مهم است محقق به صورت عینی و بدون سمت گیری واقعیت ها را کنترل و مشاهده می کند	معرفت شناختی (ماهیت دانش، رابطه شناسی و شناختی)

جدول شماره ۳: مقایسه گروه پارادایم های سه گانه (گروت و وانگ، ۱۳۸۶، ۳۲)

۱-۱۰- سنجش کیفیت تحقیق

از آنجایی که هر شیوه تحقیقی نیاز به معیارهای خاص آن شیوه برای سنجش درستی و کیفیت انجام تحقیق دارد، لذا می بایست چهارچوبهایی تدوین شود تا هر یک از تحقیقات انجام شده با معیار خاص سنجش خود ارزیابی گردد. چهار معیار کلی که برای سنجش کیفیت انجام تحقیق مورد استفاده قرار می گیرند شامل تصدیق پذیری، کاربردی بودن، پایایی و بی طرفی است که هر کدام از آنها در پارادایم های مختلف با عناوین مختلف نامیده می شوند. جدول زیر معیارهای سنجش کیفیت تحقیق در دو پارادایم اثباتگرا/ پسا اثبات گرا و نیز طبیعت گرایی را توضیح داده است:

طبیعت گرایی	اثبات گرایی / پسا اثبات گرایی	معیار
اعتبارپذیری کنترل داده ها با مصاحبه شوندهگان ، مثلث بندی استفاده از منابع متعدد جمع آوری اطلاعات	اعتبار درونی هم ارزی داده های پژوهش و پدیده های حاصل از آنها	تصدیق پذیری
انتقال پذیری شرح متن برای شناخت شباهت ها	اعتبار بیرونی قابلیت تعمیم	کاربردی بودن
اتکا پذیری قابلیت ردگیری ناپایداری های مورد انتظار از داده ها	روایی ابزارها باید نتایج با ثبات ایجاد نمایند	پایایی
تایید پذیری مثلث بندی داده ها ، تمرین بازتابندگی توسط پژوهشگر	عینیت پذیر روش های روشن ، تکرار پذیر ، پژوهشگر یک گام از موضوع تحقیق فاصله می گیرد	بی طرفی

جدول شماره ۴: تحلیل مقایسه ای معیارهای کیفیت تحقیق (گروت و وانگ، ۱۳۸۶، ۳۵)

حال به تشریح این معیارهای قضاوت در گروه پارادایمهای مختلف خواهیم پرداخت:

الف) معیارهای کیفیت در گروه پارادایم اثبات گرا / پسا اثبات گرا

اعتبار درونی:

موضوع اصلی این است که آیا مفاهیم و مراحل اصلی پژوهش، موضوع تحقیق را به خوبی پوشش می دهد. به عنوان مثال اگر در تحقیق برای سنجش رضایت ساکنان از ابزار پرسشنامه استفاده شده باشد، این سؤال وجود دارد که تا چه حد یک پرسشنامه رضایت مندی می تواند رضایت بهره برداران مسکن را به طور واقعی اندازه گیری کند پاسخ این سؤال نیازمند تعریف روشن شاخص در رضایت مندی از مسکن و رابطه منطقی میان پرسش طرح شده و تعریف پایه است.

اعتبار بیرونی:

پرسش اصلی این معیار سنجش عبارتست از این که آیا نتایج مطالعه به محیط های بزرگ تر قابل تعمیم می باشد یا خیر؟

برای مثال اگر میزان کارایی مصالح خاصی در کشوری با ویژگیهای اقلیمی سرد آزموده شده باشد، تا چه حد این نتایج برای کشورهای دیگر قابل تعمیم و استفاده می باشد؟

روایی:

مفهوم روایی به پایداری سنجش ها یا یافته ها مرتبط می شود بدین معنا که اگر تحقیق در شرایط مشابه در مکان دیگر یا زمان دیگر انجام شود، آیا به همان نتایج خواهد رسید یا خیر؟ به عنوان مثال در مورد تحقیق فوق الذکر در خصوص مصالح خاص ساختمانی از آنجا که این تحقیق با مشخصات فیزیکی به نسبت ثابتی سر و کار دارد تا زمانی که شرایط فیزیکی آزمون و شبیه سازی به همان شکل باقی است اطلاعات مربوط به آن مصالح خاص نیز باید کاملاً پایدار بماند.

یا در مثال رضایت مندی از مسکن انتظار می رود که نتایج تحقیق از جمعیت نمونه ی ساکن با نتایج حاصل از تکرار تحقیق در یک یا دو هفته بعد یکسان باشد.

در این مورد نتایج مشابه نشانه روایی تحقیق و نتایج ناپایدار نشان دهنده ناروایی پرسشنامه است. اما اگر در فاصله زمانی طولانیتر تغییرات اساسی به عنوان مثال در مدیریت مجموعه مسکونی ایجاد شود، تغییر در نتایج حاصل از تکرار تحقیق دور از انتظار نبوده و در این صورت میزان پایداری در نتایج به دلیل عدم روایی نیست.

عینیت پذیری:

هدف حذف سمت گیری بالقوه یا دخالت پژوهشگر در فرآیند تحقیق است که برای نیل به این مقصود محقق می بایست از ابزارهای استاندارد شده مثل پرسشنامه یا ابزارهای دقیق دیگر استفاده کند تا حاصل و فرآیند پژوهش کاملا کنترل شده بوده و در نتیجه تکرار مطالعه و آزمون نتایج توسط پژوهشگر دیگر امکان پذیر باشد.

ب) معیارهای کیفیت در سامانه پژوهش طبیعت گرا:

معیارهای سنجش کیفیت در این پارادایم دارای این ویژگی های کلیدی است:

- تشخیص واقعیات چندگانه به جای واقعیت یگانه
- فرض اینکه تعمیم نتایج همیشه ممکن نیست
- درک اینکه روش تحقیق می تواند در ضمن تحقیق تکوین یابد
- اعتقاد به اینکه محقق و موضوع تحقیق تحت تاثیر یکدیگر قرار می گیرند

گویا، رویه های مختلف دست یافتن به این معیارها را به شرح زیر معرفی کرده است:

اعتبار پذیری: اعتبار پذیری رویکردی کل نگر به موضوع تحقیق است که معادل معیار کلی تصدیق پذیری تحقیق می باشد. دو راه مهم حصول به اعتبار پذیری، مثلث بندی (تنوع منابع جستجو) و کنترل پاسخگویان است که اولی با استفاده از منابع متعدد اطلاعات تعدد جستجو گران و نیز استفاده از روشهای چندگانه و ترکیبی گردآوری اطلاعات، نتایج را قابل کنترلتر و نیز قابل اعتمادتر می سازد. کنترل اطلاعات و تفسیر آن توسط پاسخگویان و گروههایی که اطلاعات تحقیق از آنها کسب شده است نیز روش دیگری است که از نظر گویا، تعیین کننده میزان اعتبار پذیری تحقیق است/

انتقال پذیری: انتقال پذیری مانند تعمیم پذیری به معنای امکان کاربرد نتایج یک مطالعه در مکان یا شرایط دیگر است. به دلیل شخصی بودن استفاده از ابزار مشاهده و نیز خاص بودن اندازه گیریهای میدانی، پژوهشگران بایستی نسبت به تعمیم مشاهدات خود محتاط باشند. شرط انتقال پذیری توصیف شرایط مطالعه به صورت کامل و جزئی است تا خواننده با مقایسه شرایط تحقیق و موقعیت جدید بتواند در مورد انتقال پذیری نتایج تصمیم درستی بگیرد.

اتکا پذیری: اتکا پذیری به معنای وجود پایداری بنیادی در داده های تحقیق است. از نظر گویا راه اصلی اطمینان از اتکا پذیری بررسی و پیگیری است. بررسی و پی گیری، روش ثبت تمام فرآیندهای گردآوری، تفسیر و تحلیل اطلاعات است که شامل مصاحبه و مشاهده ی یادداشت ها، طراحی ها و نمودارهای ثبت الگوهای فعالیت مردم در یک ساختمان و یادداشت های روزانه تحقیق از نشریات و غیره می باشد.

تایید پذیری: از نظر گویا، اطلاعات و تفاسیر محقق به جای تاکید بر عینیت، باید تایید پذیر باشند که این امر از طریق استفاده از منابع متعدد و نیز پژوهشگران مختلف که از راههای مختلف اقدام به جمع آوری اطلاعات تحقیق می کنند، ممکن خواهد شد. (مثلث بندی) همچنین برای شفاف سازی موضوع پژوهشگر می بایست مفروضات معرفت شناختی خود و تاثیر آنها بر تدوین سؤال تحقیق و هر گونه تغییر نگاه به وجود آمده در جریان تحقیق را در نتیجه تحقیق خود (کتاب، مقاله، پایان نامه،...) منعکس نماید تا خواننده بداند که محقق از چه دریچه نگاهی به موضوع مورد نظر پرداخته است (بازتاب گرایی).

فصل دوم: ساختار پژوهش

در این فصل ساختار کلی پژوهش مورد توصیف قرار می گیرد. این ساختار از موضوع و سؤال تحقیق آغاز شده و مراحل و قسمتهای بعدی شامل مرور ادبیات، فرضیه ها،..... به ترتیب مورد اشاره و توصیف قرار می گیرد. نکته ای که می بایست مورد توجه قرار گیرد این است که سعی شده است مطالب این فصل تا حد ممکن کاربردی و قابل استفاده عملی برای دانشجویان باشد.

۲-۱- انتخاب موضوع تحقیق

پس از تشخیص ضرورت تحقیق ، اولین مسئله ای که برای محقق وجود دارد انتخاب موضوع تحقیق است. موضوع تحقیق طرح یک مشکل که محقق در جستجوی یافتن پاسخی و راه حلی برای آن است

ایده ← زمینه (حوزه) ← موضوع ← عنوان

Title

Subject

Field

Or

Area

Idea

۲-۱-۱- عوامل موثر در انتخاب موضوع تحقیق:

کنجکاوی انسان

نیاز و ضرورت

بضاعت علمی

انتخاب هر موضوع تحقیقی متأثر از بضاعت علمی محقق است یعنی کسانی که در رشته خاصی تخصص و اطلاعات داشته باشند در انتخاب موضوع در همان زمینه آمادگی بیشتری دارند.

تجربه

محدودیت ها توجه به محدودیت های محیطی و عوامل بازدارنده می تواند در انتخاب موضوع و نوع تحقیق موثر باشد.

۲-۱-۲- معیارهای انتخاب موضوع تحقیق:

- موضوع تحقیق باید نو و تازه باشد
- نسبت به موضوعات مشابه اولویت داشته باشد
- دامنه تحقیق در حد مطلوبی محدودیت داشته باشد (خیلی کلی و خیلی جزئی نباشد)
- قابلیت اجرا داشته باشد

- تیم اجرای تحقیق برای انجام آن بضاعت علمی لازم را داشته باشند
- موضوع تحقیق می بایست مختصر و گویا باشد
- موضوع تحقیق نباید از بدیهیات باشد

از آنجا که موضوع دسته بندی مجمل اهداف غایی تحقیق است، از محقق می پرسد که انجام چه کاری را در نظر دارد و لذا می توان گفت کانون و محور هر پروژه تحقیقاتی، موضوع یا مسئله آن است که می بایست با حداکثر دقت و صراحت بیان شود. یکی دیگر از مهمترین کارکردهای انتخاب موضوع، تبدیل حیطه کلی پژوهش به ریز موضوع های کنترل پذیرتر است. به این ترتیب می توان هدف و مسیر کار پژوهشی را به روشنی دریافت. قلب هر پروژه تحقیقی، موضوع آن است و درک روشن موضوع و بیان دقیق و خالی از اشتباه، اولین نیاز در فرآیند تحقیق است.

۲-۱-۳- عنوان تحقیق و ویژگی های آن

هر عنوان تحقیق باید ویژگیهای داشته باشد، مانند:

الف) شناختی دقیق و روشن از حوزهی تحقیق ارایه کند و دارای ویژگیهایی نظیر صراحت، اختصار و سادگی باشد.

ب) کلمه های آمده در عنوان تحقیق باید صحیح منظم به کار رود.

ج) عنوان تحقیق باید در پرتو واقعیتها با توجه به معیارهای علمی، تهیه و تنظیم شود. به سخن دیگر، پژوهشگر باید در انتخاب عنوان تحقیق، واقع گرایی را بر آرمان گرایی ترجیح دهد.

د) پژوهشگر بایستی هنگام انتخاب عنوان، به حدسها و ابهامهایی که در باره آن پیش خواهد آمد، آگاه باشد و آنها را در جمله بندی در نظر بگیرد. (خاکی، ۱۳۹۱، ۱۰۸-۱۰۹)

چه موضوعاتی برای پژوهش مناسب نیستند؟

الف) موضوعاتی که نیاز به "تفسیر داده ها" را در ذات خود ندارند و در محقق کشمکش و تلاش فکری برای بیرون کشیدن مفاهیم را ایجاد نمی کنند برای انجام پژوهش مناسب نیستند. در توضیح این مطلب نکات زیر حائز اهمیت می باشند:

- هدف از پژوهش، آموزش شما نیست. جمع آوری اطلاعات برای شناخت هر چه بیشتر درباره حوزه مشخصی از دانش کاملاً متفاوت با کاوش در کهنکشانانی از داده هاست که شما در قالب حل موضوع آن را بر می گزینید.
- موضوعی که هدفش مقایسه بین دو سری از داده هاست، موضوع پژوهشی مناسبی نیست. (مثلاً افزایش تعداد زنان شاغل در مقایسه با مردان در طول صد سال از ... تا ...).

یافتن **صرف** ضریب همبستگی میان دو سری از داده ها به منظور نشان دادن ارتباط میان آنها به عنوان موضوعی برای تحقیق پذیرفتنی نیست. چراکه در پس هر ضریب همبستگی یک علت ثانوی نهفته است که هدف اصلی انجام پژوهش می باشد در واقع آمار وجود ارتباط بین متغیرها را نشان می دهد اما آنچه ارزش کار پژوهشگر را مشخص می کند تجزیه و تحلیل علت وجود این ارتباط و بحث و نتیجه گیری درست است. یافتن پاسخ سئوالات بالا و تفکیک علل این ارتباط، تحقیق است که بخشی از فکر محقق را زمانی که علت همبستگی را دریافت، به خود مشغول می کند. موضوعاتی که به پاسخ های آری یا نه ختم می شوند، برای پژوهش مناسب نیستند. در توضیح این مطلب باید گفته همان علت که یافتن صرف ضریب همبستگی قانع کننده نیست، رسیدن به پاسخ آری یا خیر نیز به عنوان نتیجه تحقیق قانع کننده به نظر نمی رسد.

۲-۲- بیان مسئله

در طرح مسئله، مسئله می بایست بر اساس اطلاعات پیشین به صورت روشن، دقیق و بر پایه اطلاعات کلی مطرح گردد. طبق نظر کرلینجر (۲۰۰۰) شناسایی و طرح مسئله «دشواری و مهمترین بخش کل فرآیند پژوهش است» در طرح موضوع یا مسئله باید به عملی بودن آن توجه شود در پژوهش های قیاسی مسئله باید محدود و مشخص باشد و مفهوم ها و اصطلاح های آن به صورت عینی و عملیاتی قابل تعریف باشد مسئله های بسیار کلی و نامحدود معمولاً پاسخ مناسبی دریافت نمی کند ضمناً مسئله باید اهمیت و ارزش کافی برای سرمایه گذاری داشته باشد و

بتواند هیات تصمیم گیرنده را متقاعد نماید که در زمینه مورد نظر اطلاعاتی وجود ندارد یا اطلاعات اندکی وجود دارد و یا اطلاعات موجود اشتباه است و یا چیز جدید به پیکره شناخت موجود خواهد افزود. (میرزایی ۱۳۸۸ ص ۱۴۷)

آنچه مهم به نظر می آید این است که نویسنده باید بتواند به خوبی مسئله ای که قصد حل آن را دارد را جا بیاندازد.

۲-۱-۲- ویژگی های بیان مسئله

بیان خوب مسئله، به زبان دقیق علمی ممکن است و شامل محدود کردن مسئله و جداسازی آن از مسایل حاشیه ای است. (اتسلندر، ۱۳۷۵، ۲۳) پژوهشگر باید بتواند مسئله را به گونه ای بیان کند که اهمیت آن را نشان دهد. (مارشال و دیگران، ۱۳۷۷، ۳۴) همچنین در شناسایی مسئله تحقیق، پژوهشگر باید سعی کند تا دلیل های واقعی بر وجود مسئله را عرضه کند، و شرایطی را نشان دهد که در آن مسئله ی مورد نظر رخ داده است معمولاً با کندکاو در لایه های گوناگون مسئله ای که خوب بیان شده است می توان اطلاعات زیر را پیدا کرد:

الف: اهمیت مسئله

ب: محدودشدگی مسئله در یک حوزه ی تخصصی

ج: اطلاعات کلی درباره ی پژوهش های انجام شده

د: چارچوبی برای ارایه ی نتیجه های تحقیق

ه: نیازهای سازمان (جامعه)

و: قلمروهای مورد نظر مدیریت برای بهبود دادن

ز: قلمروهای نظری که پژوهشگران باید با نظریه هایشان آنها را مشخص و محدودتر کنند.

ح: نشان دادن تمامی متغیرهای مرتبط (Sekaran, ۱۹۹۲, ۳۳)

ممکن است هر یک از ویژگی ها وقتی جداگانه در نظر گرفته شود، رعایت آنها آسان تر به نظر برسد. اما وقتی قرار باشد مجموعه ای از این ویژگی ها درباره ی یک مسئله در نظر گرفته شود، کار آسانی نخواهد بود، و پژوهشگر را وادار می کند تا هدف هایش را روشن سازد. برای این کار، رها شدن از پیشداوری های ذهنی، شرط اساسی است. یک طرح مسئله مناسب می بایست بتواند به پرسش هایی پاسخ دهد که با این واژه های استفهامی شروع شوند؛ از قبیل:

۱- چه کسی؟ پژوهش در مورد چه کسی یا کسانی انجام شود؟

۲- چه متغیر یا متغیرهایی؟

۳- چگونه؟ پژوهش چگونه انجام شود؟ آیا ارتباط بین دو یا چند متغیر تعیین می شود؟ آیا عوامل

دستکاری و تاثیر آنها اندازه گیری می شوند؟ آیا مقایسه دو پدیده است؟ آیا صرفاً توصیف پدیده هاست و از این قبیل.

۴- کجا؟ پژوهش در محدوده چه محیطی انجام می گیرد؟

چه وقت؟ پژوهش در چه محدوده زمانی انجام می گیرد؟ (نادری و همکاران ، ۱۳۷۶ ص ۷)

بیان مسئله پژوهش می بایست مفهوم ها و دیدگاه های نظری موجود در ادبیات موضوع پژوهش را در قالب مسئله ای که قرار است به آن پرداخته شود مجتمع نموده و اهمیت موضوع را بر اساس مستندات، دلایل، اسناد مدارک و آمار نشان دهد. برای اثبات اهمیت مسئله می بایست نشان داد که در درجه اول وضعیت موجود با وضعیت آرمانی فرق دارد و نیز راه حل قابل قبولی برای بهبود شرایط وجود ندارد. برای این منظور، باید مطرح گردد که پژوهش مورد نظر چه مشکلی را حل می کند یا تا چقدر به حوزه دانش بشری می افزاید تا چه حد ابعاد ناشناخته موضوع را روشن می کند (میرزایی ۱۳۸۸، ص ۱۴۹)

بنابراین برای اثبات ارزشمندی مسئله، می بایست از ادبیات مربوطه به موضوع و مسئله به ویژه نظریه های موجود در حوزه مورد نظر و همچنین واقعیت های موجود که برآمده از مطالعه های مقدماتی و حتی پیشینه های پژوهش هستند سود جست. باید دقت شود که برای اثبات ارزشمندی مسئله مورد نظر صرفاً نمی توان به مشاهده ها یا تجربه های شخصی اتکا کرد یا صرفاً دو دسته از داده ها را با هم مقایسه نمود. بلکه می بایست ادبیات موجود به کار گرفته شود و با مطالعه های مقدماتی دقیق اعم از اسنادی یا میدانی اثبات نمود که حل مشکل به شناخت موجود می افزاید به حل تناقض ها کمک می کند یا به حل مشکل مهمی در جامعه کمک می کند.

۲-۲-۲- خطاهای ممکن در انتخاب مسئله

دالان معتقد است دانشجویان و پژوهشگران هنگام انتخاب مسئله به چهار اشتباه کلی زیر دچار می شوند:

- ۱- بدون تجزیه و تحلیل جنبه های گوناگون، مسئله ای را شتابزده انتخاب می کنند.
- ۲- بدون بررسی نظریه های علمی مرتبط با مسئله، اقدام به انتخاب مسئله می نمایند.
- ۳- قبل از انتخاب مسئله پژوهشی، روش اجرای تحقیق را مشخص می کنند.
- ۴- به جای تعریف دقیق و روشن متغیرهای مسئله، آن را کلی توصیف می کنند. (خاکی، ۱۳۹۱، ۱۰۶-۱۰۷)

۲-۲-۳- معیارهای ارزیابی بیان مسئله ی تحقیق

برای ارزیابی مسایل آمده در طرح تحقیق باید به پرسش هایی که در پی می آید پاسخ داد:

- ۱- آیا گستردگی و ویژگی های آن با توجه به پیشینه ی تحقیق بیان شده است؟
- ۲- آیا شیوه بیان مسئله، دامنه ی پژوهش را تعیین می کند؟
- ۳- آیا اهمیت مسئله با ملاک زیر بررسی شده است؟

الف: دستیابی به یک شیوه ی نو در اجرای امور

ب: موثر بودن برای تدوین یک نظریه

ج: عمومیت بخشیدن و گسترش نظریه‌های علمی

د: پاسخ گویی به مسایل جامعه و سازمان

ه: توسعه روش شناسی در تحقیق

۴- آیا امکان ارایه فرضیه‌ها برای مسئله امکان پذیر است؟

۵- آیا تعریف عملیاتی متغیرهای مسئله امکان پذیر است؟ (خاکی، ۱۳۹۱، ۱۰۶)

۲-۲-۴- نقش بیان مسئله در ساختار پژوهش و مقاله

پژوهش و در نتیجه مقاله حاصل از آن ساختار و فرآیندی است که اجزاء و عناصر متمایز اما به هم وابسته نظیر بیان مسئله، ادبیات موجود (اعم از مبانی نظری و پیشینه)، فرضیات، نتایج... را در امتداد هم تعریف و مشخص کرده و پژوهشگر را در راستای بهبود وضعیت مورد پژوهش قرار می دهد. بیان مسئله که در واقع توضیح مسئله یا پرسشی است که کل پژوهش و مقاله در راستای حل یا پاسخ به آن انجام می شود، اگر به درستی طرح شود می تواند کل این فرآیند را یکپارچه و همراستا نماید. چراکه بین مسئله ای که مطرح می شود، اهداف، پژوهش ها و فرضیه های پژوهش ارتباط متقابل وجود دارد. در اصل هدف ها جزئیات یک مسئله را آشکار می سازند و جمع بندی این جزئیات منجر به پرداختن به مسئله می شود. پرسش های پژوهشی که در پایان طرح مسئله به صورت محدود و عملی در می آیند در اصل هدف ها را عملیاتی می سازند.

پرسشهای پژوهش برای ایفای نقش موثر در تحقیق باید واجد صفاتی خاص باشند: "دقیق، کوتاه و بدون ابهام، عملی، واقع بینانه، مناسب، به جا و حقیقی". نکته ای که باید به آن توجه کرد این است که قصد محقق از پرسش تحقیق به جای داوری اخلاقی یا فلسفی باید تفهیم یا تبیین پدیده ها باشد و در واقع آنچه وجود دارد یا دگرگونی و تغییر آن موضوع مطالعه باشد

۲-۳- پیشینه پژوهش:

پس از مشخص شدن موضوع، عنوان و بیان مسئله و اهمیت آن می بایست به مرور سابقه موضوع پرداخت تا مشخص شود دیگران در مورد موضوع پژوهش چه اقدامات پژوهشی انجام داده و به چه نتایجی رسیده اند.

۲-۳-۱- ضرورت پیشینه یابی و پیشینه کاوی علمی - عملی موضوع (مسئله)

مرور سابقه موضوع در واقع نتیجه و حاصل کندوکاوهای انجام شده درباره موضوع است. این کنکاش در کتابها، مقاله ها، گزارش پژوهش ها و پایان نامه ها در سایت و کتابخانه ها قابل دستیابی است. به سخن دیگر، این قسمت

دربگیرنده اطلاعات مهمی است که خواننده را با نوشته‌ها و پژوهش‌های دانشگاهی و سازمانی دیگران در زمینه مسئله پژوهش آشنا می‌کند. اساس یک پژوهش علمی، بر آگاهی‌های موجود در حوزه موضوع و مسئله پژوهش استوار است که توسط پژوهشگران قبلی فراهم آمده است، لذا چگونگی مطالعه در این خصوص از لحاظ کمیت و کیفیت نشانه‌ای از توانمندی و مهارت پژوهشگر در تحقیق به حساب می‌آید.

هر پژوهشگر بایستی برای پژوهش خود سابقه نظری - کاربردی موضوع پژوهش را شناسایی، دسته‌بندی و تجزیه تحلیل نماید و به مفهوم‌های اصلی در حوزه مسئله توجه داشته باشد چراکه هر پژوهش علمی که انجام می‌گیرد باید بر پایه، ارکان و نتیجه‌های پژوهش‌های پیشین استوار باشد. پژوهش‌های پیشین در قبال هر پژوهش جدید می‌تواند دو وضعیت زیر را داشته باشند:

الف: ارتباط مستقیم با موضوع و مسئله اصلی پژوهش جدید

ب: ارتباط غیر مستقیم با موضوع و مسئله اصلی پژوهش جدید

هر پژوهشگر باید سعی کند مرتبط‌ترین، اصیل‌ترین، به روزترین و مستندترین دستاوردهای پژوهش‌های نظری - کاربردی پژوهشگران قبلی را شناسایی کند و دریابد که دیگران تا چه مرحله‌ی مسئله پژوهش مورد نظر او را بررسی کرده‌اند یا به آن نزدیک شده‌اند. به سخن دیگر چه بعدهایی از مسئله پژوهش که می‌خواهد انجام شود توسط دیگران بررسی شده و چه بخش‌هایی نشده است. برای این کار می‌توان از منابع زیر استفاده کند:

• کتاب‌ها و مجله‌های تخصصی

• سایت‌های تخصصی در شبکه اینترنت

• پایان نامه‌های انجام شده (خاکی، ۱۳۹۱، ۱۴۷)

۲-۳-۲- فرایند پیشینه یابی و پیشینه کاوی علمی و عملی

پیشینه یابی و پیشینه کاوی علمی و عملی باعث خواهد شد پژوهشگر با شرایط احتمالی زیر روبرو شود:

الف) در پیشینه برای مسئله راه‌حل مناسبی یافت نمی‌شود.

ب) بعدهایی از مسئله همچنان مبهم است.

ج) در پیشینه برای مسئله راه‌حل مناسبی وجود دارد.

هریک از این سه وضعیتی که گفته شد به پژوهشگر کمک می‌کند تا درباره ادامه کار خود تصمیم بگیرد.

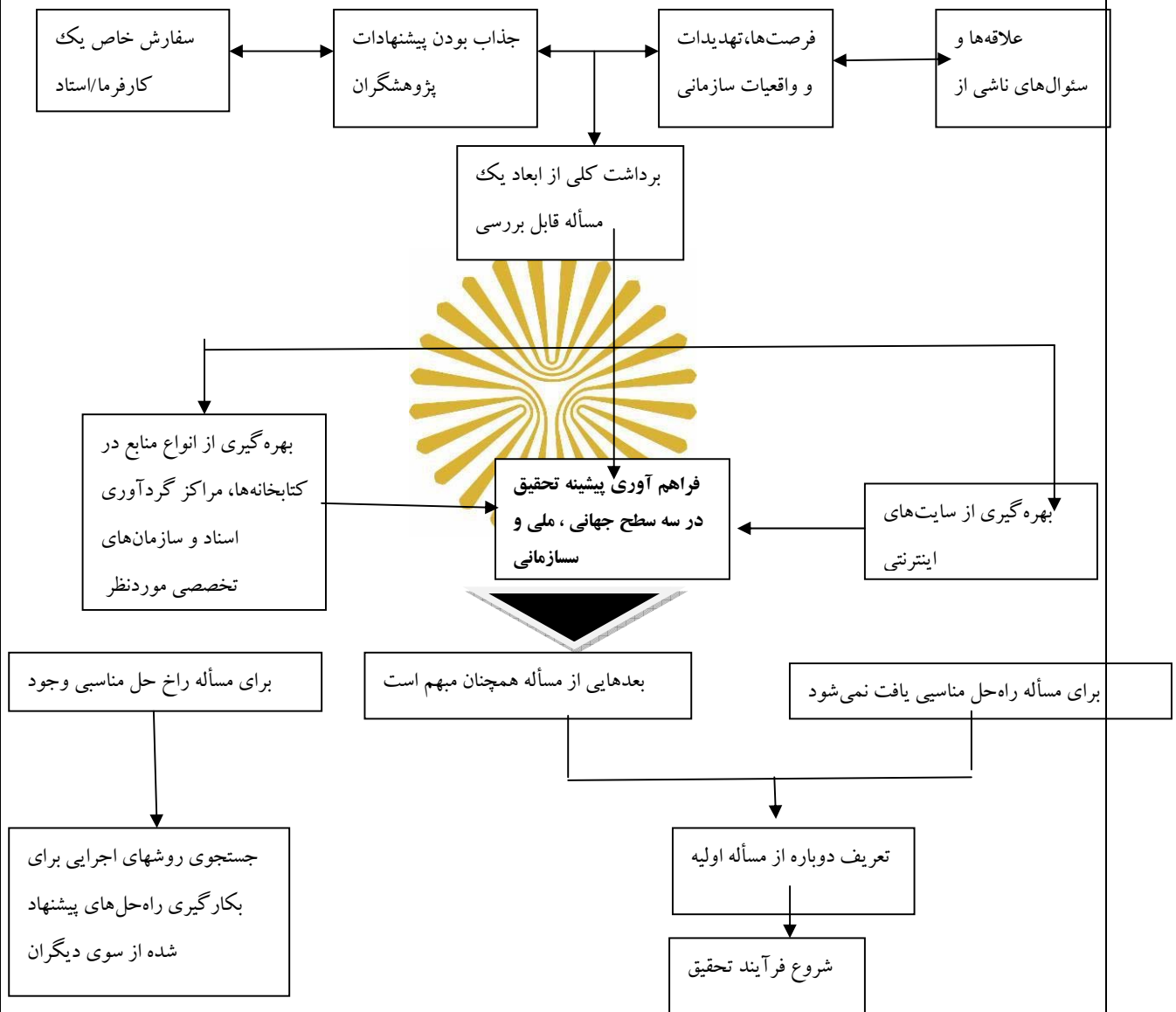
گزینه‌های او می‌تواند به شرح زیر باشد.

الف) فرایند پژوهش را ادامه دهد.

ب) بعدهای حل نشده مسئله ارزشمندند لذا باید کار را ادامه دهد. در غیر این حالت، می‌تواند پژوهش را با مسئله جدیدی آغاز کند

ج) با توجه به اینکه دیگران برای مسئله، پاسخ ارزشمندی یافته‌اند و دستاوردهایشان اعتبار دارد لذا باید پژوهش را با مسئله جدیدی شروع کند.

وضعیت‌هایی که شرح داده شد در شکل زیر نشان داده شده است:

نقش پیشینه یابی و پیشینه کاوی علمی و عملی (خاکی، ۱۳۹۱، ۱۴۸)

۲-۳-۳- هدف‌های پیشینه یابی و پیشینه کاوی موضوع

جستجو برای اینکه بفهمیم دیگران درباره موضوع مورد نظر چه گفته‌اند (پیشینه نظری) و برای حل مسئله چه کرده‌اند (پیشینه عملی) پژوهشگر را کمک می‌کند تا هدف‌های زیر را به انجام برساند. (خاکی، ۱۴۹، ۱۳۹۱-۱۵۱)

۱- برقراری ارتباط منطقی میان دستاوردهای پژوهش‌های قبلی با مسئله‌ی پژوهش

پژوهش‌های گوناگونی که در یک حوزه خاص صورت می‌گیرند ممکن است در برداشت نخست، غیر مرتبط به نظر رسند و باید با یک جمع‌بندی مؤثر، بین آنها رابطه برقرار کرد.

۲- دستیابی به چارچوب (مبانی) نظری

با بررسی نظریه‌ها و مدل‌های اجرایی، پژوهشگر قادر خواهد بود که چارچوب نظری را انتخاب کند یا خود طراحی کند تا با آن بتوان درباره مسئله فرضیه سازی کرد.

۳- شناسایی روش‌های پژوهش مورد استفاده در پژوهش‌های گذشته

پژوهشگر در بررسی پژوهش‌ها و گزارش‌های عملی حل مسئله، با روش‌های گوناگون به کار رفته آشنا می‌شود و در می‌باید چه روش‌هایی کارآمد یا ناکارآمد بوده‌اند.

۴- تعیین درجه اهمیت متغیرهای مؤثر در مسئله

متغیرهای مهم و رابطه‌های بین آنها، که از چارچوب نظری استخراج می‌شوند برای فرضیه‌سازی، اطلاعاتی را فراهم می‌آورند. هر مسئله که در قلمرو سازمان رخ می‌دهد توسط تعداد زیادی متغیر دربرگرفته شده است که هر یک نسبت و ارتباط خاصی با مسئله پژوهش دارند و می‌توان اهمیت و درجه آنها را با توجه به هدف پژوهش بر روی یک پیوستار نشان داد، لذا اطلاعاتی که از بررسی پیشینه پژوهش، فراهم می‌آید می‌تواند در این طبقه‌بندی مفید باشد و در نهایت بر توسعه و تکامل چارچوب نظری اثر بگذارد و آزمون‌پذیری فرضیه‌ها را امکان‌پذیر کند.

۵- پیدا کردن حوزه‌های نظری جدید در ارتباط با مسئله

در جریان بررسی پیشینه، پژوهشگر نباید تنها به دنبال آن باشد که چه کارهایی انجام شده است، بلکه باید از مسایل پژوهشی نادیده گرفته شده نیز آگاه شود. معمولاً موضوع‌هایی یافت می‌شوند که پژوهش‌های کمتری درباره آنها انجام شده است و یک پژوهشگر در جریان پیشینه یابی ممکن است به برداشتی کم مانند و خلاق درباره آنها دست یابد که ارزیابی دوباره مسئله را ضروری سازد.

۶- پرهیز از به کارگیری روش‌های بیهوده

پژوهشگر گاهی با چندین پژوهش روبرو می‌شود که کم و بیش روش‌های یکسانی درباره مسئله‌ای خاص به کار رفته است و همه آنها نتیجه‌های مؤثر و معناداری را ارائه نکرده‌اند، این امر می‌تواند دلیل قانع کننده‌ای باشد که نتیجه‌های مناسب این پژوهش‌ها ممکن است از ناکارآمدی روش‌ها ناشی شده باشد.

۷- آگاهی بر روش شناسی در حوزه موضوع و مسئله

بررسی منابع می‌تواند درباره روش‌های اجرا، انواع وسایل و ابزار اندازه‌گیری، آزمودنی‌ها و شیوه‌های به کار برده شده توسط پژوهشگران در گذشته، دیدگاه‌های مناسبی به پژوهشگر بدهد، و از شیوه پژوهش در منابع، به اصلاح و تغییر معنادار مسئله پژوهش خود دست یابد.

۸- پرهیز از تکرار پژوهش‌های انجام شده

انجام هر پژوهش، نیاز به صرف هزینه و زمان دارد، لذا هر پژوهشی وقتی ارزشمند است که بتوان در پرتو دستاوردهای و نتیجه‌های آن، دیدگاه‌های جدیدی را شناسایی کرد، در غیر این حالت کار بیهوده‌ای انجام گرفته است لذا بررسی پیشینه پژوهش خطر اختراع دوباره چرخ را کاهش می‌دهد.

۹- افزایش آگاهی نسبت به اهمیت مسئله انتخاب شده

بررسی پژوهش‌هایی که برای حل یک مسئله انجام گرفته‌اند، درجه اهمیت آن مسئله را بیان می‌کند، لذا آگاهی بر دستاوردهای این تلاش‌های نظری و پژوهش‌های کاربردی، به پژوهشگر اطمینان نسبی می‌دهد که "مسئله پژوهش" او از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بوده و از سوی پژوهشگران به آن توجه شده است. (البته این نکته به شرط آن است که پیشینه کاربردی و ادبیات نظری مورد بررسی از اهمیت و اعتبار لازم برخوردار باشد و گونه در پاره‌ای از دانشگاهها، موضع‌هایی چنان حالت فراگیر کرده‌اند که می‌توان آن را "بیماری واگیر" نامید.) پژوهنده ممکن است بتواند مسئله خود را مشخص کند، اما ممکن است درباره متغیرهایی که در آن دخالت دارند، دیدگاه روشنی نداشته

باشد. بررسی پیشینه پژوهش، نه تنها پژوهشگر را از نظر تشخیص، تعریف متغیرها و عملیاتی کردن آنها، کمک می‌کند بلکه در تشخیص چگونگی ارتباط متغیرها نیز یاری می‌دهد، حتی هنگامی که به پژوهش‌های ابتکاری و نوین و اصلی نیاز باشد، باید کارهای گذشته بررسی شوند تا از تکرار آنها پرهیز شود، زیرا پژوهش‌های پیشین، نقطه آغازی برای کارهایی است که هم باید بر آنها مکتبی بود و هم آنها را گسترش داد. از این گذشته، بررسی دقیق پژوهش‌های اصلی در یک زمینه مورد علاقه می‌تواند از نظر تشخیص مدل مناسب برای تحلیل داده‌ها، به تفسیر یافته‌های پیشین، کمک کند و کاربردهای مفید و رهنمودهای با ارزشی را در اختیار پژوهشگر قرار دهد و همپوشانی‌ها، تنگناها و شکاف‌های موجود درباره مسئله را روشن سازد. (خاکی، ۱۳۹۱، ۱۵۱).

در قسمت مرور سابقه موضوع پژوهشگر پژوهش‌های انجام شده در خصوص موضوع یا مسئله خود و یا موضوع یا مسئله مرتبط را گزارش می‌کند در واقع در این بخش پژوهشگر می‌بایست گزارش نماید که چه کسی چه تحقیقی را با چه عنوان، با چه فرضیه و با چه روشی انجام داده و به صورت مختصر به چه نتایجی دست یافته است. پیشینه پژوهش در دو بخش انجام می‌گیرد:

۱- پژوهش‌های انجام شده در جهان

۲- پژوهش‌های انجام شده در ایران

نهایتاً توجیه یا علت انجام پژوهش حاضر با توجه به پیشینه‌ای که در این قسمت پژوهشگر شرح می‌دهد، می‌بایست به این پرسش پاسخ دهد که اگر کارهای مشابهی در مورد موضوع یا مسئله او انجام شده است، پس پژوهش او چرا انجام گرفته و در مقایسه با آنها چه توجیهی دارد. برای پاسخ به این پرسش بایستی کارهای موجود را باید بررسی و نقد کرده، به نواقص و کمبودها یا اشکالات آنها بپردازد و یا کار خود را در مقایسه با کارهای پیشین از حیث روش شناختی توجیه نماید.

بررسی پیشینه پژوهش می‌تواند پژوهشگر را در دستیابی به هدف‌های زیر کمک کند:

- ۱- دستیابی به اطلاعات پژوهش‌های انجام شده.
- ۲- دستیابی به متغیرهای مربوط و تعیین مهم یا غیر مهم بودن آنها
- ۳- آگاهی بر نتیجه‌ها و کاربردهای یک پژوهش معین در یک زمینه تخصصی مشخص.

۴- فهم رابطه بین متغیرهایی که پژوهشگر برای پژوهش خویش، مایل است با آنها فرضیه‌هایی را تنظیم و تدوین کند.

۵- شناسایی مدل‌های مفهومی و تحلیلی مناسب با جامعه آماری و داده‌های پژوهش

۶- محدود کردن و نگارش جدید مسئله پژوهش (اصل تحدید مسئله)

اگر مسئله‌ای مبهم و ضعیف تعریف شده باشد، پس از بررسی منابع متوجه خواهیم شد که بهتر است پژوهشگر مسئله را در دامنه محدودتر بررسی کند نه این که درباره مسئله‌ای کلی پژوهش کند و آن را به صورتی ضعیف و ناقص پاسخ دهد.

۲-۳-۴- روند عملی انجام مرور سابقه موضوع

همانطور که ذکر شد پرسش آغازی به عنوان خط راهنمای تحقیق محسوب می‌شود. اکنون می‌خواهیم بدانیم چگونه برای کسب اطلاعات عمل کرده و چگونه میدان تحقیق را برای تدوین نظری مسئله تحقیق بیمائیم. این روند اکتشافی شامل عملیات خواندن متون، مصاحبه‌های اکتشافی و چند روش اکتشافی تکمیلی است.

الف) خواندن

توانایی فراتر رفتن از حد اطلاعات و باورهای موجود در درجه اول از طریق خواندن حاصل می‌شود. این مطالعه و خواندن شامل آشنایی وسیع و عمیق با افکار و آثار اندیشمندان و دانشمندان قدیم و جدید به محقق کمک می‌کند که افق اندیشه‌هایش را گسترش داده و از مرز اطلاعات و تفاسیر موجود فراتر رود. و چنین معرفتی دید انتقادی محقق را پرورش می‌دهد. از طریق خواندن محقق می‌تواند موقعیت موضوع تحقیق خود را نسبت به چهارچوب‌های فکری شناخته شده به روشنی تعیین کند.

برای سازماندهی به کار خواندن متون رعایت نکات زیر ضروری می‌باشد:

۱- معیار انتخاب متن:

در انتخاب متون مورد مطالعه معیارهای زیر می‌بایست مورد توجه قرار گیرند:

-ارتباط متن با پرسش آغازی

- ابعاد منطقی برنامه خواندن متون

- توجه به مبانی تحلیلی و تفسیری داده ها

- توجه به نگرش های گوناگون

- در نظر داشتن زمان تفکر شخصی و تبادل نظر در فواصل خواندن

۲- چکیده نویسی یک متن :

چکیده نویسی یک متن عبارت است از آشکارسازی ایده اصلی آن و ارتباطاتی که میان قسمتهای مختلف آن برقرار است به نحوی که وحدت فکری نویسنده نمایان شود.

۳- مقایسه متون :

به منظور بیرون کشیدن عناصر تفکر و ردیابی راههایی برای ادامه کار تحقیق آنها را باید متون خوانده شده را به دقت با یکدیگر مقایسه کرد، متون برحسب دو معیار اصلی که هر یک از آنها به سه معیار فرعی تقسیم شده اند مورد مقایسه قرار می گیرند:

معیار اول : دیدگاههای انتخابی

الف) همگرایی میان دیدگاههای موجود

ب) واگرایی میان دیدگاههای موجود

ج) متکامل بودن دیدگاههای موجود

معیار دوم : محتوا

برای استفاده درست از محتواها به طور منظم و روشن می بایست خصوصیات زیر در آنها مشخص گردد:

الف) هماهنگی آشکار میان آنها (اگر وجود دارد)

ب) ناهماهنگی آشکار میان آنها (اگر وجود دارد)

ج (متکامل بودنشان

ب) مصاحبه های اکتشافی

متون و مصاحبه های اکتشافی می تواند به تدوین نظری مسئله تحقیق کمک کند. خواندن متون چارچوبی برای مصاحبه های اکتشافی فراهم می کند و انجام مصاحبه های اکتشافی باعث می شود تا زوایایی از موضوع که از دید محقق پنهان مانده است برایش آشکار گردد.

نکته ای که می بایست مورد توجه قرار گیرد این است که مصاحبه های اکتشافی برای یافتن زمینه های تفکر ایده ها و فرضیه های تحقیق به کار می رود، نه برای رسیدگی به درستی یا نادرستی فرضیه های از پیش تدوین شده. همچنین این مرحله برای کشف شیوه های نوین طرح مسئله تحقیق است نه آزمودن اعتبار طرحهای موجود. در مصاحبه اکتشافی باید شرایط زیر را رعایت کرد :

-مصاحبه با چه کسانی مفید است؟

-موضوع مصاحبه ها چیست؟ چگونه باید به آن عمل کرد؟

چگونه باید از مصاحبه ها بهره برداری کرد تا در بتواند بر پیش داوری ها و سوابع ذهنی محقق غلبه کند؟

۲-۴- چهارچوب نظری یا مفهومی:

از چهارچوب نظری یا مفهومی برای ترسیم خطوط کلی پژوهش یا ارائه رویکردی ترجیحی استفاده می شود. این چهارچوب از مجموعه ای از مفهوم های مرتبط با روش ها، رفتارها، کارکردها، روابط و هدف ها تشکیل می شود.

در واقع چهارچوب نظری به خوانندگان کمک می کند برداشت منطقی از روابط متغیرها و عوامل که در خصوص مسئله مورد نظر مناسب و مهم فرض شده اند داشته باشد. می توان گفت چهارچوب نظری یک نوع نظریه میانجی است که می تواند با همه جنبه های مطالعه یا پژوهش نظیر (طرح مسئله، هدف، مرور ادبیات- روش شناسی، جمع آوری و تحلیل داده ها) ارتباط داشته و وظیفه آن هدایت پژوهش توسط مجموعه ای از مفاهیم دارای ارتباط است.

در چارچوب نظری یک فرضیه چند متغیری طرح می شود که در آن کلیه متغیرها و ارتباط آن ها با همدیگر در قالب نموداری مشخص می گردد و آنگاه مبتنی بر این ارتباط، فرضیه های منفرد استخراج و مطرح می گردند پس می

توان گفت چهارچوب نظری خصوصاً در مطالعه های قیاسی نظریه آزما که در آن فرضیه ها از نظریه ها استخراج و مورد آزمون قرار می گیرند نقشی مهم و حیاتی دارد.

وقتی چهارچوب نظری در پژوهش های قیاسی یا فرضیه آزما به کار می رود می بایست ارتباط بین متغیرها را به صورت منطقی نشان دهد در این نوع چارچوب، روابط بین متغیرهای مستقل و وابسته، متغیرهای تعدیل گر، کنترلی و حتی نامربوط یا مداخله گر به شیوه علمی و منطقی توضیح داده می شود و آنگاه در قالب نموداری می آیند و نحوه ارتباط آنها به یکدیگر و حتی نحوه کنترل یا مهار متغیرهای نامربوط ذکر و مشخص می گردد.

به عنوان جمع بندی می توان گفت چهارچوب نظری ساختاری از عقاید، مفاهیم و نحوه ترکیب آنها با همدیگر است که نظریه ها و عقاید حاصل از پیشینه پژوهش را با هم ترکیب و به هم پیوند می زند حتی اگر مسئله مورد نظر ما فاقد یک نظریه باشد باز هم بدون شک حداقل دارای یک مفهوم است و لازم است در ارتباط با مسئله مورد بررسی تبیین یا توصیف شود.

۲-۴-۱- روند عملی طرح نظری مسئله تحقیق:

منظور از طرح نظری مسئله تحقیق، نگرش یا چشم انداز نظری است که با بررسی مسئله ای که در پرسش آغازی طرح شده پذیرفته می شود. این پروسه روندی تدریجی داشته و معمولاً در سه فاز صورت می گیرد:

فاز اول: مرور نگرش های گوناگون

پس از تامل در متون خوانده شده و مصاحبه های اکتشافی، جنبه های گوناگون مسئله ای که در پرسش آغازی طرح شده و نیز روابطی که میان آنها برقرار است، مشخص می گردد.

فاز دوم: انتخاب یک چارچوب نظری

کار محقق عبارت است از انتخاب یک چارچوب نظری که به دو روش امکان انجام دارد: یا آن را به صورتی کاملاً نو طرح می کند یا اینکه در چارچوب نظری ای که در جریان مطالعات اکتشافی و خواندن متون کشف کرده است، مطرح می کند.

چارچوب نظری دو کارکرد دارد:

- اجازه می دهد پرسش آغازی را از نو فرمول بندی یا به صورت دقیق تر بیان کرد.
- به عنوان شالوده برای فرضیه هایی به کار می رود که به اعتبار آنها محقق پاسخ منسجمی به پرسش آغازی خواهد داد.

فاز سوم: آشکار سازی چارچوب نظری مسئله تحقیق

منظور از آشکار سازی چارچوب نظری مسئله تحقیق مشخص کردن رویکرد محقق در انجام تحقیق و توضیح انتخاب او در خصوص چهارچوب انتخابی است.

پس از طی این سه مرحله ساختن مدل تحلیلی صورت می پذیرد.

مدل تحلیلی لولایی است که پس از تدوین طرح نظری مسئله تحقیق، محقق را با مرحله بعدی انجام پژوهش که مشاهده و تحلیل اطلاعات است به یکدیگر متصل می کند.

مدل تحلیلی باید به صورتی باشد که راهنمای محقق در کار منظم جمع آوری و تحلیل داده های حاصل از مشاهده یا که در ادامه کار تحقیق می آیند باشد.

مدل تحلیلی دنباله طبیعی طرح نظری مسئله تحقیق است که به صورت عملی نشانه ها و خط سیرهایی را که نهایتاً برای اجرای کار مشاهده و تحلیل در نظر گرفته خواهند شد به یکدیگر مرتبط می کند. مدل تحلیلی از مفاهیم و فرضیه های تشکیل شده است که با هم ارتباط تنگاتنگی دارند و مجموعاً چارچوب تحلیلی منسجمی را تشکیل می دهند.

۲-۵- مفهوم سازی:

مفهوم سازی ایجاد ساختاری انتزاعی برای شناختن امری واقعی است.

برای این منظور، همه وجوه واقعیت مورد نظر مورد استفاده قرار نمی گیرد بلکه فقط به آنچه که از نظر محقق ماهیت اصلی موضوع تشخیص داده می شود توجه می شود. بنابراین مفهوم سازی همواره با گزینش همراه است.

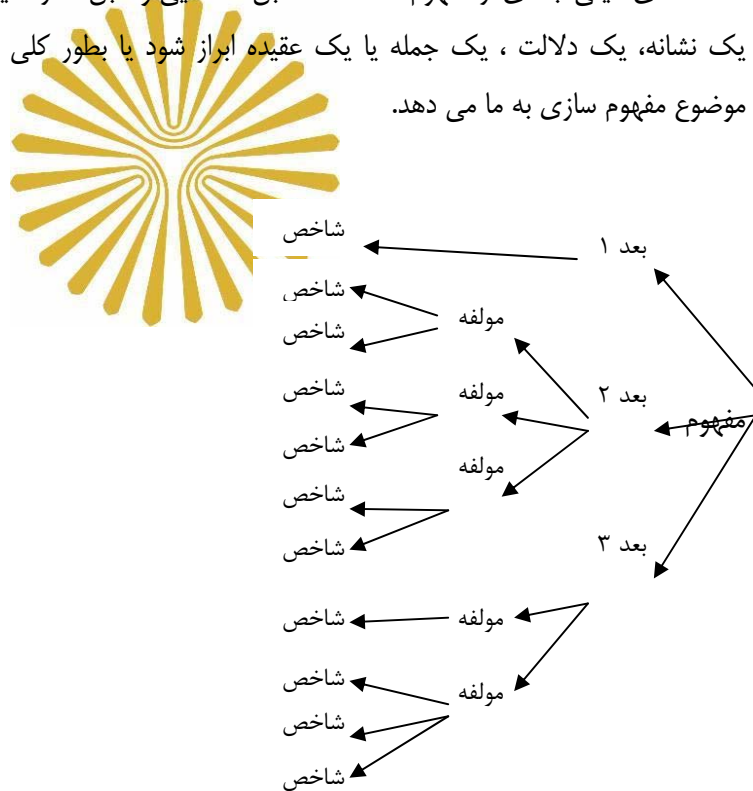
برای ساختن مفهوم بر این اساس ابتدا باید ابعاد موضوع را تعیین نمود و سپس تعیین شاخص های موضوع که به کمک آنها این ابعاد اندازه گیری می شوند را انجام داد.

مفاهیم بر دو دسته قابل تقسیم بندی هستند: هستند، مفاهیم عملی که به طور تجربی و بر اساس مشاهدات مستقیم یا اطلاعات جمع آوری شده ساخته می شوند و مفاهیم دستگاهی که از راه استدلال انتزاعی ساخته می شوند

به عنوان جمع بندی می توان گفت که ساختن یک مفهوم، تعریف شاخص هایی است که به کمک آنها بتوان ابعاد مفهوم را اندازه گیری کرد.

۲-۶- شاخص ها

نشانه های عینی ابعادی از مفهوم هستند که قابل شناسایی و قابل اندازه گیری هستند شاخص ممکن است بصورت یک نشانه، یک دلالت، یک جمله یا یک عقیده ابراز شود یا بطور کلی هر پدیده ای باشد که اطلاعاتی درباره موضوع مفهوم سازی به ما می دهد.

برخی از مولفان به جای واژه (شاخص) از واژه (ویژگی) و بعضی دیگر از واژه (مشخصات) استفاده می کنند.
دو شیوه برای ساختن مفهوم وجود دارد:

یکی شیوه استقرایی است که مفاهیم عملی منفرد می سازد.

دیگری شیوه قیاسی است که مفاهیم دستگاهی می سازد.

الف) مفهوم عملی منفرد

مفهوم عملی مجزا مفهومی است که به طور تجربی بر مبنای مشاهدات مستقیم یا اطلاعاتی که دیگران جمع آوری کرده اند ساخته می شود در واقع از خلال مطالعات و مصاحبه های مرحله اکتشافی است که می توان عناصر لازم برای این مفهوم سازی را فراهم کرد.

ب) مفهوم دستگاهی

در حالیکه مفاهیم عملی مجزا تحلیلی و استقرایی هستند، مفاهیم دستگاهی ترکیبی و قیاسی بوده و بنای آن بر منطق روابطی که میان اجزای یک نظام وجود دارد استوار است. در اغلب موارد این مفهوم انتزاعی چهارچوب فکری کلی تری دارد که الگو (Paradigme) نامیده می شود.

یک شاخص مناسب می بایست دارای شرایط زیر باشد:

الف) مرتبط بودن: شاخص بایستی ارتباط منطقی و مناسبی با متغیر مورد بررسی داشته باشد.

ب) گسترش شمول: تا حد امکان بخش زیادی از متغیر را دربرگیرد.

پ) صراحت و بی ابهامی

ت) تناسب نظری

ج) پذیرش پذیری

چ) سنجش پذیری

۲-۷- فرضیه:

راه حل پیشنهادی پژوهشگر برای پاسخگویی به مسئله تحقیق فرضیه نامیده می شود. فرضیه نوعی حدس است که زابیده درک و فهم پژوهشگر از اطلاعات جمع آوری شده درباره مبانی نظری و آزمایش تحقیق است.

۲-۷-۱- فرضیه (Hypothesis) های پژوهش

”فرضیه، یک حدس برآمده و مبتنی بر دانش نظری یا تجربه پژوهشگر به عنوان راه حل یک مسئله اولیه است. هر فرضیه را باید دربرگیرنده یک رابطه احتمالی بین دو متغیر دانست که به صورت گزاره‌ای قابل آزمون ارایه می شود. (Sekaran, ۱۹۹۲, ۷۳) ” معمولاً فرضیه‌ها به شکل جمله‌های اخباری بیان می شوند و می توان آن را مانند پاسخ پژوهشگر به پرسش (مسئله) تلقی کرد (ساده، ۱۳۷۵، ۳۱) فرضیه‌ها در یک فرایند کل به جزء (قیاسی) نظریه‌ها را به سوی درگیر شدن با واقعیت‌ها جهت می دهند. (Leary, ۱۹۹۵, ۱۲).

رابطه فرضیه با پژوهش، مثل رابطه ”راه“ با ”مسافرت“ است. هر چه راه هموارتر و مطمئن تر باشد سفر نیز راحت تر و بی خطرتر می شود، بنابراین در پژوهشی که فرضیه ندارد پژوهشگر سرگردان و بلا تکلیف است. این رابطه را می توان در دو قالب زیر دنبال کرد:

الف) فرضیه‌ی پژوهش، راهنمای پژوهشگر در پیشبرد فرایند پژوهش است. رابطه‌هایی که میان متغیرهای مسئله مطرح می شود برای پژوهشگر روشن می کند که باید چه کاری انجام دهد و دنبال چه چیزی یا چه کاری باشد. پس اگر مسئله، وظیفه‌ی پژوهشگر را روشن می کند، فرضیه چگونگی پیگیری آن را بیان می دارد. اولی مشخص می کند که پژوهنده باید چه کاری را انجام دهد و دومی مشخص می کند که چگونه باید آن را انجام دهد.

ب) رابطه میان مسایل و فرضیه‌های علمی باعث می شود تا پژوهشگر از آن رابطه‌های کلی، موردهای جزئی و عملی خاصی را بیرون آورد. برای مثال هنگامی که فرضیه‌ای به گونه زیر داریم:

[بین جایگاه سازمانی فرد و تمایل او به شرکت در دوره‌های آموزشی رابطه وجود دارد.]

پژوهشگر با آزمون این فرضیه می تواند دریابد که در دوره‌های آموزشی، چه افرادی بیشتر شرکت می کنند. (خاکی، ۱۳۹۱، ۱۲۵)

۲-۷-۲- نقش فرضیه در تحقیق

فرضیه در فرایند پژوهش، کارکردهای گوناگونی دارد مانند:

- ۱- فرضیه، حدس‌های پژوهشگر درباره رابطه بین متغیرهای موثر در یک پدیده را سامان می‌دهد.
 - ۲- فرضیه، مجموعه فعالیت‌های اجرایی پژوهش را تعیین می‌کند.
 - ۳- فرضیه، ماهیت داده‌های مورد نیاز را برای آزمون گزاره‌ها مشخص می‌سازد.
 - ۴- فرضیه به پژوهشگر کمک می‌کند تا واقعیت‌ها و نوع مشاهده‌هایی را که ضروری می‌داند تعیین می‌کند.
 - ۵- فرضیه، مربوط یا نامربوط بودن واقعیت‌ها را و همچنین طرح نمونه‌گیری مورد نیاز را تعیین می‌کند.
 - ۶- آزمون‌های آماری براساس فرضیه انتخاب می‌شوند.
 - ۷- بدون داشتن یک فرضیه هم می‌توان اطلاعات گردآوری کرد اما این گونه گردآوری، مایه هدر رفتن وقت و سرانجام بی‌پاسخ ماندن مسئله پژوهش می‌شود.
 - ۸- فرضیه، چارچوبی برای تهیه گزارش نتیجه‌های پژوهش فراهم می‌آورد.
- با توجه به آنچه گذشت در ارزیابی نهایی از نقش فرضیه‌ها، باید گفت: فرضیه‌ها، هدایت پژوهش را به عهده دارند.
(دلاور، ۱۳۷۶)

۳-۷-۲- ویژگی‌های کلی یک فرضیه خوب

- ۱- فرضیه باید آزمون پذیر بوده و امکان بررسی آن وجود داشته باشد.
- ۲- هر فرضیه باید با سایر فرضیه‌های موجود پژوهش هماهنگ باشد. [در چارچوب مسئله بودن]
- ۳- فرضیه باید بر مسایل پژوهش تمرکز داشت باشد نه به مسایل خارج از هدف تحقیق
- ۴- فرضیه باید با دید اقتصادی تدوین شود. (اگر دو فرضیه برای حل مسئله مطرح باشد، آن که آزمونش با معیارهای اقتصادی به صرفه‌تر است بر دیگری ترجیح داده شود).
- ۵- اگر توان و قدرت تبیین‌کنندگی چند فرضیه یکی باشد، فرضیه‌ای که ساده‌تر است بر فرضیه‌های پیچیده‌تر برتری دارد.
- ۶- فرضیه باید جامعیت و وحدت منطقی داشته باشد و بستگی کمتری به فرضیه‌های پشتیبانی کننده داشته باشد.
- ۷- متغیرهای فرضیه باید به راحتی سنجش پذیر باشند.

۸- فرضیه باید به گونه‌ای باشد که آزمونش نتیجه‌های زیادی دربر داشته باشد. فرضیه‌ای که استنتاج‌ها و واقعیت‌های بیشتری را تبیین کند و با آن بتوان درباره موضوع‌هایی که قبلاً پژوهش نشده است توصیف‌ها و پیش‌بینی‌های بیشتری به عمل آورد بهتر است. (هومن، ۱۳۷۳، ۸۵-۸۴)

۲-۷-۴- منابع فرضیه:

برای بیان فرضیه محقق می‌تواند از منابع متعددی استفاده کند در ذیل به مواردی از آنها اشاره می‌شود.

۱- کشف و شهود

فرضیه‌هایی که از کشف و شهود ناگهانی ناشی می‌شود دارای ویژگی‌های خاصی هستند:

- ناشی از تجربه خاص روزمره نیستند

- ضرورتاً نیاز به سابقه طولانی پژوهش ندارند

- لذا اندیشه - خرد و منطق محض منبعث نمی‌شوند

- با تلاش و کوشش صرف به دست نمی‌آیند.

چنین فرضیه‌هایی مستلزم برخورداری از ذهنی ژرف بوده و پالایش آنها ضروریست

۲- منطق و استنتاج

فرضیه‌هایی که از طریق منطق به دست می‌آیند با نظریه‌ها در ارتباط هستند. این فرضیه‌ها قیاسی نیز می‌خوانند.

۳- مشاهده و تجربه

۴- تحقیقات پیشین

۵- فرهنگ

دانش انسانی در چارچوب هر فرهنگ، رنگ و صبغه ای ویژه می یابند به مسائل خاصی توجه می نماید و زمینه های ویژه ای نیز می پذیرد از اینروست که باید گفت فرضیه هایش نیز تابع فرهنگ اند و هم فرهنگ وسیع و فراگیر و هم فرهنگ های خاص و جزئی

۲-۷-۵- اصول فرضیه سازی:

۱- اصل صراحت

هر فرضیه باید روشن، صریح و فاقد ابهام باشد مفاهیم به دقت تعریف شده باشند.

۲- اصل فراغت از ارزش

۳- اصل دقت

فرضیه ها باید دقیق و مشخص باشند از کلیات و امور بدیهی بدور باشند.

۴- اصل پژوهش پذیری

فرضیه باید قابل بررسی باشد. فرضیه، قضیه ای موقتی است، گمانه ای است که باید درست یا نادرست بودنش مورد تحقیق قرار گیرد.

۲-۷-۶- انواع فرضیه های تحقیق

یک فرضیه، بیانگر پیوند و ارتباط بین مفهومها و متغیرها است. این که ادعا کنیم دو متغیر دارای پیوستگی "علت و معلولی" هستند یا از تغییرات متقابل همدیگر پیروی کرده یا از ارتباطی غیر از این حالتها برخوردارند نوع فرضیه های ما را تعیین می کنند.

فرضیه ها را با معیارهای گوناگون طبقه بندی کرده اند که به فرضیه های "همبستگی"، "علی" و "توصیفی" اشاره می کنیم:

الف) فرضیه های همبستگی

پژوهشگر در این نوع فرضیه، در پی بررسی "وجود و میزان رابطه" و "جهت همبستگی" بین دو یا چند متغیر است. رابطه همبستگی (Covariational Relation) تغییرات همزمان دو یا چند متغیر را در بعضی از جهت‌ها نشان می‌دهد. معمولاً فرضیه‌هایی که از تغییرات همبسته حکایت می‌کنند، در حالت‌های گوناگون "جهت‌دار" و "بی‌جهت" ساخته می‌شوند.

در فرضیه‌هایی که دارای رابطه همبستگی هستند، تغییرات بین دو متغیر، همزمان انجام می‌شود و پژوهشگر، هیچ نوعی اطلاعی از این که کدام متغیر علت و کدام معلول است در اختیار ندارد. برای مثال، این فرضیه که "اعتبار اجتماعی با قدرت مستقیم تغییر می‌کند"، نشان می‌دهد شخصی که از اعتبار چشمگیری برخوردار است، همزمان دارای قدرت و نفوذ سیاسی کافی نیز هست، لیکن، این فرضیه نشان نمی‌دهد که "اعتبار" این شخص، به علت قدرتمند بودن او می‌باشد یا قدرتمند بودنش به علت اعتبار اوست.

ب) فرضیه‌های علی (Causal Relation) [علت - معلولی]

هنگامی که می‌خواهیم علت وقوع یک پدیده را بیان کنیم یا در تغییر یک پدیده، علت (علت‌های) فرضی خاصی را در نظر بگیریم، در این حالت در قلمرو رابطه‌ی علی گام برداشته‌ایم.

یک رابطه هنگامی علی مطرح می‌شود که یک فرضیه بیان کند تغییر یک متغیر در یک جهت معین، باعث تغییر متغیر دیگر در جهت خاص دیگری می‌شود. حالت کلی فرضیه علی به شیوه زیر است:

"تغییر (X)، باعث تغییر (Y) می‌شود"

رابطه علی، بیانگر تغییرات متقابل که به همزمانی متغیرها بستگی دارد نیست و از نظر منطقی، تغییری که علت به وجود آمدن پدیده‌ای است باید از نظر زمانی نیز مقدم بر متغیر مورد نظر باشد. برای مثال اگر "بهبود روش مدیریت"، علت "افزایش بهره‌وری" قلمداد شود، باید از نظر زمانی، روش مورد نظر مقدم بر بهره‌وری باشد تا بتوان رابطه را علی فرض کرد. البته این ادعا به شرط آن است که عوامل دیگری در رخداد پدیده مورد نظر دخالت نکرده باشند.

ویژگی‌های رابطه علت و معلولی

رابطه علی، ویژگی‌های خاصی دارد که آن را از نوع رابطه‌ها جدا می‌سازد که به نمونه‌هایی از آن اشاره می‌کنیم:

اول) چگونگی تأثیر: رابطه علی می‌تواند به طور مستقیم یا غیر مستقیم، بین متغیرها در یک فرضیه به وجود آید. به این معنی که یک علت می‌تواند به طور مستقیم یا غیر مستقیم بر معلول خود اثر داشته باشد.

دوم) تعداد علت‌ها: در یک رابطه علی می‌توان نشان داد که یک متغیر تنها علت یا یکی از چند علت متغیر دیگر (معلول) است. (خاکی، ۱۳۹۱، ۱۲۷-۱۳۴)

در حالت کلی فرضیه به دو صورت متفاوت تدوین می‌شود.

صورت اول: فرضیه به صورت پیش بینی رابطه ای میان یک پدیده و یک مفهوم که می‌تواند آنرا بشناساند، بیان می‌شود.

صورت دوم: فرضیه به صورت پیش بینی رابطه ای میان دو مفهوم، یا دو نوع پدیده ای که آن مفاهیم مشخص می‌کنند ارائه می‌دهد.

چند نکته در ارتباط با ساختن فرضیه باید رعایت شود مرور می‌کنیم:

۱- فرضیه نباید بدیهی باشد.

۲- فرضیه تحقیق نباید با یکدیگر متعارض باشند.

۳- فرضیه های تحقیق نباید مترادف یکدیگر باشند.

۴- فرضیه ها از ویژگی های آزمون پذیری و تحقیق پذیری برخوردار باشند.

۵- فرضیه ها مدلل و سنجیده باشند.

۶- از دقت و صراحت کافی برخوردار باشند.

۷- فرضیه ها باید با یکدیگر ارتباط ارگانیک و با طرح نظری مسئله تحقیق یگانگی منطقی داشته باشند.

۲-۸- متغیرها

۲-۸-۱- تعریف متغیر:

۱- هر صفت، ویژگی یا عنصر کمی یا کیفی که در یک تحقیق تغییر پذیر باشد.

متغیر چیزی که می‌تواند مقدار آن تغییر کند و ارزش‌های عددی گوناگونی را بپذیرد و واریانس (پراکندگی) داشته باشد، بنابراین هر چیز که وجود دارد یک متغیر است که پژوهشگر ویژگی‌های آن را می‌تواند مشاهده، کنترل یا در آنها دخالت کند. (هومن، ۱۳۷۳، ۱۱۳) متغیر می‌اواند از یک فرد به فرد دیگر یا از یک مشاهده به مشاهده دیگر مقدارهای گوناگونی را اختیار کند و اعداد و ارزش‌هایی به آن نسبت داده شود برای مثال X یک متغیر است، یعنی نمادی است که می‌توانیم مقدارهای عددی به آن نسبت دهیم. متغیر X می‌تواند مجموعه‌ای از مقادیر، مانند نمره‌های یک آزمون "هوش" یا "طرز نگرش" را اختیار کند (کرلینجر، ۱۳۷۵، ۹۳). این مقادیر می‌توانند در زمان‌های گوناگون برای یک چیز یا یک شخص، فرق داشته باشند. (خاکی، ۱۳۹۱، ۳۸)

۲-۸-۲- ویژگی متغیرها

متغیرها می‌توانند کمی یا کیفی باشند.

متغیر کمی مثل سن، درآمد، وزن و ... که مقدار و ارزش آن عددی است و متغیر کیفی، ارزش آن متغیر عددی است برای مثال وقتی بینش یا طرز تلقی انسان‌ها نسبت به ازدواج می‌سنجیم این متغیر ذهنی و کیفی است. محقق همواره در صدد آن هست که متغیرهای کمی را هر چه بیشتر شاخص پذیر سازد تا کار تحقیق دقیق‌تر و روایی آن را افزایش دهد. منظور از روایی آن است که در صورت تکرار همان تحقیق توسط دیگران شاخص‌ها چنان دقیق و مندرج باشند که نتایج مشابهی به دست آید.

در مجموع می‌توان دو ویژگی اساسی برای متغیرها قائل شد:

۱- سنجش پذیر بودن

۲- تغییر پذیر بودن

۲-۸-۳- انواع متغیرها:

متغیرها را می‌توان براساس معیارهای گوناگون دسته‌بندی کرد. در پاره‌ای از این دسته بندیها، گاه به علت عدم امکان تفکیک دقیق انواع متغیرها هم‌دیگر و همپوشانی‌هایی ایجاد می‌شود. در دنباله به نمونه‌هایی از متغیرها اشاره می‌شود.

الف) متغیر مستقل

متغیر مستقل یک ویژگی از محیط فیزیکی یا اجتماعی است که بعد از انتخاب، دخالت یا دستکاری شدن توسط پژوهشگر، مقدارهایی را می‌پذیرد تا تأثیرش بر روی متغیر دیگر (وابسته) مشاهده شود. در نظر پاره‌ای صاحب‌نظران، اصلاح متغیر مستقل و وابسته، ویژه پژوهش‌هایی است که هدف آنها، تبیین رابطه علت و معلولی میان متغیرها است (بازرگان و دیگران، ۱۳۷۶، ۴۴). باور عمومی این است که این متغیرها در حوزه‌های غیر فیزیکی معنا ندارند. تغییر یک متغیر مستقل، تغییرات قانونمندی در متغیر وابسته به وجود می‌آورد، بنابراین در هر آزمایش تجربی، متغیر مستقل، همان محرک (St imulus) است که علت احتمالی یا فرضی (شرط لازم از وقوع یک پیامد ویژه) برای همان متغیر وابسته است که می‌تواند معلول احتمالی باشد. وقتی می‌گوییم (X)، آنگاه (Y)، بین مقدمه (X) و نتیجه (Y) نوعی ارتباط شرطی برقرار ساخته‌ایم. (خاکی، ۳۸، ۱۳۹۱-۳۹)

ب) متغیر وابسته (Dependent)

متغیر وابسته، متغیری است که هدف پژوهشگر، تشریح یا پیش‌بینی تغییرپذیری آن است و باید در پژوهش بررسی شود. می‌توان با شناسایی و تجزیه و تحلیل عوامل مؤثر، پاسخ‌ها یا راه‌حل‌هایی را برای مسئله پیدا کرد. معمولاً پژوهشگران به تعیین مقدار و اندازه‌گیری این متغیر علاقمند هستند. (Sekaran, ۱۹۹۲, ۶۹) متغیرهای وابسته، با وارد کردن، از میان برداشتن یا تغییر در کمیت و کیفیت متغیرهای مستقل ظاهر می‌شوند، یا از بین می‌روند یا تغییر می‌کنند (بست، ۱۳۷۱، ۸۴)

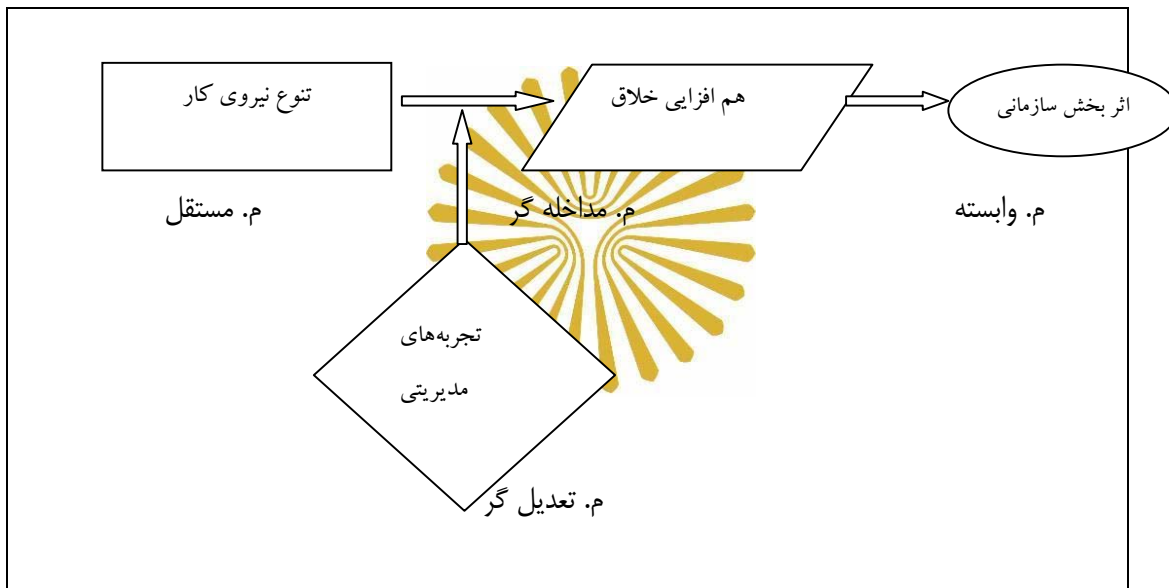
ج) متغیر تعدیل‌گر (Moderator)

اصطلاح متغیر تعدیل‌گر برای توصیف نوعی از متغیر مستقل به کار می‌رود که در واقع متغیر مستقل ثانوی است و پژوهشگر اثر آن را در ارتباط با متغیر مستقل اصلی و متغیر وابسته باید بداند، بدین منظور متغیر تعدیل‌گر انتخاب می‌شود تا معلوم شود آیا این متغیر بر رابطه بین متغیر مستقل اصلی و وابسته تأثیر دارد یا نه. اگر پژوهشگر بخواهد رابطه بین متغیر مستقل X و متغیر مورد مشاهده Y را بررسی کند و از طرفی بداند که ماهیت رابطه X و Y به وسیله متغیر سومی مانند Z (تعدیل‌گر) تغییر می‌کند در تجزیه و تحلیل نهایی خود می‌تواند متغیر Z را به عنوان یک متغیر تعدیل‌گر به حساب آورد. نقش متغیر تعدیل‌گر در پژوهش شبیه نقش کاتالیزور در شیمی است که بدون دخالت مستقیم در واکنش تعیین می‌کند که واکنش شیمیایی چگونه پیش برود. (هومن، ۱۳۷۳، ۱۲۷-۱۲۶) به سخنی دیگر، متغیر سومی است که دارای تأثیری قوی در رابطه بین متغیر مستقل و متغیر وابسته است. و رابطه مورد

انتظار اصلی اولیه بین متغیرهای مستقل و وابسته را تغییر می‌دهد. هرگاه اثر متغیر مستقل و متغیر وابسته مشروط به متغیر دیگری شود، آن متغیر سوم در واقع نقش تعدیل‌گری را بازی می‌کند (خاکی، ۱۳۹۱، ۴۰)

د) متغیر مداخله‌گر (Intervening)

برای نشان دادن فرایندهای ذهنی (درونی) که به طور مستقیم مشاهده‌پذیر نیستند و فقط در ذهن وجود دارند و نمی‌توان آنها را دید، شنید، یا احساس کرد، اصطلاح متغیر مداخله‌گر به کار می‌رود. معمولاً پژوهشگران به این متغیر مستقل بر متغیر وابسته مورد نظر توجه دارند. تأثیر متغیرهای مداخله‌گر را می‌توان از روی کنش پدیده‌ها درک و کنترل کرد لذا به این نوع تأثیرگذاری به دلیل آن که بر اعتبار درونی و بیرونی پژوهش اثر می‌گذارد باید در تحلیل نهایی پژوهش اشاره شود (بازرگان و دیگران، ۱۳۷۶، ۴۵).

شکل شماره ۱ رابطه بین متغیرهای مستقل، تعدیل‌گر، مداخله‌گر و وابسته (خاکی، ۱۳۹۱، ۴۲)

ه) متغیر کنترل (control) [مداخله‌گر مهار شده]

در یک پژوهش نمی‌توان همزمان اثر تمام متغیرها را بر یکدیگر بررسی کرد، بنابراین پژوهشگر اثر پاره‌ای از متغیرهایی را که در رابطه متغیرهای مستقل و وابسته مداخله می‌کنند کنترل یا خنثی می‌کند. این نوع متغیرها متغیر کنترل نامیده می‌شود. (بازرگان و دیگران، ۱۳۷۶، ۴۴)

تفاوت متغیرهای کنترل با تعدیل‌گر در آن است که اثرهای متغیرهای کنترل از میان می‌رود در حالی که اثر متغیرهای تعدیل‌گر بررسی می‌شود باید توجه داشت که در بیان فرضیه‌ها اشاره‌ای به متغیرهای کنترل نمی‌شود، لذا لازم است مشخص شود که متغیرهای کنترل چه بوده و اثر آنها چگونه حذف یا خنثی شده است (هومن، ۱۳۷۳، ۱۲۸) پژوهشگر باید فقط متغیرهایی را کنترل کند که بر یک متغیر یا بر هر دو متغیر تأثیر دارند یا این که می‌توانند بین دو متغیر، نقش متغیر مداخله‌گر را بازی کند. (خاکی، ۱۳۹۱، ۴۲)

و) متغیر گسسته (مقوله‌ای) (Categorical)

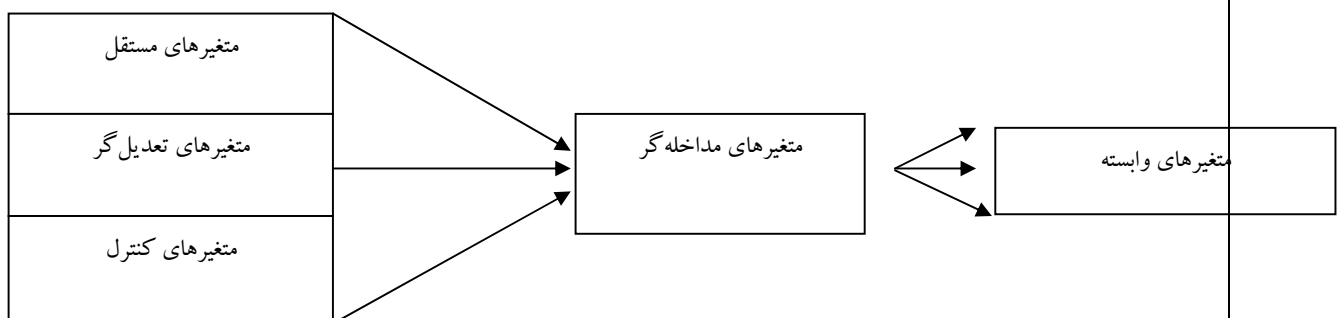
متغیرهایی هستند که فقط می‌توانند مقدارهای خاصی را در یک محدوده مشخص دارا باشند این متغیرها، اسمی و ترتیبی هستند، مانند: جنسیت (زن یا مرد بودن)

ز) متغیر پیوسته (Continuous)

متغیرهایی هستند که می‌توانند هر مقداری را دارا باشند و در سطح فاصله‌ای یا نسبی قابل اندازه‌گیری اند مانند سن و وزن (خاکی، ۱۳۹۱، ۴۲-۴۳)

۲-۸-۴-ارتباط بین متغیرها

پژوهشگر باید متغیرهای پژوهش خود را عملیاتی کرده تا بتواند آنها را بررسی کند و از طرفی نیز باید آنها را مفهومی سازد تا بتواند نتیجه‌های حاصل از پژوهش را تعمیم دهد. براساس شرحی که برای هر یک از متغیرها داده شد، رابطه بین این متغیرها را می‌توان در شکل زیر نمایش داد:

شکل شماره ۲: رابطه بین متغیر وابسته، مستقل (خاکی، ۱۳۹۱، ۴۳)

در یک تحقیق تجربی، متغیر مستقل، متغیری فعال است که پژوهشگر سعی می‌کند با تغییر و دستکاری آن، اثرش را در متغیر وابسته مشاهده کند و اثر پاره‌ای از متغیرهای تعدیل‌گر را بررسی کند و اثرهای پاره‌ای دیگر را حذف یا خنثی و کنترل کند. متغیر مداخله‌گر همواره زیر نفوذ و تأثیر متغیرهای مستقل، تعدیل‌گر و کنترل، نشان‌دهنده علت‌ها هستند. از میان این سه متغیر فقط متغیرهای مستقل و تعدیل‌گر مورد بررسی قرار می‌گیرد و متغیرهای کنترل حذف یا خنثی می‌شود (هومن، ۱۳۷۳، ۱۳۳-۱۳۲).

۲-۸-۵- مقیاس‌های اندازه‌گیری متغیرها

زمانی که متغیرهای تحقیق شناسایی شدند، مشخص می‌گردد که اندازه‌گیری همه‌ی آنها به یک صورت ممکن نمی‌باشد. مقیاس‌ها به چهار دسته تقسیم می‌شود:

الف) اسمی

ب) رتبه‌ای

ج) فاصله‌ای

د) نسبی

الف) مقیاس اسمی (Nominal)

عبارت اسمی یعنی "نامگذاری کردن". در مقیاس اسمی افراد از نظر صفت ویژه‌ای در یک دسته قرار می‌گیرند. ملاک طبقه‌بندی در این نوع مقیاس بر ویژگی‌های مشترک افراد یا رویداد مبتنی است. جنسیت و وضعیت تاهل نیز از نوع مقیاس اسمی به شمار می‌رود.

ب) مقیاس رتبه‌ای (ترتیبی) (Ordinal)

عبارت ترتیبی یعنی "ترتیب دادن". مقیاس رتبه‌ای مقیاسی است که افراد یا اشیا را از لحاظ صفت ویژه‌ای رتبه‌بندی می‌کند. (بازرگان و دیگران، ۱۳۷۶، ۴۷)

ج) مقیاس فاصله‌ای (Interval)

مقیاس فاصله‌ای نه تنها ترتیب اشیا را نمایان می‌کند، بلکه فاصله‌ی بین آنها را نیز مشخص می‌سازد. علاوه بر آن در این مقیاس مبدا صفر وجود ندارد. در این سطح، فاصله‌های مساوی بین اعداد، نشان دهنده فاصله‌های مساوی بین صفت‌های مورد اندازه‌گیری است. در سطح فاصله‌ای، همبستگی ترتیب و فاصله بین اعداد، دارای معنی است. (دلاور، ۱۳۷۶، ۴۶)

(د) مقیاس نسبتی (Ratio)

مقیاس نسبتی دقیق‌ترین مقیاس اندازه‌گیری است. این مقیاس دارای ارزش صفر حقیقی می‌باشد. یعنی نقطه‌ای در سطح که نمایانگر فقدان کامل ویژگی مورد اندازه‌گیری است. (هومن، ۱۳۷۳، ۴۸) با این مقیاس می‌توان تفاوت میان اعداد و اهمیت نسبی آنها را با هم مقایسه کرد.

۲-۸-۶-تعریف متغیرها یا مفهوم‌ها:

یکی از مباحثی که در بحث اعتبار بیرونی پژوهش مطرح است میزان صراحت متغیرهای مستقل و وابسته است برای اینکه یافته‌های پژوهش قابل تعمیم و قابل تکرار باشند، متغیرها یا مفهوم‌ها می‌بایست تا حد ممکن به صورت صریح و روشن تعریف گردند. تعریف‌ها در پژوهش به دو صورت نظری یا مفهومی و عملیاتی ارائه می‌شوند.

(الف) تعریف نظری یا مفهومی

در این تعریف مفهوم‌ها یا متغیرها با قاطعیت مطرح و طی آن معنی و فضای یک مفهوم یا متغیر، دامنه شمول، قواعد و اصول به وسیله صفت‌هایی مشخص و قابل پذیرش ذکر می‌گردند. در این تعاریف متغیرها می‌بایست تعریف‌ثابت و پایدار داشته و امکان تغییر یا تفسیر گوناگون از آن‌ها وجود نداشته باشد لذا بایستی دارای ویژگی‌های زیر باشد:

۱- جامع و جهان شمول

۲- بی ابهام صریح و روشن

۳- عدم تضاد معنایی

۴- عدم تسلسل

۵- بیان مثبت به صورت ایجابی مطرح شود نه سلبی

ب) تعریف عملیاتی

تعریف عملیاتی به تبدیل مفهوم های انتزاعی به متغیرهای قابل سنجش و اندازه گیری و تعیین نحوه سنجش و اندازه گیری این متغیرها گفته می شود بنابراین در تعریف عملیاتی راه های سنجش و ابعاد آن مشخص می گردد.

در هنگام جمع آوری داده ها مشخص کردن تعریف عملیاتی ضرورت دارد به ویژه زمانی که قرار باشد تصمیمی درباره درستی یا نادرستی مطالبیاتخاذ گردد و یا در مورد مفهوم یا متغیر، ابعاد و یا پیچیدگیهایی وجود داشته باشد.

برای مثال وقتی درباره زیبایی صحبت می شود دامنه آن بسیار متنوع و متفاوت است. هر فردی درکی از این مفهوم داشته باشد بنابراین پیش از جمع آوری داده ها می بایست تعریف عملیاتی آن صورت گیرد.

تعریف عملیاتی بر اساس تعریف مفهومی یا نظری صورت می گیرد و هماهنگی بین این دو وجود دارد. برای انجام یک تعریف عملیاتی می بایست شاخص های متغیر مشخص گردد. شاخص ها، صفت ها، ویژگی ها و به طور کلی امور واقع هستند که متغیر مورد نظر بر اساس یا به واسطه آنها مشاهده و سنجیده می شوند شاخص آن چیزی است که نشانگر یا معرف چیز دیگری است و با آن می توان رخداد آن چیز را سنجید، ثبت کرد یا به صورت محسوس یا ملموس نشان داد.

فصل سوم: راهکارهای تحقیق

در این فصل راهکارها یا روشهای تحقیق مورد توصیف قرار می‌گیرد. کلیت مطالب فصل از کتاب روش تحقیق با رویکرد پایان نامه نویسی دکتر خاکی گرفته شده است که مطالعه کامل آن به دانشجویان توصیه می‌شود. در انتها نیز دو شیوه تحقیق کیفی و تاریخی با توجه به تکرار استفاده در تحقیقات معماری مورد اشاره مجدد قرار می‌گیرد. انواع پژوهش‌های کمی شامل پژوهش ارزیابانه، پژوهش اقدام پژوهی، پژوهش‌های مقطعی، پژوهش پیمایشی (زمینه یابی)، پژوهش تحلیل محتوایی، مورد پژوه، پژوهش همبستگی، پژوهش‌های علی و پژوهش علی - تطبیقی و پژوهش‌های کیفی شامل پژوهش تاریخی، تحلیل گفتگو، تحلیل گفتمان [سخن کاوی]، تحلیل ژانر [نوع ادبی]، تحلیل هرمنوتیکی، پژوهش‌های روایتی، پژوهش‌های قوم‌شناسی و پدیدار شناسی می‌باشند.

انواع روشهای تحقیق:

پرسش‌ها و مسئله‌هایی که پیش‌روی پژوهشگران قرار می‌گیرند هر یک ماهیت و ویژگی‌های خاص خود را دارند. ویژگی‌های متفاوت مسئله‌ها باعث می‌شوند تا پژوهشگر با سؤال دو بعدی و به هم وابسته زیر روبرو شود:

(۱) مسئله مورد نظر، با چه نوع پژوهشی قابل بررسی است؟ آیا می‌توان آن را با پژوهشی کمی یا کیفی یا

ترکیبی بررسی و مطالعه کرد؟

(۲) با توجه به نوع پژوهشی که مناسب برای حل مسئله تشخیص داده شده است باید چه روشی

(فرایندی) را برای رسیدن به پاسخ و راه حل طی کرد؟ به سخن دیگر باید چه گام‌ها و مرحله‌هایی را پی

در پی پشت سر گذاشت تا به جواب رسید. (خاکی، ۱۶۳، ۱۳۹۱)

انواع کلی تحقیق

هر پژوهش، تلاشی سیستماتیک و روشمند برای دستیابی به پاسخ یک پرسش یا راه‌حلی برای یک مسئله است. با توجه به این که، پرسش‌ها و مسئله‌ها، ماهیت‌های گوناگونی دارند، لذا می‌توان بر پایه چگونگی آنها، این پژوهش‌ها

را طبقه‌بندی کرد. به سخن دیگر در این نوع طبقه‌بندی قبل از هر چیز بر "میزان کاربرد مستقیم یافته‌ها و درجه تعمیم پذیری آنها در شرایط دیگر توجه می‌شود. (Gay & et al, ۱۹۹۲,۸)

طبقه‌بندی پژوهش‌ها به معنای ایجاد مرزهای مشخص و دقیقی بین انواع آنها نیست، بلکه بیشتر این پژوهش‌ها در یک امتداد بوده و با هم وابستگی مفهومی دارند. روش‌های تحقیق، براساس معیارهای گوناگون، قابل طبقه‌بندی شدن هستند، براساس ماهیت و ویژگی‌های کلی که انواع تحقیق دارند می‌توان آنها را به سه دسته کلی تقسیم کرد:

(۱) کمی

(۲) کیفی

(۳) ترکیبی [کمی + کیفی]

ویژگی‌های پژوهش‌های کمی و کیفی در جدول زیر آمده است:

پژوهش کیفی	پژوهش کمی
ایجاد سازه از واقعیت اجتماعی	اندازه‌گیری پدیده‌های عینی
تمرکز بر فرایندهای تعاملی و رویدادها	تمرکز بر متغیرهای قابل سنجش
اصالت (درستی)، کلیدی است.	پایانی تحقیق، امری کلیدی است
ارزش‌ها، حضور آشکار دارند.	ادعای عاری از ارزش بودن دارد
محدود به موقعیت‌اند	مستقل از زمینه تحقیق هستند
به موردها یا آزمودنی‌های کم نیاز هست	به آزمودنی‌های زیاد نیاز دارد.
پژوهشگر با پدیده مورد پژوهش درگیر می‌شود.	پژوهشگر جدای از پدیده مورد پژوهش است.

پژوهش‌های کمی در مقایسه با پژوهش‌های کیفی (خاکی، ۱۳۹۱، ۱۶۴)

بیشتر فن‌ها مربوط به داده‌ها در پژوهش کمی، در خلاصه سازی داده‌ها کاربرد دارند که آنها را مترکم می‌سازند تا تصویر بزرگتر را ببینند، اما روش‌های کیفی، غنی ساز داده‌ها هستند و با آنها امکان دیدن بعدهای گوناگون موضوع با روشی بیشتر، وجود دارد. (Rajin, ۱۹۹۴,۹۲) پاره‌ای از پژوهش‌ها را نه می‌توان کمی مطلق یا کیفی کامل قلمداد کرد. (خاکی، ۱۳۹۱، ۱۶۵)

۳-۱- انواع تحقیق‌های کمی

پژوهش‌های کمی از داده‌های عددی استفاده می‌کنند و انواعی دارند مانند:

الف) تحقیق ارزیابانه (Evaluation)

هدف این نوع پژوهش ایجاد راه‌حل برای تصمیم‌گیری است. تصمیم‌گیری درباره این که: آیا روش آموزشی (۱) موثرتر از روش آموزش (۲) است؟ یا آیا سیستم جدید پردازش سفارشات بهتر از سیستم قبلی است؟ یا آیا دستگاه پرینتر جدید به قیمت آن می‌ارزد؟

هدف در پژوهش ارزیابانه این نیست که تعیین کنیم: آیا پدیده‌ای "خوب" است یا "با ارزش" و در مقابل پدیده دیگر "بد" است و "بی‌ارزش"، این وظیفه پژوهش ارزیابانه نیست و هدف از آن، انتخاب یک راه کار برای تصمیم‌گیری از میان دو یا چند راه‌کار دیگر است (Gay, 1992, 10).

ب) تحقیق اقدام پژوهی (Action Research)

این نوع پژوهش برای مسایل خاص بوده و در یک محیط ویژه به اجرا در می‌آید. در اغلب اوقات، پژوهش عملی به این که نتیجه‌های حاصل قابل تعمیم در هر محیط دیگری هستند یا نه، کاری ندارد. هدف اولیه پژوهش عملی، حل یک مسئله‌ی خاص است و نه کمک به توسعه‌ی نظریه‌های عملی. این نوع پژوهش سمت و سوی را نشان می‌دهد که می‌تواند با یک کار پژوهشی که ویژگی آن کنترل بیشتر و در نتیجه قابلیت تعمیم بیشتر است دنبال شود. در پژوهش عملی مدیر، نقش مهمی در فرایند آن دارد.

معمولاً ارزش پژوهش عملی، محدود به کسانی است که آن را اجرا کرده‌اند، گرچه نتیجه‌های پژوهش ممکن است به افراد دیگری که با وضعیت یا موقعیت مشابهی روبه‌رو هستند کمک کند. این پژوهش مورد علاقه متخصصین توسعه و بهبود سازمانی (Organization Development) است و آن را برای ایجاد "تغییر برنامه‌ریزی شده" به منظور افزایش بهره‌وری یک سازمان به کار می‌برند. بیشتر این نوع پژوهش به یک فرایند منظم و آگاهانه‌ی آزمون و خطا تبدیل می‌شود که در جریان فرایند تغییر، به ارزیابی و اصلاح مستمر نیاز دارد. (خاکی، ۱۳۹۱، ۱۶۶)

ج) تحقیقات مقطعی

این نوع پژوهش‌ها شیوه تصویربرداری سریع از دنیای سازمانی - مدیریتی (کاری) را در پیش می‌گیرند. در پژوهش‌های مقطعی، پژوهشگران در یک نقطه از زمان به مشاهده می‌پردازند. معمولاً پژوهش مقطعی ساده‌ترین و کم‌هزینه‌ترین گزینه است اما عیب آن این است که فرایندها یا تغییرات اجتماعی را نمی‌بینند پژوهش‌های مقطعی می‌تواند اکتشافی، توصیفی یا تبیینی باشد اما بیشترین سازگاری را با رویکرد توصیفی به پژوهش دارند. (خاکی، ۱۳۹۱، ۱۶۶)

د) تحقیق پیمایشی (زمینه یابی) (Survey)

در زبان لاتین (sur) از واژه super به معنی "بالا" و "ماوراء" مشتق شده و پسوند (vey) از فعل videre به معنی "دیدن" یا "نگاه کردن" آمده است که به معنی "ماورای چیزی را دیدن" یا "چیزی را درک و استنباط کردن" می‌باشد. این واژه در زبان فارسی به "پیمایشی" ترجمه شده است و در گذشته‌های دورتر از آن به عنوان "مطالعه" و "بررسی" یاد می‌شده است.

پیمایش، روشی در تحقیق است که معمولاً برای "نظر سنجی‌ها" استفاده می‌شود. متنند نظر سنجی‌ها برای پیش بینی انتخابات. این روش فراتر از گردآوری اطلاعات با پرسشنامه است و هدف آن توصیف شرایط خاصی یا نگرش عده‌ای درباره چیزی است. هر چند برای پیمانش از پرسشنامه استفاده می‌شود اما ابزارهای دیگری از قبیل مصاحبه برنامه‌ریزی شده با سؤالات مشخص (ساختمند) و مشاهده .. هم به کار می‌رود.

ویژگی روش پیمایشی، دستیابی به مجموعه ساختمند و منظم از داده‌هاست که آن را "ماتریس ویژگی" می‌گویند. هر ماتریس، از داده برحسب متغیر مورد بررسی گردآوری می‌شود و با کنار هم گذاشتن این اطلاعات به مجموعه ساختمندی از داده‌ها می‌رسیم. از آنجا که پرسشنامه، ساده ترین راه تهیه ماتریس داده‌های ساختمند است، لذا رایج‌ترین ابزار مورد استفاده در تحقیق پیمایشی است. (خاکی، ۱۳۹۱، ۱۶۷-۱۶۸)

ه) تحقیق تحلیل محتوایی (Content Analysis)

برخی از متخصصین معتقدند که پژوهش تحلیل محتوی جز روشهای تحقیق کیفی است با اینحال با توجه به اینکه تقسیم بندی حاضر از کتاب دکتر خاکی اخذ شده است، جز روشهای تحقیق کمی قرار داده شده است. تحلیل محتوای روشی است که ویژگی‌های گوناگون پیام، که دیدگاه‌ها و اندیشه‌های صادر کننده پیام، علت‌های صدور پیام و آثار پیام را، برای تجزیه و تحلیل عینی منظم پیام‌های گوناگونی بکار می‌گیرد. (عزتی، ۱۳۷۹، ۲۳۰) به سخن دیگر

نوعی پژوهش که برای تشریح کمی، نظام‌مند و عینی محتوای آشکار پیام است. (بیکر، ۱۳۷۷، ۳۱۵) کاربرد تحلیل محتوا، در معناشناسی آماری، مباحث سیاسی و پیام‌های ارتباطی... است. پرسش مهمی که در برابر تحلیل محتوا قرار داد آن است که چه ویژگی‌هایی روش تحلیل محتوا را از دیگر بررسی‌های اسنادی متمایز می‌سازد؟ (هولستی، ۱۳۷۳، ۱۵)

تعریف‌هایی که از روش تحلیل محتوا وجود دارند گذشته از تنوع، بر ویژگی‌های عینیت، سیستمی بودن و عمومیت توافق دارند، این ویژگی‌ها عبارتند از:

- عینی بودن

هر مرحله از فرایند پژوهش باید براساس اصول، احکام و روش‌های مشخص انجام گیرد.

- سیستمی بودن

دایره‌ی پذیرش و رد محتوا براساس اصول کاربردی ثابتی مشخص گردد. این شرط، تحلیل‌هایی را که فقط به دنبال گردآوری اطلاعات برای تأیید فرضیه‌های پژوهشگر هستند طرد می‌کند.

- عمومی بودن

(یعنی این که یافته‌ها با هم ارتباط نظری داشته باشند. اطلاعات توصیفی خاص درباره‌ی محتوا، بدون ارتباط با دیگر ویژگی‌های اسناد (متن) یا ویژگی‌های فرستنده و گیرنده‌ی پیام، ارزش چندانی ندارد.) (خاکی، ۱۳۹۱، ۱۶۸-۱۶۹)

و) مورد پژوهی (Case Research)

در پژوهش مقطعی و طولی، یک پژوهشگر به بررسی ویژگی‌های بسیاری از افراد یا واحدهای تحلیلی می‌پردازد، چه در یک بازه‌ی زمانی یا چه در طول بازه‌های زمانی متعدد، در هر دو حالت، یک پژوهشگر به دقت مجموعه‌ای مشترک از ویژگی‌ها را درباره بسیاری مفهوم‌ها اندازه‌گیری می‌کند که معمولاً به زبان اعداد نیز بیان می‌شوند. در مورد پژوهی، پژوهشگر به بررسی عمیق تعداد زیادی ویژگی در طول یک دوره زمانی می‌پردازد. موردها می‌توانند افراد، گروه‌ها، سازمان‌ها، جنبش‌ها، رویدادها، یا واحدهای جغرافیایی باشند. معمولاً داده‌های این پژوهش مفصل‌تر، متنوع‌تر و گسترده‌تر است و اغلب، شامل داده‌های کیفی مربوط به موردهای اندکی می‌شود. پژوهش کیفی و مورد

پژوهی، معادل یکدیگر نیستند، هر چند همه روش‌های کیفی، به دنبال واقعیت بر پایه دانش عمیق از موردها هستند. (Ragin, ۱۹۹۴, ۹۲)

در مورد پژوهی یک پژوهشگر ممکن است به مطالعه مفصل یک یا دو مورد یا مقایسه تعداد معدودی از موردها بپردازد، و بر روی چندین عامل متمرکز شود. مورد پژوهی از منطق تحلیل (Logic of analytic) استفاده می‌شود. از این رو در این نوع پژوهش، پژوهشگر علت یک یا چند مورد کلیدی را برای تشریح، انتخاب می‌کند و به صورت تحلیلی به پژوهش مفصل درباره آن (یا آنها) می‌پردازد، پژوهشگر زمینه (Context) خاص این موردها را در نظر گرفته و چگونگی شکل یافتن (صورت بندی) اجزای آن را بررسی می‌کند. پژوهشگر به گردآوری داده از موردها یا واحدهای متعدد می‌پردازد و سپس به جستجوی الگویی در انبوه واحدها یا موردها برمی‌آید. مورد پژوهی‌ها به پژوهشگر در پیوند بین سطح خرد، (یا اقدامات افراد به صورت انفرادی) به سطح کلان، (یا ساختارها و فرایندهای مقیاس وسیع اجتماعی) کمک می‌کنند. (خاکی، ۱۳۹۱، ۱۷۱)

ز) تحقیق همبستگی (Correlation Res.)

در پژوهش همبستگی، هدف اصلی آن است که مشخص شود آیا رابطه‌ای بین دو یا چند متغیر کمی (قابل سنجش) وجود دارد؟ اگر این رابطه وجود دارد اندازه و حد آن چقدر است؟

در پژوهش‌های همبستگی، تعدادی از متغیرهایی که تصور می‌رود با مسئله مرتبط هستند ارزیابی می‌شوند. متغیرهایی که معلوم شود وابستگی زیادی ندارند، حذف شده و بررسی بیشتر نمی‌شوند. برای تعیین علی بودن رابطه‌های بین متغیرهایی که وابستگی زیادی دارند، نیاز به پژوهش‌های علی - تطبیقی یا تجربی وجود دارد. (خاکی، ۱۳۹۱، ۱۷۱)

ح) تحقیق‌های علی

در پژوهش‌های آزمایشی رابطه‌ی علی بین دو متغیر بررسی می‌شود، برای مثال پژوهشگر ممکن است بخواهد اثر شیوه‌ی بسته‌بندی را بر میزان فروش یک کالا بداند، از پژوهش‌های اکتشافی می‌توان برای تعریف مسئله و فرضیه سازی استفاده کرد. از پژوهش‌های توصیفی می‌توان برای تجزیه و تحلیل این که در کجا فروش انجام گرفته، و ویژگی‌های خریداران یا خرده‌فروشان کالاهایی خاص چیست؟ یا نگرش مشتریان نسبت به یک برنامه‌ی تبلیغاتی

استفاده کرد، اما با استفاده از پژوهش‌های علی، می‌توان رابطه‌ی علت و معلولی را نشان داد. (ونوس و دیگران، ۱۳۷۵، ۷۰)

معمولاً پژوهش‌های علی با شیوه طرح آزمایشی (Experimental Design) انجام می‌پذیرد. با توجه به نوع کنترل متغیرها، پژوهش‌های آزمایشی به انواع "میدانی" و "آزمایشگاهی" تقسیم می‌شوند.

ر) پژوهش علی - تطبیقی (Casual Comparative Method)

در حالی که پژوهش‌های علی - تطبیقی و پژوهش تجربی روش‌های گوناگونی را ارائه می‌دهند، از شیوه مقایسه و مقابله بهتر آنها می‌توان درک کرد که هر دو روش می‌کوشند تا رابطه‌های علت و معلولی را برقرار سازند و هر دو دربرگیرنده مقایسه‌های گروهی‌اند. اختلاف اصلی در بین آنها این است که در پژوهش تجربی "علت" [یعنی فعالیت‌ها یا ویژگی‌هایی که تصور می‌شود ایجاد کننده تفاوت است] رفتار نامیده می‌شود و تفاوت [معلول] که قرار است رخ دهد یا ندهد متغیر وابسته نامیده می‌شود.

در پژوهش علی - تطبیقی، متغیر مستقل، دستکاری نمی‌شود، زیرا قبلاً اتفاق افتاده است. متغیرهای مستقل در پژوهش‌های علی - تطبیقی، متغیرهایی هستند که نمی‌توان آنها را دستکاری کرد. به طور مثال، جنسیت (مرد - زن)، را نمی‌توان دستکاری کرد و صدمه فیزیکی یا جسمی وارد کرد (با وجودی که امکان دستکاری هست). در پژوهش علی - تطبیقی، گروه‌های آزمایش بر حسب یک متغیر وابسته با هم مقایسه می‌شوند. این گروه‌ها قبل از این که پژوهش آغاز شود از نظر یک متغیر با هم متفاوت دارند. شاید اعضای یک گروه دارای یک ویژگی، و اعضای گروه دیگر بی‌آن ویژگی باشند. در هر حالت، تفاوت بین گروه‌ها (متغیرهای مستقل) نباید و نمی‌تواند توسط پژوهشگر تعیین (کنترل) شود. از سویی دیگر چون متغیر مستقل قبلاً اتفاق افتاده است، همان کنترل‌هایی که در یک پژوهش تجربی اعمال می‌شود را نمی‌توان انجام داد به لحاظ نبود دستکاری و کنترل، رابطه‌های علت و معلولی برقرار شده بسیار سست هستند. امتیاز پژوهش‌های علی - تطبیقی این است که بسیار ارزان و انجام آنها به وقت کمی نیاز دارد. افزون بر آن رابطه‌های علت - معلولی آشکار شده در پژوهش‌های علی - تطبیقی ممکن است به پژوهش‌های تجربی (آزمایشی) که برای تأیید یا رد یافته‌ها در نظر گرفته می‌شود منجر گردد. هم چنین باید در نظر داشت که متغیرهای مهمی وجود دارند که دستکاری آنها امکان‌پذیر نیست. پژوهش‌های علی که به منظور بررسی تأثیرات وضع اجتماعی، اقتصادی، هوش یا جنسیت در موفقیت انجام می‌شوند باید به صورت علی - تطبیقی باشند، زیرا هیچ یک از این متغیرها را نمی‌توان دستکاری کرد.

در یک پژوهش تجربی، پژوهشگر حداقل یک متغیر مستقل را دستکاری می‌نماید و تأثیر آن را بر یک یا چند متغیر وابسته مشاهده می‌کند. به سخن دیگر پژوهشگر تعیین می‌کند "کی چه بگیرد" یعنی نست به هر گروه تابع (وابسته) باید چه رفتاری اعمال شود؟ (چه اقدامی انجام گیرد). گروه‌های وابسته (تابع) گروه‌های آزمون شونده و کنترل نامیده می‌شوند. دستکاری متغیر مستقل، تنها ویژگی است که پژوهش تجربی را از دیگر روش‌ها جدا می‌سازد. در پژوهش تجربی، وضعیت مطلوب این است که شکل‌گیری گروه‌های مورد آزمون، قبل از اجرای آزمایش اتفاقی باشد، پژوهشگر تلاش می‌کند مطمئن شود گروه‌ها تا حد امکان در تمام متغیرهای مهم، البته به جز متغیر مستقل مورد نظر در شرایط مساوی باشند. اگر در آخر یک دوره معین، گروه‌ها از نظر عملکرد متغیر وابسته با هم اختلاف داشته باشند، می‌توان این اختلاف را به متغیر مستقل نسبت داد. (خاکی، ۱۳۹۱، ۱۷۹-۱۸۰)

۳-۱-۱- تصمیم‌گیری در خصوص انتخاب روش پژوهش

پژوهشگر می‌تواند سؤالات زیر را پاسخ داده و براساس آنها روش پژوهش خود را انتخاب کند:

- ۱) آیا تلاش پژوهشگر برای شناخت یک رابطه علت - معلولی بین متغیرها است؟ اگر آری، پژوهش یا علی - تطبیقی است یا تجربی. اگر نه، به پرسش ۳ پاسخ دهید.
- ۲) آیا علت (متغیر مستقل) به وسیله پژوهشگر دستکاری می‌شود؟ آیا کنترل توسط پژوهشگر انجام می‌گیرد؟ اگر آری، پژوهش تجربی است، اگر نه، پژوهش علی - تطبیقی است.
- ۳) اگر شما به پرسش ۱ پاسخ خیر داده‌اید، پرسش بعدی این است که آیا پژوهشگر می‌کوشد رابطه برقرار کند یا از وجود یک رابطه برای پیش بینی استفاده کند؟ اگر آری، از نوع همبستگی است. اگر نه همبستگی است. اگر نه، پژوهش یا توصیفی است یا تاریخی.
- ۴) اگر پژوهشگر در حال توصیف شرایط جاری در زمان پژوهش است، یا توصیفی یا تاریخی است.

۳-۲- تحقیق‌های کیفی (Qualitative)

تحقیق‌های کیفی به تحقیق‌هایی گفته می‌شود که یافته‌ای آن از طریق داده‌های آماری و یا کمی کردن حاصل نشده است و با معانی، مفاهیم، تعریف‌ها و نمادها و توصیف‌ها سر و کار دارد. تلاشی است جهت توصیف غیر کمی

از موقعیت‌ها، حوادث و گروه‌های کوچک اجتماعی با توجه به جزئیات و همچنین سعی بر ارایه تعبیر و تفسیر معانی که انسانها در موقعیت‌های طبیعی و عادی به زندگی خود و حوادث می‌بخشند. تحقیق کیفی بر این فرض استوار است که کنش متقابل اجتماعی کلیتی در هم تنیده از روابط را تشکیل می‌دهد که به وسیله استقرار قابل درک است (Payne, 2005, 175)

الف) تحقیق تاریخی (historical)

پژوهش تاریخی بررسی، درک و شرح رویدادهای مربوط به گذشته است. هدف از پژوهش تاریخی، رسیدن به نتیجه‌هایی برآمده از علت‌ها و دلایل خاص و همچنین تأثیر روند رویدادهای گذشته بوده که می‌تواند به روشن کردن رویدادهای کنونی و پیش بینی وقایع آینده کمک نماید. پژوهش‌های تاریخی کمتر از انواع دیگر پژوهش‌ها انجام می‌شوند، بعضی مسایل و موضوع‌هایی خاص (مانند تأثیر خط مشی‌های استخدامی بر توسعه اداری) را با تحلیل تجربه‌های گذشته بهتر می‌توان فهمید. معمولاً مرحله‌های اجرایی یک پژوهش تاریخی مانند سایر انواع پژوهش است. یک پژوهش تاریخی همانند یک پژوهش تجربی باید بر فرضیه استوار باشد، در غیر این حالت پژوهش به جستجوی بی‌هدف برای پیدا کردن گنج تبدیل می‌شود. (خاکی، ۱۳۹۱، ۱۸۵)

ب) تحلیل گفتگو (Dialogue)

هدف از این پژوهش، تحقیق با معیارهای تجربی، درباره روابط اجتماعی چونان فرایندی مستمر است که نظم اجتماعی معنادار را تولید و نگهداری می‌کند. تحلیل گفتگو بر این مبنا عمل می‌کند که در تمامی ارتباطات زبانی و غیر زبانی، مستقیم یا غیر مستقیم، کنشگران به کار تجزیه و تحلیل موقعیت و بستر کنش‌ها، تفسیر اظهارات مخاطبان‌شان، فراهم کردن فضای مناسب، قابل فهم و موثر اظهارات خودشان و هماهنگ کردن مسایل با امور دیگران مشغول‌اند، به سخن دیگر در این روش تأکید بیشتر بر رویه‌ها رسمی است که از طریق آنها ارتباطات برقرار می‌شوند و موقعیت‌های خاص به وجود می‌آیند. (خاکی، ۱۳۹۱، ۱۸۵-۱۸۶)

ج) تحلیل گفتمان (Discourse) [سخن کاوی]

د) تحلیل ژانر [نوع ادبی]

ذ) تحلیل هرمنوتیکی (Hermenutic)

ر) پژوهش‌های روایتی (Narrative)

پژوهش‌های روایتی بر گفتار و روایتی که از موضوع یا درباره مورد بیان می‌شود استوار است. محقق می‌کوشد با کمک مطالعاتی که انجام داده، گفتگوهایی که با فرد داشته، گزارش‌هایی که درباره موضوع جمع‌آوری کرده و تجربه‌هایی را که خود فرد یا دیگران ابراز کرده‌اند، چگونگی زندگی فرد و وضعیت او در رابطه با موضوع مطالعه را توصیف کند. پژوهش‌های روایتی انواعی دارند مانند: اتوبیوگرافی / بیوگرافی / مصاحبه‌های روایتی/تاریخ شفاهی / خاطرات عمومی (خاکی، ۱۳۹۱، ۱۸۷)

ز) پژوهش‌های قوم‌شناسی (Ethnographic)

پژوهش‌های قوم‌شناسی کمک می‌کنند تا افراد و گروه‌ها را در بافت و زمینه فرهنگی اجتماعی آنها بشناسیم. این نوع پژوهش می‌تواند به مسئولان در ایران کمک کند که با توجه به ویژگی‌های اقوام گوناگون شیوه‌های تعامل را تنظیم و برنامه‌ها را اجرا کنند، این نوع پژوهش‌ها، برای مدیران اجرایی، نیاز هست. (خاکی، ۱۳۹۱، ۱۸۷)

ح) پدیدار شناسی (Phenomenology)

در این نوع پژوهش، پژوهشگر می‌کوشد تا نمودهای واقعیت را ترسیم کند و چندان آگاهی درباره ((بود)) پدیده‌ها مطرح نیست و "آگاهی از" نمودها مطرح است. از پدیدار شناسی، تفسیرهای گوناگون وجود دارد

۳-۲-۱- پرسش‌هایی برای چگونگی انتخاب روش پژوهش کیفی

پرسش‌های زیر کمک می‌کنند تا از بین انواع روش‌های پژوهش کیفی که وجود دارند، روش مناسب برگزیده شود:

- ۱) چه چیزی درباره موضوع مورد مطالعه می‌دانم؟
- ۲) آیا به کندوکاو تحقیق در میدان و موضوع مورد مطالعه علاقمندم؟
- ۳) پیش زمینه نظری مطالعه‌ام چیست؟
- ۴) چه منابعی برای اجرای تحقیق در اختیار دارم؟
- ۵) آیا قصد تعمیم یافته‌های مطالعه‌ام را از نمونه به کل دارم؟ (خاکی، ۱۳۹۱، ۱۸۸)

۳-۳- تحقیق کیفی در معماری

لیندا گروت و دیوید وانگ در کتاب روشهای تحقیق در معماری به توضیح روش تحقیق کیفی پرداخته اند که خلاصه ای از آن ذیلا مورد اشاره قرار می گیرد: (خلاصه فصل ۷ کتاب روشهای تحقیق در معماری نوشته گروت و وانگ، ۱۳۸۶، ۱۷۳-۲۰۳)

دانا کاف کتابش تحت عنوان « معماری، داستان تجربه علمی » توصیف ها و تحلیل های عمیقی از حرفه معماری ارائه کرده است. او با استفاده از شیوه تحقیق کیفی تعامل ها و فرآیندهایی را که بسیاری از معماران در زندگی روزمره حرفه ای تجربه می کنند را شرح داده است.

کاف مبنای نظری تحقیق خود را واقعیت تجربی می داند و در عین حال بر نقش تفسیر و معنا در این گونه تحقیق تاکید می کند. آنچه برای او از نظر فلسفی اهمیت دارد، رد اندیشه های اثبات گرایانه درباره محیط اجتماعی و اعتقاد به تفسیر، معانی مکانی، تعامل اجتماعی و کیفیت فضای زندگی روزمره است.

تحقیق کیفی، ماهیتی چند روشی دارد که رویکرد تفسیری - طبیعت گرا به موضوع بحث مورد نظر شامل می شود. مطالعه پدیده ها در شرایط طبیعی آنها، تلاش برای فهم یا تفسیر پدیده ها از دیدگاه مردم و استفاده آگاهانه و گردآوری داده های تجربی از ویژگیهای این شیوه تحقیق می باشد.

۳-۳-۱- ویژگیهای اصلی تحقیق کیفی

الف) تاکید بر مکان طبیعی

منظور از توجه به مکان طبیعی این است که موضوع مورد مطالعه از محیط زندگی روزمره و تعلقات مکانی منفک نمی شود.

ب) تاکید بر تفسیر و معنا

این شیوه تحقیق علاوه بر پایه گذاری تحقیق بر واقعیت های تجربی، مشاهده و مصاحبه، به نقش پژوهشگر در تفسیر و فهم داده ها توجه بسیاری می شود.

ج) توجه به فهم پاسخگویان از شرایط شخصی خود

تحقیقات کیفی به دنبال ارائه تصویری کلی از شرایط/ پدیده مورد مطالعه هستند که اساس آن چگونگی فهم پاسخگویان است.

د) استفاده از تدابیر چندگانه

دنزین این ویژگی تحقق کیفی را ترکیب ابداعی معرفی کرده است. ترکیب ابداعی مجموعه ای از یکپارچه و در هم تنیده از اعمالی است که در شرایط واقعی، راه ل هایی را برای یک مسئله پیشنهاد می کند.

خلاصه ای از ویژگی های دیگر روش تحقیق کیفی: (برگرفته از جی کرسون و مایلز و هوبرمان)

کل نگری: هدف کسب آشنایی کلی (سازمان یافته، جامع و مانع) از بستر تحقیق می باشد

تماس مداوم: تحقیق کیفی در تماس عمیق و مداوم با محیط زندگی روزمره مردم با تاکید بر کار میدانی انجام می شود.

نامحدود بودن: تحقیق کیفی از سایر راهبردهای تحقیق در زمینه مفاهیم نظری و روش تحقیق گرایش بیشتری به نامحدود بودن دارد و به طور معمول از واقعیت های قابل شناخت و عینی اجتناب می ورزد.

محقق در نقش ابزاری سنجش:

چون در این شیوه تحقیق به طور نسبی از اندازه گیری های استاندارد، نظیر پرسش نامه های پیمایشی کمتر استفاده می شود بنابراین پژوهشگر در فرآیند تحقیق در نقش ابزار اصلی سنجیده عمل می کند.

تحلیل از طریق واژگان:

چونبا توجه به اینکه اندازه گیری های عددی، توصیفی و آماری در این شیوه تحقیق کمتر مورد استفاده قرار می گیرد، از تحلیل واژه ها به صورت نمایش تصویری یا با ابزارهای روایتی استفاده می شود.

نگارش شخصی و غیر رسمی:

در مقابل شیوه معمول مجلات علمی در زمینه پژوهش های تجربی یا همبستگی، شیوه نگارش پژوهشهای کیفی معمولاً نگارش شخصی و غیر رسمی است که می تواند فاصله میان نویسنده و خواننده را کاهش دهد.

۳-۳-۲- سه رویکرد تحقیق کیفی:

-نظریه های زمینه ای

-مردم نگاری

-تفسیر گرایی

۳-۳-۲-۱- نظریه های زمینه ای:

در این روش محقق در پی آن است که فارغ از ارائه باورها و تصورها اجازه دهد که شرایط طبیعی محیط، داده ها را تعیین کند سپس نظریه ای از میان داده ها به تکوین برسد پس از تدوین نظریه می توان برای سنجش توانایی تبیینی آن، محیط های مشابه دیگر را نیز مورد مطالعه قرار داد.

ویژگی های مهم تحقیق زمینه ای، استفاده از فرآیندی متمرکز، قابل تکمیل و تعاملی است که به طور همزمان گردآوری داده ها، کد گذاری (تحلیل داده ها) و نگاشت را شامل می شود.

۳-۳-۲-۲- مردم نگاری:

هدف نظریات زمینه ای تولید نظریه تبیینی قابل تعمیم به محیط های مختلف است در حالیکه مردم نگاری با تشریح کامل و عمیق شرایط خاص، مخاطبان خود را در حد مطلوب متقاعد می کند. پژوهش مردم نگاری با اعتبار خود، مخاطبان را در تشریح کامل و عمیق شرایط خاص در حد مطلوب متقاعد می سازد. مردم نگاری بر پایه ریشه های مردم شناختی، به تعمق محقق در یک بستر فرهنگی خاص و تلاش برای فهم چگونگی تفسیر مردم از زندگی روزمره اهمیت ویژه ای می دهد. بسیاری از مطالعات مردم نگاری در قرن بیستم میلادی پیرامون وضعیت خرده فرهنگ های جهانی در کشورهای غربی است.

ویژگی های کلی مردم نگاری

- اکتشاف کل نگر در جزئیات محیط مورد مطالعه

- اتکا به داده های سازمان داده نشده (کدگذاری نشده)

- تمرکز بر یک یا تعداد معدودی نمونه موردی و تحلیلی
- اهمیت دادن به معانی و کارکردهای اعمال انسانی
- یت مشاهده خصوصا مشاهده مشارکت (مشاهده نامحسوس) در جمع آوری اطلاعات تمرکز
- شاخص اتکا بر مشاهده مشارکتی به عنوان مبنای گردآوری اطلاعات

۳-۲-۳-۳- رویکرد تفسیر گرایی:

تفسیر گرایی از سنت پدیدار شناسی فیلسوفانی چون هوسرل و هایدگر نشات گرفته است کیفیت شاخص این روش « فهم دنیای پیچیده تجربه های زندگی روزمره از دیدگاه مردم» و تلاش برای پر کردن شکاف موجود دکارتی بین ذهن و عینی و ماده و معنا است.

طرفداران این روش، بر پایداری و برتری تجربه ذهنی از دنیای واقعی ارج می نهند. از نظر شوانت محقق تفسیرگرا درگیر این چالش است که برای تدوین دانش تفسیر عینی از تجربه ذهنی انسان راه حل مناسبی پیدا کند. از نظر شوانت، جستجوگر در این شیوه تحقیق به دنبال یافتن استنتاج قرائتی از معنای بدست آمده از فرآیند طی شده توسط افراد مورد مطالعه است.

در نظریه های زمینه ای، پژوهشهای مردم نگاری و تفسیر گرایی مبین سلسله متنوعی از فرآیندها و تدابیر معمول در پژوهش کیفی است که شامل موارد زیر می باشد:

۳-۳-۳- فرآیند انجام تحقیق

به عقیده اشتراوس نظریه های زمینه ای نیز نیازمند رویکرد تعاملی هستند. در واقع در ابتدای انجام پژوهش بین چهار مرحله زیر حرکت تعاملی و چرخه ای وجود دارد:

الف) گردآوری داده ها

ب) تلخیص داده ها (کدگذاری)

ج) نمایش داده ها

د) نتیجه گیری و تأیید

و پس از جمع آوری داده ها نیز مرتباً بین مراحل ۲ تا ۴ حرکت تعاملی وجود خواهد داشت.

الف) گردآوری داده ها

همان گونه که ذکر شد تحقیق کیفی از انواع شیوه ها در جمع اوری اطلاعات استفاده می کند که تدابیر این گردآوری در جدول زیر فهرست شده است:

تدابیر	تعاملی	غیر تعاملی
مصاحبه	مصاحبه های عمیق مصاحبه برای کشف نکات اصلی پیشینه های شغلی	
گروه های نمونه	بحث های هدایت شده برای آزمون گروه های کوچک کمک مشارکت کنندگان برای تدوین پرسش های درست	
پیمایش ها	دسته بندی چند گانه پیمایش های تصویری (بازی ها)	
مشاهده	مشاهده مشارکتی	مشاهده غیر مشارکتی شرح جریان رفتارها فهرست رویدادها یادداشت های میدانی
دست ساخته ها و بناها اسناد بایگانی		تفسیر مبتنی بر دست ساخته ها تفسیر اسنادی

روشهای گرد آوری داده ها (گروت و وانگ، ۱۳۸۶، ۱۹۲)

ب) تلخیص داده ها (کدگذاری)

چون تحلیل کیفی نیازمند حجم زیادی از اطلاعات است، تلخیص داده ها به بریده های قابل کنترل در آن بسیار مهم است. که باید آنها را کدگذاری کرد و احیاناً یادداشتی در کنار آنها نوشت.

برای اینکه این بریده ها در آینده هم مرتب و قابل دسترس باشند، می بایست آنها را طبق رویه از پیش فکر شده ای منظم و و کدگذاری کرد.

ج) نمایش داده ها

به صورت نمودار، جدول، ... با توجه به این که نتایج قرار است در مجله، کتاب، پایان نامه، ... چاپ شود، حجم نتایج متفاوت است مثلاً کتاب، پایان نامه و گزارشهای حرفه ای زیاد، مقاله کم، ... (جدول کنترل داده ها: جدولی که تمام نتایج تحقیق به صورت خلاصه و آیتم وار در آن آورده می شود)

د) نتیجه گیری و تایید

زمانی که داده ها کدگذاری و تلخیص شدند، شناسایی الگوها انجام و تدوین نتایج و ارزیابی یافته ها صورت می گیرد. در تدوین نتایج تحقیق می بایست توجه کرد که مفاهیم قابل دریافت از داده های کیفی، معتبر، تکرار پذیر و درست باشند.

جدول زیر فهرستی از تدابیر قابل استفاده برای تولید معنا در روش تحقیق کیفی را نشان می دهد که توسط هوبرمان ارائه شده است.

توجه به الگوها، موضوع ها	رویکرد توصیفی
توجه به اجرایی بودن	
دسته بندی	
استعاره سازی	
شمارش گری	
انجام مقابله ها/ مقایسه ها	رویکرد تحلیلی

تفکیک معیارها	
گنجانیدن اجزا در کل	
شناخت عوامل	
توجه به روابط میان متغیرها	
یافتن معیار مصاحبه	
ساخت زنجیره ای منطقی از مدارک	رویکرد تبیینی
ایجاد انسجام مفهومی / نظری	
کنترل نمونه ها	
کنترل تاثیرات پژوهشگر	
همه جانبه نگری	
وزن دادن به مدارک	
کنترل معانی حاشیه ای	رویکرد توجه به نالگوها
استفاده از نمونه های متعدد	
جستجوی نکات جالب توجه	
جستجوی مدارک منفی	
انجام آزمون های اگر- آنگاه	
حذف روابط کاذب	رویکرد آزمون تبیین ها
باز ساخت یافته ها	
کنترل توضیح ها در همسنگ	
گرفتن بازخورد از آگاهان	
	رویکرد آزمون بازخوردها

تدابیر برای تولید معنا (گروت و وانگ، ۱۳۸۶، ۱۹۵-۱۹۶)

در مجموع نقاط قوت و ضعف روش تحقیق کیفی را می توان در جدول زیر خلاصه کرد:

ضعف ها	قوت ها
مواجهه با حجم وسیعی از داده ها	ظرفیت پرداختن به کیفیت های غنی و کل نگر شرایط زندگی واقعی
کمبود راهنما یا فرآیندهای گام به گام تدوین شود.	انعطاف پذیری در طراحی و رویه ها و امکان تعدیل در اثنای پیشرفت پژوهش
اعتبار داده های کیفی می تواند توسط الگوی ذهنی پسا اثبات گرا تردید پذیر تلقی شود.	حساسیت به معانی و فرآیند دست ساخته ها و فعالیت های انسان

نقاط قوت و ضعف روش تحقیق کیفی در معماری (گروت و وانگ، ۱۳۸۶، ۱۹۹)

۳-۴- تحقیقات ترکیبی (mixed method approach)

پژوهش ترکیبی، مجموعه اقداماتی است برای جمع آوری، تحلیل و ترکیب اطلاعات کمی و کیفی در یک مطالعه واحد به منظور شناخت مسئله تحقیق. این تحقیقات از طریق سنجش هر دو دسته یافته های یک تحقیق کمی و فرایندهای یک تحقیق کیفی می تواند تصویری پیچیده از یک پدیده ارائه دهد. به بیان دیگر، از این طریق ما قادر هستیم با جمع آوری و تلفیق یا ادغام انواع متفاوت اطلاعات در مورد یک پدیده معین، پژوهش خود را غنا بخشیم. این بهبود بخشی حاصل ترکیب نقاط قوت یک روش پژوهشی با جوانب محکم روش دیگر و خنثی سازی نقاط ضعف آنها است.

در تحقیق ترکیبی تلاش می شود جنبه های عقلایی هر دو دیدگاه را به طور کامل مورد توجه قرار دهد و یک راه حل میانه و کاربردی برای بسیاری از مشکلات تحقیق دست یابد. در روش تحقیق ترکیبی رویکردی است که تلاش می کند دیدگاهها، رویکردها و موضع گیری های چندانگان را مد نظر قرار دهد.

چنین ترکیبی می‌تواند بر طرح تحقیق، جمع‌آوری داده‌ها و مرحله تجزیه و تحلیل آنها در جریان تحقیق اثر بگذارد. به عنوان مثال در مرحله طرح تحقیق داده‌های کمی می‌توانند به بخش کیفی در مشخص کردن اعضای نمونه کمک زیادی کنند و بالعکس در مرحله طرح تحقیق، داده‌های کیفی می‌توانند از طریق گسترش مفهومی و ابزاری به بخش کمی مطالعه کنند. در مرحله جمع‌آوری داده‌ها، داده‌های کمی می‌توانند در تهیه اطلاعات پایه و اجتناب از سوگیران نخبگان (صرفاً گفتگو با افراد دارای پایگاه برتر) نقش موثری ایفا کنند. از طرف دیگر در مرحله جمع‌آوری داده‌ها، داده‌های کیفی می‌واند به تسهیل جریان جمع‌آوری داده کمک کند. در طول مرحله تجزیه و تحلیل داده‌ها، داده‌های کمی می‌توانند برآورد تعمیم‌پذیری داده‌های کیفی را آسان نمایند، همچنین در طول مرحله تجزیه و تحلیل داده‌ها، داده‌های کیفی می‌توانند نقش موثری در تفسیر، تشریح، توضیح و اعتباردهی به نتایج ایفا کنند.

روش تحقیق ترکیبی یک ادغام سیستماتیک از روش‌های کمی و کیفی در یک مطالعه با هدف کسب یک تصویر کامل و فهم عمیق از یک پدیده می‌باشد. در تحقیق ترکیبی روش‌ها باید طوری در یکدیگر ادغام شوند که روش‌های کمی و کیفی ساختار اولیه و رویه‌هایشان را بتوانند در شکل ترکیبی بازایی کنند. روش تحقیق ترکیبی نوعی تحقیق است که در آن محقق، داده‌های کمی و کیفی را با هم در یک مطالعه یا با یک برنامه چند مرحله‌ای در یک مطالعه ترکیب می‌کند که شامل مراحل جمع‌آوری و تحلیل می‌باشد. روش تحقیق ترکیبی یک نوع تحقیق است که در آن محقق یا گروهی از محققان تحقیق، عناصری از رهیافت‌های کمی و کیفی تحقیق را با هم ترکیب می‌کند. استفاده از نقطه نظرات کمی و کیفی، جمع‌آوری داده‌ها، تحلیل و تکنیک‌های استنباط برای انجام هدف‌های وسیع‌تر در گسترده نمودن، عمق بخشیدن به فهم و همکاری محققان با همدیگر. (خاکی، ۱۳۹۱، ۱۸۸-۱۸۹) روش‌های تحقیقات ترکیبی ضعف‌ها و قوت‌هایی دارند:

مزیت‌ها:

- ۱- واژگان، تصاویر و روایت‌ها می‌توانند برای معنا دادن به اعداد به کار روند.
- ۲- اعداد می‌توانند برای دقیق کردن واژگان، تصاویر و روایت‌ها بکار روند.
- ۳- این شیوه‌ها از نقاط قوت روش‌های کمی و کیفی به طور همزمان بهره‌مند هستند.
- ۴- می‌توان به سؤالات گسترده‌تری به طور کامل‌تر پاسخ داد زیرا محقق به یک روش یا رهیافت واحد محدود نیست.
- ۵- محقق می‌تواند از نقاط قوت یک روش برای فائق آمدن بر نقاط ضعف روش دیگر استفاده کند.

- ۶- می‌توان از طریق مقایسه نتایج به دست آمده از طریق دو روش که در مورد یک موضوع بکار رفته‌اند شواهد محکم‌تر و بیشتری برای نتیجه‌گیری کلی فراهم کرد.
- ۷- با کاربرد این روش‌ها قدرت تعمیم دهی نتایج افزایش می‌یابد.
- ۸- کاربرد همزمان روش‌های کمی و کیفی دانش کامل‌تری که برای نظریه و عمل ضروری است، فراهم می‌کند.
- ۹- جنبه‌های مختلف یک پدیده که در صورت کاربرد یک روش واحد مورد غفلت قرار می‌گرفت.

عیب‌ها:

- (۱) برای یک محقق تنها استفاده از دو روش کمی و کیفی بخصوص زمانی که قرار است این دو روش به طور همزمان بکار روند، دشوار است.
- ۱- محقق بایستی از روش‌های متعدد آگاهی داشته باشد و بداند چگونه به گونه‌ای مناسب آن‌ها را ترکیب کند.
- ۲- هزینه بر است.
- ۳- وقت‌گیر است.
- ۵- امکان سطحی شدن تحقیق وجود دارد.
- روش‌های ترکیبی با مجهز ساختن محقق به ابزارهای روشی لازم، کار او را آسانتر می‌سازد و به محقق اجازه می‌دهد ابعاد و جنبه‌های بیشتری از موضوع مورد مطالعه را ببیند. استفاده از روش‌های ترکیبی قابلیت افزایش اعتبار یافته‌های نظری را دارد و می‌تواند بر عمق و غنای این یافته‌ها بیافزاید. اما در عین حال کاربرد روش‌های ترکیبی همیشه سودمند نیست و گاه به جای کاربرد یک روش برای از بین بردن ضعف روش دیگر بهتر است از شیوه‌های دیگری از همان روش برای از بین بردن ضعف‌های آن روش استفاده کنیم. این روش‌ها در همه انواع تحقیقات کارآمدی ندارد و بنابراین پیشنهاد این است که با توجه به موضوع و مسئله مورد بررسی بایستی از روش مناسب برای بررسی دقیق و عمیق مسئله مورد نظر بهره گرفت.

هر سه نوع تحقیقات، دارای ارزش‌های خاص خود برای شناخت و کشف واقعیت‌ها می‌باشد و با مطالعه نظام یافته پدیده‌های موضوع مطالعه خود در شما روش‌های علمی به حساب می‌آیند. هر یک از سه تحقیقات از زاویه معینی به یک پدیده می‌نگرند، یعنی تحقیقات کمی به شناخت وسیع در سطح متغیرها، تحقیقات کیفی به شناخت محدود در عمق پدیده‌ها و تحقیقات ترکیبی از هر دو جنبه به شناخت پدیده‌ها می‌پردازد. هر سه گونه تحقیقات برای جمع‌آوری

اطلاعات مورد نیاز خود از مشاهده و مصاحبه و مستندسازی استفاده می کنند و دارای مشترکات روش شناختی علمی هستند. (خاکی، ۱۳۹۱، ۱۸۹-۱۹۰)

از آنجا که تحقیقات معماری بیشتر به دو شیوه تفسیری - تاریخی و کیفی انجام می شوند این دو شیوه مورد تشریح جداگانه قرار می گیرد:

۳-۴-۱- تحقیق تفسیری - تاریخی

آدریان فورتی در مطالعه ای تحت عنوان « خانه » نتایجی را ذکر می کند که حاکی از تغییر زیاد در مفهوم خانه بین سال های ۱۸۵۰ تا ۱۹۵۰ است. این تحقیق برای نشان دادن چگونگی طراحی خانه به منزله کالبدی بی جان انجام شده که برداشتهای موجود در رابطه با خانه را مورد بررسی قرار می دهد. به عنوان مثال تعریف "خانه مکانی برای هر فعالیتی به جز کار است." کهدر پی صنعتی شدن بوجود آمد و خانه و محل کار را به دو مفهوم کاملاً مجزا تبدیل کرد.

تحقیق تفسیری به طور خاص به عنوان جستجوی پدیده ای اجتماعی - کالبدی از زمینه پیچیده با جهت گیری تبیینی - روایتی و کل نگر تعریف می شود که به جستجو، جمع آوری و سازماندهی مدارک، ارزیابی و تشکیل روایتی کل نگر و قابل باور از آنها نیاز دارد و لذا در این فرآیند تفسیر داده ها نکته ای کلیدی و مهم است.

این فعالیت ها را می توان به ترتیب جدول زیر خلاصه کرد:

داده ها / مدارک	شناخت / سازماندهی	ارزیابی	روایت
دست نوشته ها چاپ شده / چاپ نشده سرگذشت ها	شناخت منابع	توصیف	توصیف
روزنامه ها نمودار های صوتی منتشر نشده کارکردها / ادعانامه ها	گردآوری اطلاعات	تحلیل	طرح ریزی داستان
صورتحلسه های حکومت مدارک شرکت ها و سازمان ها	جمع آوری / سازمان دهی داده ها	سنجش	

داستان	ارزیابی / حقیقت یابی	یادداشت برداری	مکاتبات نامه های شخصی / اداری دفترچه های خاطرات
	دسته بندی اطلاعات	مشاهده	مدارک شخصی عکس دست ساخته ها الگوهای محیط و منظره ساختمان ها کارهای هنری و صنایع دستی

منبع: تحقیق تفسیری (۱۳۸۶، ۱۳۷) باید توجه داشت محتوای تحقیق تفسیری مراحل مجزایی ندارد و در بیشتر این موارد این مراحل موازی پیش می روند.

۳-۴-۲- راهبرد: روایت و تحلیل در تحقیق تفسیری تاریخی

پژوهشگر در این روش باید به تناوب به یافته های تحقیق صورتی روایتی بدهد و در روند انجام تحقیق، یافته ها را با ذهنی تحلیلی و شیوه ای روایتی سازمان دهد. حال سئوالی که مطرح می شود این است که چه راههایی برای این روایت تاریخی وجود دارد و از چه راه هایی روایت تاریخی قوی و قابل باور می شود؟

آنچه در این شیوه تحقیق اهمیت زیادی دارد نحوه شرح و تفسیر رویدادهاست در واقع می توان گفت اعتبار یافته های تاریخی با شرح رویدادها در جریان وقوع آنها سنجیده می شود.

روایت تاریخی نباید ترتیب رویدادها را تغییر دهد، یا ارتباطات درونی منسجم آنها را که کالینگوود آنرا « جهان یگانه تاریخی » نامیده، مخدوش سازد.

۱- ایده تاریخ به منزله ساختاری از جمله های روایتی (آرتور دانتو)

از دید دانتو تعریف نوشته تاریخی معادل عبارتی روایتی است که ماهیت تفکر و نوشته تاریخی را شرح می دهد و آن جمله ای است که ضرورت دو موقعیت زمانی مجزا را در خود دارد.

۲- استعاره های ادبی برای روایت های تاریخی

۳- نقش تخیل و فهم در روایت تاریخی

کالینگوود معتقد است تاریخ نگار همیشه در حال گزینش، ساده کردن، برنامه ریزی، رها کردن مطالب غیر مهم و در اختیار گرفتن چیزهایی است که از نظر او مهم است و لذا محقق تاریخی مسئول ایجاد محتوا به شکل تصویری هنرمندانه است و نه صرفاً بازنمایی وقایع رویداده.

در راه رسیدن به این هدف تخیل و فهم نویسنده نقشی اساسی ایفا می کند و محصول فعالیت تخیلی - روایتی او، دانش ضعیفی نیست، بلکه به دلیل حقانیت تخیل انسان، نتیجه عملی چنین فعالیتی دانشی با اعتبار و محکم است.

۴- تحلیل و اثبات

تاریخ داستان گونه، تخیل تاریخی و روایت به خودی خود صحت و باور پذیری انجام تحقیق را تضمین نمی کند چراکه یک روایت تاریخی در نهایت داستانی افسانه گونه نیست.

کالینگوود بیان می کند که روایت تاریخی باید بخشی از جهان یگانه تاریخی باشد. بدین معنی که روایت صحیح تاریخی بر خلاف داستان های افسانه گونه که خود را نیازمند همگنی با مکان و زمان تجربه پذیر نمی دانند، می بایست از این ویژگی برخوردار باشند.

بارزان و گراف نیاز به اثبات و وجود فهرست کنترل را برای روایت دقیق تاریخی ضروری می دانند. تاریخ نگاران باید ارزیابی های هر ادعایی را با استدلالهای قابل فهم عقلی همراه کنند که این امر نیازمند تایید اسناد و ارائه مثال های متعدد است.

چهار نگرش تفسیری یا ۴ روش تفسیر موضوعی تاریخ شامل موارد زیر می گردند:

- تبیین علمی تاریخ

- تاریخ به منزله حرکت روح مطلق

- ساختار گرایی

- پسا ساختار گرایی

۳-۴-۳- تبیین علمی تاریخ: ایده قانون فراگیر

همپل یکی از پیشگامان تفسیر علمی تاریخ است که با قانون فراگیر تاریخ که تفاوتی میان رفتار طبیعی پدیده ها و رفتار پدیده های اجتماعی قائل نیست، شناخته می شود. قوانین عمومی در هر دو مورد مصداق دارند. رفتار یک شیء طبیعی همچون یک سیاره تحت تاثیر قوانینی است که امروزه به طور کامل شناخته شده است. ولی تفکیک قوانین فراگیر مربوط به جامعه بشری به دلیل عدم پیشرفت کافی علوم انسانی مشکل تر است.

از نظر همپل هنوز به روایت های تاریخی کاملاً واقعی دست نیافته ایم. از نظر او به دلیل اینکه روایت ها قادر به تشخیص کامل قوانین فراگیر پدیده هایی که تبیین می کنند نیستند، فقط می توانند شرح واره هایی را در اختیار خوانندگان قرار دهند.

در مقابل کارل پوپر، امکان پیش بینی بزرگ مقیاس را نفی می کند و معتقد است که تنها پیش بینی های کوچک - مقیاس در حوزه علوم اجتماعی قابل دست یابی اند. تاکید بر روایت علت و معلولی کوچک - مقیاس، مکمل مفیدی برای الگوی قانون فراگیر روایت تاریخی همپل است. مثال تفکر علی در طراحی معماری، نظریات ویوله لودوک می باشد.

۳-۴-۴- تاریخ به منزله حرکت روح مطلق:

این رویکرد، تفسیری دیگری از تاریخ است که از افکار هگل گرفته شده و تاریخ را تکامل تدریجی آگاهی یا ذهن جمعی می داند.

به بیانی روشن تر، آگاهی جمعی مجموعه ای از آگاهی های فردی بشر است که آگاهی های تمام افراد یک جامعه را در زمان واحد شامل می شود. آنچه به آن افزوده می شود این است که حاصل آگاهی های کلی بیش از مجموع اجزاست. یک موضوع واحد، همیشه در گستره بزرگ تری از روح زمان که برای فرد قابل فهم است قرار می گیرد و در مفهوم واژه روح، کیفیت آگاهی جمعی که چیزی بیش از حاصل جمع اجزا است نهفته است. این رویکرد در تاریخ معماری آغاز قرن بیستم میلادی نفوذ بسیاری داشته است.

۳-۴-۵- ارزیابی تحقیق تفسیری / تاریخی

برای ارزیابی تحقیقات تفسیری تاریخی از مجموعه ای از شواهد استفاده می شود که ذیلا مورد اشاره قرار می گیرد:

الف) شواهد تعیین گر

اهمیت اصلی یک سند این است که موضوع مطالعه را در زمان و فضای تاریخی یگانه قرار دهد. تاریخ رویدادها، از گونه های آشکار تعیین کننده شواهد به حساب می آیند و نیز تدابیر باستان شناسی که امکان تشخیص تاریخ را فراهم می آورند نیز از دیگر گونه های این اسناد تعیین کنند.

ب) شواهد زمینه ای

در تحقیق معماری، اغلب برای ربط دادن موضوع به متن از عناصر انسان ساخت به عنوان شواهد زمینه ای استفاده می شود.

ج) شواهد استنباطی

گاه با کنار هم قرار دادن تاریخ رویدادها، با تفسیر عقلی یا شیوه های بحث منطقی، می توان موضوعی را با موضوعی دیگر پیوند داد اگرچه ممکن است برقراری پیوندی صددرصد محکم امکان پذیر نباشد.

د) شواهد خاطره ای

انجام مصاحبه در پژوهش تفسیری- تاریخی، به جای هدف قرار دادن رویداد های کنونی، خاطره ها را مد نظر قرار می دهد. گردآوری خاطرات می تواند به تعیین داده هایی چون تاریخ رویدادها و به دست آوردن اطلاعات مبتنی بر متن و زمینه منجر شود. این نوع گردآوری اطلاعات به دلیل اینکه مصاحبه کننده استنباط خود را از واقعیت های گذشته بیان می کند سرشت استنباطی نیز دارد. اعتبار شواهد خاطره ای گردآوری شده به میزان زیادی به ویژگی های مصاحبه شونده، نقشی که در رابطه با موضوع مطالعه ایفا می کند، اعتباری که در سال های اخیر داشته و میزان تاثیر گفته های او در تکمیل شواهد بستگی دارد. تدابیر شناخت سازماندهی و ارزیابی داده ها،

شناسایی انواع داده ها	معیار سازماندهی	ارزیابی / تحلیل
اولیه / ثانویه	ذهن پژوهشگر	اعتبار
	صحت و درستی	درونی / بیرونی
منتشر شده / منتشر نشده	علاقه به نظم	نقد

ویژگی ها گرایش های اجتماعی	منطق صداقت خودآگاهی	کلی / اسنادی
ابهام زدایی	تخیل	کتاب ها / نشریات
مخاطبان	گردآوری بر مبنای عناوین	عمومی / خصوصی
تفاوت میان اکنون و بعد	بر مبنای زمان بر مبنای منطق درونی	رسمی / محاوره ای
	نظم	حقیقت یابی
		کاتالوگ ها
واقعیت در مقابل امید	یادداشت برداری	دایره المعارف ها
ساده کردن بیش از اندازه		منابع
سمت گیری	(رابطه) رویدادها	اطلس ها
خود انتقادی	تالیف	کتاب های مرجع
تفاسیر جایگزین		گاهشماري
همدلی ساکن	تایید و اثبات مقیاس / محدودده	تقویم های روزانه

منبع: شناخت داده‌ها، سازماندهی و ارزیابی (تاش و بارزان/گراف، ۱۳۸۶، ۱۵۲)

۳-۵- ساختار گرایی

سؤال‌ای که روح جمعی هگل پاسخ نمی گوید، این است که چرا در فرهنگ های متفاوت، گاه در آثار فرهنگی شباهت های سبکی بروز می کند. این سؤال‌ای است که کلود لوی اشتراوس در تحلیل خود از سامانه های فرهنگی متفاوت مطرح کرده است. منظور لوی اشتراوس از اشاره به تاریخ، تاریخ علی است. در این دیدگاه توسعه فرهنگی و شباهت در سبک نتیجه تماس ضروری فیزیکی است.

۳-۶- پسا ساختار گرایی

در پسا ساختارگرایی، ایده نظام منظم خود اتکاء، خودگردان و خود تبدیل مورد سؤال قرار گرفته است. برای مثال میشل فوکو بر این باور است که دوره های تاریخی می آیند و می روند و هر دوره ای همچون شبکه ای از گفتمان ها قابل فهم است که فقط با دوره ای دیگر که همچون شبکه دیگری از گفتمان ها فهمیده می شود، به ترتیب قابل جایگزینی است.

مهم ترین ویژگی های پسا ساختارگرایی می تواند غیر تاریخی بودن آن باشد و اینکه به سوژه اعتقادی ندارد. به انسان مانند کنش گری عاقل و آگاه نگاه نمی کند. انسان را به عنوان ایژه ای می داند که تحت هر یک از گفتمان های مسلط در هر زمانی یا مکانی است.

دوگانگی (تقابل های دوتایی) که ساختار گرایان بدان اعتقاد دارند، پسا ساختارگرایان این ایده را تضعیف می کنند. برای مثال ساختار گرایان معتقدند که در پس هیچ سطحی، عمقی وجود دارد که باید به آن برسیم و توصیف کنیم. اما پسا ساختار گرایان معتقدند که در پس هیچ سطحی عمقی وجود ندارد. آنچه می بینیم همین واقعیت است و معتقد به بی ثباتی، چند آوایی و در حال تغییر بودن معنای نشانه ها هستند. معنی را شناور و سیال می دانند، هیچ واقعیت و حقیقت نابی وجود ندارد. برای مثال در مورد اخلاق نیکی، بدی، خیر و شر و ... سیال هستند. یعنی بسته به جامعه و زمان و مکان تغییر می کنند. آنها دست از تلاش برای رسیدن به بنیان های عقلانی، عینیت، قطعیت، و حقایق جهان شمول برداشته و به جای آن درصدد دفاع از گفتمان های متعدد و متعارض هستند و تمایل به تکرار گرای و پلورالیسم دارند. پسا ساختار گرایی با حال سر و کار دارد و گذشته های تاریخی را پی نمی گیرد. بنابراین با کلیه ادیان الهی که به یک اصول و مبنایی اعتقاد دارند، این مبنا قرار دادن را زیر سؤال می برد.

پسا ساختار گرایی ارزش های معرفت شناختی را به خودی خود مورد سؤال قرار می دهد و واقعیت را محصول گفتمان و مطیع آن می داند. فوکو، سرشت انسانی را به منزله واقعیت محتوایی نفی می کند و به جای آن به دنبال طراحی گونه هایی از گفتمان مرتبط یا در تقابل با الهیات، بیولوژی یا تاریخ است.

پسا ساختار گرایی گفتمان را به منزله چیزی شبیه تکوین فرهنگی داد و ستد تفکر می داند که در عناوین گوناگون توزیع شده است. این عناوین از راه نگرش های مورد توافق تلویحی حفظ می شوند. نتیجه این تکوین، شبکه ای از معانی است که دوره ای تاریخی را تعریف می کند. زمینه های تکوین فرهنگی می تواند ادبیات، هنرها یا حرفه های هر دوره باشد.

عناوین شاخص، بعضی موضوع های گفتمانی هستند که با واحدهایی چون سرشت، کثرت گرایی حتی انسان مطرح می شوند. فوکو سرشت انسان را محصول گفتمان دیدگاه متاخر غربی می داند. بنابراین راهبرد پسا ساختارگرایی تبیین تاریخی، مقطعی از زمان را همان گونه که هست در نظر می گیرد. این موضع گیری واجد دو معناست:

اولی: پسا ساختارگرایی، شرایط مفروض را بر اساس شرایط قبلی شرح نمی دهد. (پسا ساختار گرایی غیر تاریخی است و با حال سر و کار ندارد).

دومی: در حالیکه ساختارگرایی نظام واقعیت انسان را جهان شمول در نظر می گیرد مثل (زبان، روابط قوی، غذا، لباس ...) پسا ساختارگرایی به انتقال نظام مند واقعیت هایی که انسانیت را تایید می کند، توجهی ندارد پسا ساختارگرایی گفتمان های متعدد و متعارض را می پذیرد و هیچ فرا روایتی (دورنمایی برای تاریخ بشریت قائل شدن) را ندارد.

بنابراین در این راهبرد هر ارزیابی تاریخی از معماران نیز به صورت ارزیابی گفتمان اجتماعی / فرهنگی است و هر دوره تاریخی، موضوعی با واقعیتی پیچیده است که فهم هر واقعیت مستلزم تجزیه گفتمان های معرف آن است.

فصل چهارم: ابزارهای انجام تحقیق

در این فصل ابزارهایی که برای انجام تحقیق مورد نیاز محققان قرار می‌گیرد بطور کاربردی مورد اشاره قرار گرفته است. هر محقق برای انجام تحقیق در درجه اول نیاز به جمع آوری اطلاعات دارد و پس از آن بر حسب طرح تحقیقی که انتخاب کرده است می‌بایست اطلاعات و داده‌های بدست آمده را مورد تجزیه و تحلیل قرار دهد. لذا مفاهیمی چون چگونگی جمع آوری داده‌ها، انتخاب جامعه و نمونه و حجم آن و روش تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل در این فصل مورد توضیح قرار می‌گیرد.

ابزارهای جمع آوری اطلاعات

جمع آوری اطلاعات و داده‌ها عموماً به سه روش زیر انجام می‌گیرد:

مشاهده

- مصاحبه

- پرسشنامه

۴-۱- مشاهده

روش مصاحبه، به دلیل ارتباط و تعامل میان مصاحبه‌گر و مصاحبه‌شونده می‌تواند فضایی سرشار از تفاهم و همکاری میان آن دو ایجاد کرده و در این صورت بیشترین اطلاعات قابل اعتماد و صحیح را از مصاحبه‌شونده بدست آورد. از محاسن روش مشاهده می‌توان به امکان کنترل اطلاعات، اعتبار اطلاعات به دست آمده، سهولت در جمع آوری اطلاعات و ارزیابی دقیق و آسان اطلاعات اشاره کرد. معایب مشاهده

- تاثیر تصورات ذهنی محقق در تعبیر و تفسیر اطلاعات

- تاثیر حضور مشاهده گر بر مصاحبه شونده

- محدودیت دامنه مشاهده

- کاربرد محدود

- فراموشی نتایج در ذهن مصاحبه گر

- انحصاری بودن اطلاعات

اهمیت مشاهده:

مشاهده از بهترین، طبیعی ترین و پرکاربرد ترین شیوه های جمع آوری اطلاعات و ابزارهای تحقیق است. مهمترین ویژگی مثبت روش مشاهده این است که بطور مستقیم پدیده مورد تحقیق را بررسی می کند.

مشاهده عموماً برای موارد زیر مورد استفاده قرار می گیرد:

- هنگامی پدیده های اجتماعی خصوصاً در سطح جامعه شناسی کلان و میانه جای دارند و امکان دستکاری داده ها میسر نیست.

- هنگامی که موضوع مورد مطالعه چنانست که برای محقق امکان مصاحبه فراهم نیست شامل موارد زیر

الف) گروههایی که امکان مصاحبه ندارند مانند کودکان

ب) وقتی عملاً امکان استفاده از روش دیگری وجود نداشته باشد مانند وجود مشکل زبان

پ) در شرایطی که پاسخگو از ارائه پاسخ های درست به هر دلیلی خودداری می کند.

مراحل مشاهده

مشاهده شامل مجموع عملیاتی است که طی آنها مدل تحلیلی با واقعیت های عینی بازبینی می شود. برای انجام یک مشاهده خوب در تحقیقات اجتماعی، محقق باید به سه پرسش زیر پاسخ دهد:

چه چیز را مشاهده کند؟ کجا مشاهده کند؟ چگونه مشاهده کند؟

۱- چه چیز را مشاهده کند؟

یک محقق برای آزمودن فرضیه هایش به کدام داده ها نیاز دارد؟ پاسخ این سؤال داده هایی است که با شاخص هایی تعیین شده اند که عبارتند از: (فضایی - حرکتی - زبانی - فرازبانی)

- شاخص های فضایی

ویژگیهای مکانی و کالبدی فضای مورد مطالعه

- شاخص های حرکتی (غیربیانی)

هر عمل، رفتار یا حرکتی از جانب افراد مورد مشاهده بروز کند در زمره شاخص های حرکتی محسوب می گردد. ثبت حرکات بایستی با نهایت دقت صورت پذیرد تا مشاهده بدون هیچ انحرافی انجام شده و از تصنع بدور باشد تا بتوان به تعمیم آن پرداخت.

- شاخص های زبانی

محتوای سخن یا کلام یکی از مهمترین شاخص های مورد تحقیق است که می بایست تلاش کرد تا به برداشت درستی از آن رسید و از ارزش های رایج در گروه پاسخ دهندگان آگاه شد.

- شاخص های فرازبانی:

رفتار فرا زبان نظیر بلند یا آهسته سخن گفتن، قطع کردن سخن دیگران، آهنگ کلام تکیه یا تاکید خاص بر جمله یا کلمه ای خاص و ... همگی دال بر معناهای ویژه ای است که صرفاً از طریق مشاهده قابل برداشت است.

۲- کجا مشاهده کند؟

الف) میدان تحقیق

موضوع تحقیق خود حدود میدان تحقیق را تعیین می کند. دوره زمانی تحقیق، منطقه جغرافیایی تحقیق، سازمان و کنشگرانی که باید به آنها مراجعه کرد و همه می بایست صریحاً تعیین شود.

ب) نمونه گیری

در هر تحقیق امکان اینکه تمامی اعضاء جامعه مورد مطالعه قرار گیرند یا غیر ممکن بوده و یا مقرون به صرفه نمی باشد لذا مطالعات علمی معمولاً روی گروه ها یا نمونه های کوچکی از جمعیت مورد مطالعه، انجام می گیرد. در انتخاب نمونه آنچه حائز اهمیت است، این است که ویژگی های جمعیتی مورد مطالعه را بتوان در ویژگی های نمونه مطالعه کرد.

۳- چگونه مشاهده کند؟

مهمترین مسئله در خصوص نحوه مشاهده این است که مشاهده صورتی منظم داشته باشد تا بتواند طرح تحقیقی منظم و دارای برنامه ریزی درست شکل دهد. این برنامه ریزی می تواند با رویکردی ذهنی - منطقی، قیاسی یا با توجه به واقعیت و به صورت تجربی تحقق پذیرد یا ترکیبی از این شیوه ها باشد. در جریان هر مشاهده باید:

۱- هدف تحقیق دقیقاً مشخص شده باشد.

۲- طرح کار به صورت منظم تهیه شده باشد.

۳- جریان مشاهده به صورت منظم یادداشت شود.

۴- استنتاج درست از رفتار مورد مشاهده می بایست به درستی انجام شود. بدین معنی که محقق باید بتواند به درستی شبکه علی رفتار را باز یابی کند تا معنای عمل برایش روشن شود.

۵- از لحاظ زمانی نیز می بایست مقاطع زمانی معنادار برگزیده شده و در هر مقطع جمعیت لازم مورد مشاهده قرار گیرد چراکه مشاهده یک واقعه از آغاز تا انجام همواره ممکن نیست

۶- تطابق یا تنافر عقاید و رفتار می بایست مورد توجه قرار گیرد بدین معنی که رفتار انسان انعکاس عقاید و نظرات اوست، با پذیرش این موضوع با مشاهده می توان رفتار و از طریق آن عقیده افراد را ثبت کرد اما باید توجه داشت که همیشه چنین نیست

۴-۱-۱- انواع مشاهده:

الف) مشاهده نامحسوس

در بسیاری از موارد از آینه‌هایی استفاده می‌شود که محقق در پشت آن قرار می‌گیرد و افراد مورد تحقیق را می‌بیند اما آنها او را نمی‌بینند. این امر موجب طبیعی‌تر شدن رفتار مورد مطالعه می‌شود.

ب) مشاهده فعال

محقق خود به دستکاری متغیرها می‌پردازد و شرایط ویژه‌ای پدید می‌آورد تا نتایج آن را یادداشت کند.

ج) مشاهده ناپیوسته

نظرد این شیوه مشاهده پیوسته صورت نمی‌گیرد و محقق نسلی را در یک زمان مطالعه می‌کند و سپس در فاصله زمانی معین مطالعه مجدداً تکرار می‌شود.

د) مشاهده آزاد

در معنای عام هدف از این مشاهده آشنایی با جمعیتی است که باید مورد مطالعه قرار گیرد در این حال مشاهده ساخت نیافته و غیر منظم بوده و موجب می‌شود فرضیه‌های جدیدی به ذهن پژوهشگر متبادر شود.

در معنای خاص هدف از این نوع مشاهده شناخت علمی رفتار انسان‌ها است به عنوان مثال یادداشت‌های روزانه افراد در خصوص زندگی و عادات روزانه خود گونه‌ای از مشاهده است.

ه) مشاهده مستقیم

مشاهده مستقیم واقعیتها به دلیل حضور مستقیم محقق در جریان تغییرات و اتفاقات معمولاً نتیجه بهتری به همراه خواهد داشت اگرچه چنین امکانی همواره فراهم نیست چراکه به عنوان مثال در مطالعه پدیده‌های تاریخی یا مطالعه گذشته افراد نمی‌توان از این روش استفاده کرد که در این صورت مشاهده، مشاهده غیر مستقیم خوانده می‌شود که بدان مطالعه اسنادی هم گفته می‌شود.

و) مشاهده میدانی

این نوع مشاهده بر خلاف مشاهده آزمایشگاهی در حالت طبیعی یعنی در محیط جامعه صورت می‌گیرد که می‌تواند به دو صورت کنترل شده و فعال یا منفعل صورت گیرد.

ز) مشاهده کانونی:

هدف این مشاهده تمرکز مشاهده بر روی بعدی خاص از رفتار، واحد یا فردی خاص می باشد..

ح) **مشاهده همراه با مشارکت:** از توصیف ساده واقعیت فراتر رفته و سعی در نفوذ و تاثیرگذاری بر افراد دارد

نمله روشهایی چون پدیدار شناسی، تاویل، جامعه شناسی تفهیمی و ... از این شیوه استفاده کرده و در پی ایجاد همدلی بین محقق و افراد مورد تحقیق هستند. در این شیوه تبیین همراه با فهم پدیده ها صورت می پذیرد.

ط) مشاهده پذیرا

محقق صرفاً ناظر جریان واقعیت است بدون اینکه کوچکترین تاثیری بر آن اعمال نماید.

ی) مشاهده کنترل شده

به دو صورت است:

۱- مشاهده کنترل شده در میدان

این نوع مشاهده در محیط طبیعی صورت می گیرد نه فضای آزمایشگاهی و تصنعی. در این مشاهده محقق متغیرهای درونی و بیرونی را مورد دستکاری قرار می دهد یعنی با اعمال تدریجی تغییرات واکنش پاسخ دهندگان را رده بندی می کند و رابطه دقیق بین کنش و واکنش را می سنجد.

۲- مشاهده کنترل شده در آزمایشگاه

این نوع مشاهده از بیشترین میزان کنترل برخوردار است چرا که در آزمایشگاه صورت گرفته و عوامل مختل کننده را تحت مطالعه قرار می دهد. متغیرهای اساسی در این شیوه به دقت سنجیده می شوند و رابطه آنان با متغیرهای وابسته (معلول) دقیقاً به دست می آید.

عواملی که در مشاهده موثر است:

- الف: تمایلات شخصی و تعصبات مشاهده گر

- ب: ویژگی های فردی مشاهده گر

- پ: عوامل محیطی

- ت: میزان آگاهی مشاهده گر (تخصص مشاهده گر)

۴-۲- مصاحبه

یکی دیگر از انواع روشهای جمع آوری داده ها در تحقیق، استفاده از روش مصاحبه می باشد که به روشهای مختلف صورت می گیرد:

۴-۲-۱- انواع مصاحبه

الف) مصاحبه منظم

در این نوع مصاحبه، سئوالات از پیش تعیین شده و پاسخ های مشخصی توسط پاسخگویان ارائه می شود. به علت مشخص بودن سئوالات امکان تجزیه و تحلیل اطلاعات به دست آمده راحت تر از مصاحبه آزاد است با اینحال برای جمع آوری اطلاعات عمیق نمی توان از این روش استفاده کرد. در این مصاحبه محقق بیشتر به دنبال اطلاعات کمی است.

ب) مصاحبه آزاد

این مصاحبه غیر رسمی و بدون ساختار بوده و دارای انعطاف زیادی می باشد. در این شیوه نیازی به سئوالات مشخص و از قبل تعیین شده نیست و به اطلاعاتی در رابطه با احساسات، باورها و انگیزه های مصاحبه شونده می توان از این طریق دست یافت. محقق به صورت کیفی و عمیق به جمع آوری اطلاعات می پردازد.

۴-۳- پرسشنامه

۴-۳-۱- انواع پرسشنامه

الف) پرسش های بسته

در این نوع سؤال ها، میزان آزادی پاسخگو به حداقل تقلیل می یابد و او محدوده جوابها فقط می تواند آری یا خیر باشد. در این نوع سؤال ها جواب ها دو حالت دارند: مثبت یا منفی

ب) پرسش های باز

در سؤال های باز پاسخگو می تواند با آزادی کامل، تمامی کلمات و توضیحاتی که به ذهنش می آید را بیان کند.

ج) پرسش های دام

به پرسش هایی اطلاق می شود که جهت آزمون صحت پاسخ های داده شده در پرسشنامه جای می گیرند.

د) پرسش های چند جوابی

برای هر سؤال چند پاسخ متفاوت طراحی می شود و از پاسخگو درخواست می گردد هر یک از پاسخ ها را که درست می داند با علامت مشخص نماید. اشکالات این شیوه پرسشگری عبارتند از:

۱- پاسخ های القایی

۲- پاسخ های بسته

۳- از بین رفتن احتمالی رابطه تساوی بین فراوانی و تعداد

هه) پرسش های غیر مستقیم

به عنوان مثال اگر قرار باشد درباره روابط پرتنش دو گروه قومی در یک محله تحقیقی صورت گیرد، احتمال اینکه پاسخگویان با صداقت به سئوالات پاسخ دهند کم بوده و لذا می بایست از سؤال های غیر مستقیم استفاده کرد تا نتایج بیشتر قابل اعتماد باشند که یکی از انواع آن پرسش های فرافکن است.

و) پرسش های مدرج سببی

در این نوع سؤال ها کوشیده می شود تا نه تنها علل مختلف یک عمل، طرز فکر و ... شناخته شود بلکه اطلاعاتی نسبت به شدت و ضعف عمل نیز به دست آید. این پرسشها چند بعدی بوده که هم عوامل اصلی را مشخص می کنند و هم اولویت هر یک و ضریب یا شدت تاثیر آنها را مشخص می کند.

ز) پرسش های شناسایی

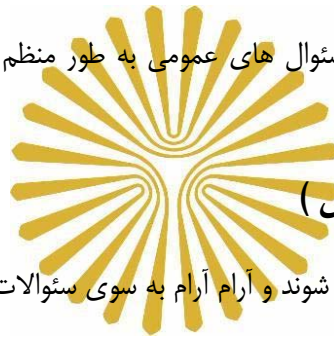
به سؤال هایی اطلاق می شود که درباره هویت پاسخگو مطرح می شوند مثل سن، جنس، تحصیل، شغل و....

این تیپ سؤال ها را معمولا در آغاز پرسشنامه قرار می دهند.

در ساخت پرسشنامه دو شیوه متمایز وجود دارد:

۱- شیوه کیفی

سؤال ها چنان تنظیم می شوند که از سؤال های عمومی به طور منظم به سمت سئوالات اصلی و ویژه جهت دهی صورت می گیرد.

۲- شیوه قیف وارونه (قیف معکوس)

ابتدا سؤال های خاص و ویژه مطرح می شوند و آرام آرام به سوی سئوالات عمومی پیش می روند

با استفاده از هر کدام از این روشها نکته ای که باید به آن توجه داشت این است که پرسشنامه طراحی شده بتواند دیدگاه پاسخ دهندگان را در مورد محورها و مسائل اساسی تحقیق به درستی جویا شده و بسنجد. لذا طراحی پرسشنامه از اهمیت بسزایی برخوردار است چراکه اگر طراحی پرسشنامه درست و اصولی صورت نپذیرد، نتایج تحقیق قابل اعتماد و استناد نخواهد بود. با توجه به اهمیت این موضوع مطالبی در خصوص نحوه تنظیم پرسشنامه آورده خواهد شد:

۴-۳-۲- طراحی پرسشنامه

برای طراحی پرسشنامه ابتدا می بایست متغیرهایی که می خواهیم اندازه گیری کنیم لیست کنیم (متغیر مستقل، وابسته، مداخله گر، متغیرهای زمینه ای: سن، جنس، تحصیلات، شغل،...) و سپس سئوالاتی را جهت اندازه گیری آنها در رابطه با هدفهای مطالعه تنظیم می کنیم. ترتیب مطالب پرسشنامه به صورت زیر می باشد:

۱- مقدمه کوتاه + هدف تحقیق

۲-سئوالات مربوط به اطلاعات زمینه ای

۳-سئوالات مربوط به متغیر وابسته

۴-سئوالات مربوط به متغیر مستقل

۵- سئوالات مربوط به متغیر مداخله گر

۴-۳-۳- استخراج پرسشنامه

برای دستیابی به یک پرسشنامه استاندارد جهت سنجش آگاهی از نگرش و عملکرد افراد مورد پژوهش، محقق باید مراحل زیر را در طراحی آن پشت سر بگذارد:

۱-تعیین هدف پرسشنامه

۲-رسم نمودار درختی پرسشنامه

۳- امتیاز گذاری نمودار درختی

۴-تعیین اعتبار نمودار درختی و امتیاز گذاری آن

۵- تعیین بانک سئوالات

۶- تعیین اعتبار ظاهری سئوالات

۷- تعیین اعتبار محتوایی و پایایی سئوالات

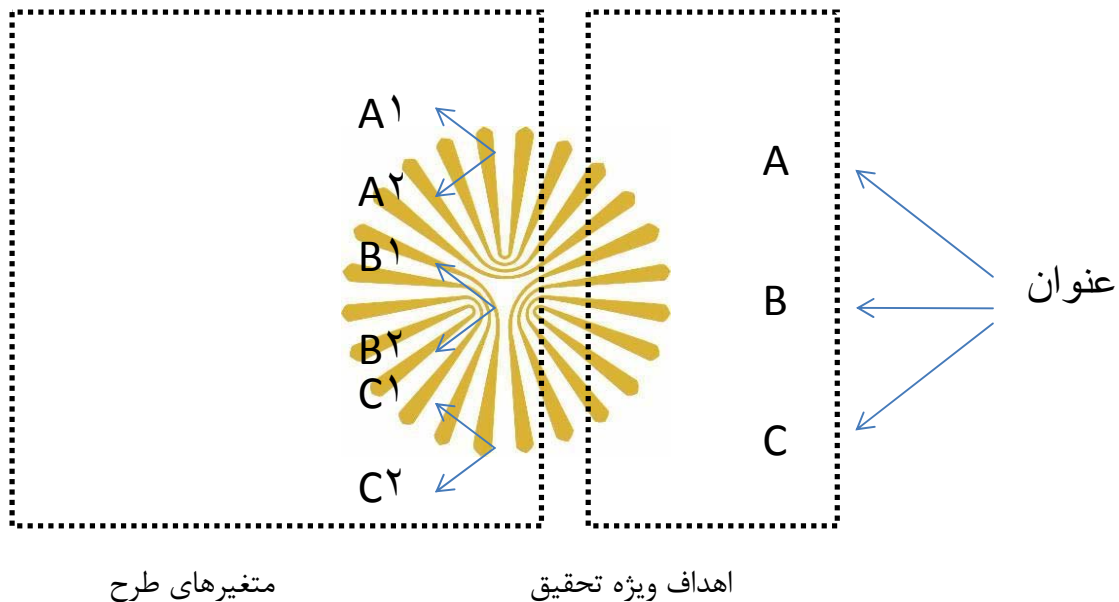
۸- انتخاب نهایی سئوالات

۹-تهیه شناسنامه پرسشنامه

۴-۳-۴- رسم نمودار درختی

سه مزیت کشیدن نمودار درختی در تحقیقات پرسشنامه ای شامل موارد زیر می باشد :

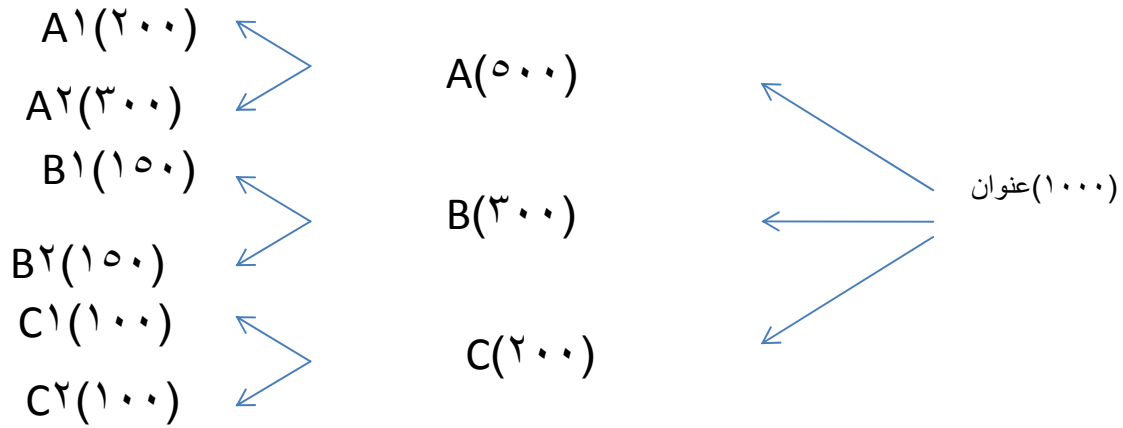
- ۱- ابعاد مختلف موضوع مورد تحقیق مشخص میبود و به همه موارد پیرامون موضوع تحقیق پرداخته می شود.
- ۲- طراحی پرسشنامه از روی شاخه های انتهایی نمودار درختی ساده تر می باشد.
- ۳- اهداف ویژه و متغیرهای طرح نیز مشخص می گردند. تقسیم بندی اول اهداف ویژه تحقیق و از تقسیم بندی دوم به بعد متغیرهای طرح می باشند.

۴-۳-۵- نمره گذاری

ابعاد مختلف مرتبط با موضوع پرسشنامه دارای ارزش های متفاوتی هستند و برای ارزش گذاری این ابعاد بهتر است قبل از تهیه پرسشنامه، روی نمودار درختی ارزش گذاری لازم انجام گیرد.

برای ارزش گذاری مناسب نمودار درختی از روشهای متفاوتی استفاده می شود مانند بحث و تبادل نظر در جلسات گروه تحقیق و راهنمایی افراد صاحب نظر. لازم به ذکر است که امتیازگذاری باید از ریشه به طرف ساقه صورت پذیرد و ارزش هر سؤال با توجه به امتیاز شاخه مربوطه به آن در نمودار درختی تعیین می شود.

۴-۳-۶- تعیین اعتبار ظاهری سئوالات

سئوالاتی که انتخاب می شود باید به لحاظ شکل ظاهری واجد خصوصیات زیر باشند:

۱- تا حد امکان کوتاه باشند.

۲- مرتبط با موضوع باشند

۳- ابهام نداشته باشند

۴- بهتر است فعل منفی نداشته باشد

۵- نباید دو یا چند قسمتی باشد

۶- سئوالات نباید القا کننده باشند

۷- سطح سئوالات فراتر از قابلیت های پاسخگویان نباشد.

۴-۳-۷- تعیین اعتبار محتوایی و پایایی سئوالات

برای تعیین اعتبار محتوایی و پایایی سئوالات، محقق می بایست پرسشنامه مورد نظر را درحجم کوچکی از جامعه پژوهش مورد آزمون قرار دهد (Pretest) و براساس آن پایایی و اعتبار محتوایی سئوالات را معین نماید. سؤال با اعتبار بالا دارای خصوصیات زیر می باشند:

۱- همه پاسخگویان برداشت یکسانی از سؤال دارند

۲- برداشت آن ها منطبق بر برداشت طراح سؤال است.

بر اساس نتیجه pretest و مطالعه مقدماتی به انتخاب سؤالات با درجه اعتبار و پایایی بالا پرداخته می شود
سؤالات پرسشنامه نهایی مشخص می شود.

۴-۳-۸- شناسنامه پرسشنامه

شناسنامه پرسشنامه، مجموعه ای است که در آن مشخصات کلی پرسشنامه همچون اهداف، تعداد و نوع سؤالات، اعتبار و پایایی آن ها بیان می گردد و همچنین دلایل و پشتوانه های علمی انتخاب تک تک سؤالات و روابط مخفی بین آن ها یا گزینه های مربوط به هر سؤال ذکر می شود و در نهایت مشخصات مطالعه مقدماتی و شیوه تجزیه و تحلیل اطلاعات آن بیان می گردد.

۴-۳-۹- انواع پرسشنامه از لحاظ نحوه اجرا

- پرسشنامه به طریق رودر رو
- پرسشنامه تلفنی
- پرسشنامه پستی
- پرسشنامه رایانه ای
- پرسشنامه پست الکترونیکی
- پرسشنامه اینترنتی یا پرسشنامه با استفاده از صفحات وب

از بین روشهای مختلف اجرای پرسشنامه، پرسشنامه رودررو از جهاتی بر سایر روشها ارجحیت دارد. از مزایای پرسشنامه رو در رو، می توان به امکان ثبت نحوه رفتار و عکس العمل فرد پاسخگو، دسترسی آسان به جامعه هدف و اطمینان از اینکه پاسخگو سؤال و منظور تحقیق را دریافته است اشاره کرد. ضمن اینکه پرسشگر می تواند برای پاسخ های خاص توضیح بیشتری بخواهد یا پاسخ ها را ضمن کار دسته بندی کند(کدگذاری میدانی)

انواع پرسشنامه از لحاظ محتوای سنجش شده به سه دسته زیر تقسیم می شوند:

- **آگاهی سنجی:** محقق به دنبال سنجش آگاهی های موجود در افراد مورد پژوهش در زمینه موضوعی خاص می باشد.
- **عملکرد سنجی:** محقق به دنبال تعیین عملکرد افراد مورد پژوهش در قبال موضوعی خاص می باشد.
- **نگرش سنجی:** بررسی نگرش موجود در افراد مورد پژوهش در زمینه موضوعی خاص. نگرش عبارت است از نوعی آمادگی، تمایل به عمل یا عکس العملی خاص در مقابل حرکتی بخصوص.

۴-۳-۱۰- خصوصیات کلی سئوالات نگرشی

- سؤال باید جالب، جذاب و هیجان انگیز باشد.
- اگر تعداد پاسخ های نامصمم و نمی دانه پاسخگو زیاد بوده و پاسخگو علاقه ای به پاسخ دادن نداشت به این معناست که نحوه طرح سؤال اشتباه بوده است.
- از آنجا که نگرش یک امر احساسی است نباید از سئوالات استدلالی و منطقی استفاده نمود.
- در سئوالات باز از سئوالات منفی در متفی اجتناب شود
- از سئوالات دوبخشی پرهیز گردد
- از ضرب المثل و جملات مشهور پرهیز گردد
- استفاده از جملات روشن، غیر مبهم و یا واداشتن پاسخگو به استنتاج زیاد همیشه کارایی مورد نظر را نخواهد داشت
- خوب است که پاسخگو طبق عادت شخصی و معمول خویش به اندیشه و اظهار نظر پردازد، نه آنکه به شکل خلق الساعه فلسفه جدیدی برای زندگی ببیندیشد و یا در مورد هر سؤال دچار حالت های فیلسوف مابانه شود.

- اگر محقق نخواهد هدف تحقیق را مشخص کند، می تواند از جملات مستقیم اجتناب و از جملات غیر مستقیم استفاده کند.
- بهتر است مخزن سؤالات، تعادل منطقی داشته باشند. بهتر است تعداد سؤال هایی که قرار است به هر یک از وجوه اصلی نگرش پردازد، تقریباً برابر شوند.
- برای سنجش نگرش، معمولاً از روش های غیر مستقیم استفاده می شود.

۴-۳-۱۱- بانک عبارات نگرشی

- اولین قدم برای سنجش نگرش ها، طراحی بانک عبارات نگرشی است
- تا حد امکان عبارات و جملاتی از زبان جامعه هدف که به صورت غیر مستقیم با موضوع مورد بررسی ارتباط دارند مشخص شوند.
- بهتر است جمله ها بار عاطفی داشته باشند.

۴-۳-۱۲- مقیاس های نگرش سنجی

مقیاس ها اغلب روش هایی هستند که برای تبدیل نگرش افراد به شاخص های عددی برای استفاده در آنالیز به کار می روند که می بایست از تجانس، حالت خطی و فواصل برابر، پایایی و اعتبار کافی برخوردار باشند. از جمله مقیاسهایی که بیشتر در تحقیقات مورد استفاده قرار می گیرند شامل مقیاس ترستون (روش مقایسه جفت ها)، مقیاس لیکرت و مقیاس گاتمن (تحلیل میزان نگر) می باشند که مقیاس ترستون، تفاوت های گروهی، مقیاس لیکرت، الگوی شکل گیری نگرش یا کشف تئوری های نگرش و مقیاس گاتمن به مطالعه تغییرات نگرش و یا سلسله مراتب ساخت یک نگرش می پردازند.

از بین مقیاسهای فوق مقیاس لیکرت بیشتر از سایر مقیاسها در تحقیقات معماری کاربرد دارد خلاصه ای در خصوص این مقیاس خواهد آمد:

- مراحل:

- تدوین بانک عبارت های نگرشی

- از گروهی از جامعه هدف در خواست می شود که نظر خود را در مورد هر عبارت، با یکی از گزینه های داده شده مشخص کنند
- تعداد گزینه ها بر اساس نظر محقق و بسته به سطح سواد و موقعیت فرهنگی-اجتماعی پاسخ دهندگان می تواند ۴ تا ۹ قسمت داشته باشد. ولی بهتر است که تعداد آنها فرد باشد تا نقطه خنثی را نیز شامل شود.
- اعتبار پاسخ به هر گزینه با استفاده از روش تحلی عبارت ها (item Analysis) و آنالیز همسانی درونی (internal consistency) سنجیده می شوند و عباراتی که بیشترین همبستگی را دارند مورد استفاده قرار می گیرند.
- در روش کلاسیک لیکرت، ۱۸ سؤال که بیشترین همبستگی را با امتیاز کل دارند انتخاب خواهد شد. البته با توجه به شرایط و نحوه اجرای طرح می توان عبارت های کمتری را انتخاب کرد.

۴-۴- جامعه، نمونه و روش های نمونه گیری

- جامعه (Population) عبارت است از همه اعضا واقعی یا فرضی که محقق علاقه مند است یافته های پژوهشی را به آنها تعمیم دهد و نمونه (Sample) بخشی از این جامعه است که معرف کل جامعه باشد.
- بندرت می توان تمام افراد جامعه موردنظر را بررسی کرد لذا باید یک نمونه از افراد را برای انجام کار تحقیقی انتخاب کرد که برای این موضوع از نمونه های داوطلب (Volunteer Samples) استفاده می شود.
- در تحقیقات کمی معمولاً به افراد نمونه، آزمودنی گفته می شود. در گزارش های تحقیق کیفی، معمولاً از واژه مورد (Case) یا شرکت کننده استفاده می شود.

دلایل استفاده از نمونه به جای جامعه:

- ۱- صرفه جویی در وقت و هزینه
- ۲- جلوگیری از خطرات و ضایعات احتمالی
- ۳- برنامه ریزی آسان

۴- سهل الوصول بودن نمونه

موضوعی که در نمونه گیری بسیار اهمیت دارد اعتبار (Validity) جامعه می باشد بدین معنی که میزان قابلیت تعمیم یافته های حاصل از مطالعه یک نمونه شرکت کننده در آزمایش به گروه بزرگتری از افراد، یعنی جامعه تا چه حد ممکن و از لحاظ آماری قابل استناد می باشد. جهت رسیدن به این هدف پژوهشگران کمی باید نمونه خود را به صورت تصادفی انتخاب نموده و این نمونه باید از حجم مناسبی برخوردار باشد. همچنین با کنترل خطای نمونه گیری (Sampling Error) که تفاوت بین میانگین نمونه یا شاخص آماری دیگر (مثلاً انحراف استاندارد) از مقدار جامعه است، ضریب اطمینان کار تحقیق را افزایش داد.

چهار ملاک کلی برای ارزشیابی درستی نمونه گیری شامل موارد زیر می باشد:

۱. ارائه توصیف روشنی از جامعه ای که نتایج به آن تعمیم داده خواهد شد.
۲. بیان شیوه نمونه گیری با جزئیات کامل، به طوری که یک پژوهشگر دیگر بتواند همان شیوه را تکرار کند شامل نوع نمونه گیری (تصادفی ساده، طبقه ای، سهل الوصول و غیره)؛ حجم نمونه و منطقه جغرافیایی.
۳. مشخص نمودن چهارچوب نمونه گیری (فهرست ها، شاخص ها یا مدارک ثبت شده دیگری که نمونه از آن انتخاب شده است).
۴. مشخص کردن نرخ تکمیل (Completion Rate) نسبت نمونه شرکت کننده به تعدادی که قصد بوده در پژوهش شرکت کنند.

۴-۴-۱- روش های نمونه گیری

-روش های نمونه گیری غیر احتمالی

-روش های نمونه گیری احتمالی

۱- در روش نمونه گیری غیر احتمالی، احتمال شانس حضور همه اعضاء و جامعه در انتخاب نمونه یکسان نیست.

از این شیوه بیشتر در بررسی های مقدماتی تحقیق استفاده می شود.

۴-۴-۲- انواع روش های نمونه گیری غیر احتمالی

الف) نمونه گیری قضاوتی

در این روش بخشی از جامعه بر مبنای قضاوت پژوهشگر به عنوان نمونه انتخاب می شود.

ب) نمونه گیری انباشتی یا گروهی

محقق آن قسمت از جامعه که برای مطالع سهل الوصول است انتخاب می کند.

۴-۳-۴- روش های نمونه گیری احتمالی

نمونه گیری احتمالی، روشی است که در آن هر یک از عناصر یا اعضاء جامعه شانس مشخص و یکسانی برای انتخاب در گروه نمونه داشته باشند.

الف) نمونه گیری تصادفی ساده (Simple Random Sampling)

یک گروه از افراد که از جامعه تعریف شده به طریقی انتخاب شده اند که تمام افراد جامعه برای انتخاب شدن در نمونه شانس مساوی و مستقل داشته اند. انتخاب یک فرد برای نمونه در انتخاب افراد دیگر هیچ تأثیری نداشته باشد. امتیاز عمده این روش این است که اطلاعاتی به پژوهشگر می دهد که با خطای بسیار کم قابل تعمیم به جامعه بزرگتر هستند.

مثال: درک جامعه N تایی اگر بخواهیم یک نمونه ای n تایی را انتخاب کنیم هر کدام از اعضاء جامعه باید $P = \frac{n}{N}$ احتمال باشد.

n : حجم نمونه

N : جامعه

ب) نمونه گیری نظام دار یا سیستماتیک (Systematic Sampling)

اگر نمونه ای که باید انتخاب شود، خیلی بزرگ باشد و فهرست جامعه در دسترس یا جامعه موردنظر نیز موجود باشد، نمونه گیری نظام دار ساده تر از نمونه گیری تصادفی ساده می باشد. در این روش افراد به صورتی تصادفی شماره گذاری می شوند و سپس انتخاب نمونه از بین آنها صورت می گیرد.

فرض کنید می خواهیم از میان ۲۰۰۰ نفر از دانشجویان دانشگاه ۱۰۰ نفر را انتخاب کنیم ابتدا افراد را لیست می کنیم سپس مقدار P را طبق فرمول $P = \frac{n}{N}$ بدست می آوریم که طبق فرمول $P = \frac{100}{2000} = \frac{1}{20}$ یعنی از هر ۲۰ نفر یک نفر باید انتخاب شود. بعد یک عدد به دلخواه طوری انتخاب می کنیم که از ۲۰ کمتر باشد و در مرحله بعد بیست تا بیست تا اضافه می کنیم برای مثال اگر عدد اول ۱۵ است فرد بعدی ۳۵ و بعدی ۵۵ و بعد ۷۵ به همین ترتیبی الی آخر تا شماره ها تمام شوند.

پ) نمونه گیری تصادفی طبقه ای (Stratified Sampling)

نمونه گیری طبقه ای وقتی بکار می رود که جامعه دارای ساخت همگن و متجانس نباشد و همچنین مواردی جامعه را به طبقات مختلف تقسیم می شوند و سپس از هر طبقه یک نمونه تصادفی به نسبت تعداد افراد جامعه انتخاب می شوند. باید توجه داشت که نمونه به گونه ای انتخاب شود که زیرگروه های خاص جامعه به صورت کافی در نمونه حضور داشته باشند.

مثال: از میان ۲۰۰۰ دانشجو یک دانشگاه که در دانشکده های مختلف به صورت زیر مشغول به تحصیل هستند محقق کار تحقیقی انجام می دهد که نمونه آن نیز ۴۰۰ نفر است.

دانشکده علوم پایه ۶۰۰ نفر

دانشکده علوم انسانی ۸۰۰ نفر

دانشکده مهندسی ۴۰۰ نفر

دانشکده پزشکی ۲۰۰ نفر

$$P = \frac{n}{N} \text{ مرحله اول}$$

$$P = \frac{400}{2000} = \frac{1}{5}$$

به ازاء هر ۵ نفر دانشجو یک نفر باید انتخاب شود.

$$600 \times \frac{1}{5} = \text{پس تعداد نمونه علوم پایه}$$

$$800 \times \frac{1}{5} = \text{پس تعداد نمونه علوم انسانی}$$

$$400 \times \frac{1}{5} = \text{پس تعداد نمونه علوم مهندسی}$$

$$200 \times \frac{1}{5} = \text{پس تعداد نمونه علوم پزشکی}$$

با توجه به سهمیه مشخص شده هر کدام از دانشکده ها برای انتخاب افراد نمونه می توان به روش تصادفی ساده افراد نمونه را انتخاب نمود.

نمونه گیری طبقه ای به دو صورت انجام می شود:

۱- نمونه گیری طبقه ای نسبتی: (Proportional Stratified Sampling)

مطابق مثال قبل که از این نمونه گیری، نمونه ای مینیاتوری از جامعه است. در این روش امکان تعمیم وجود دارد اما امکان مقایسه طبقات مختلف با همدیگر وجود ندارد.

۲- نمونه گیری طبقه ای غیر نسبتی: (Non-proportional Stratified Sampling)

اگر حجم نمونه به صورتی باشد که از هر طبقه به اندازه مساوی انتخاب شوند نمونه گیری طبقه ای غیر نسبتی گفته می شود. برای مقایسه گروه ها درون یک جامعه مناسب اما برای تعمیم نتایج مناسب نیست.

ت) نمونه گیری تصادفی خوشه ای (Cluster Sampling)

در این روش واحد نمونه گیری، فرد نیست بلکه یک دسته یا خوشه است موارد کاربرد آن زمانی است که جامعه مورد پذیرش از دسته های جداگانه تشکیل شده است یا مواقعی که انتخاب گروه آسان تر از انتخاب تک تک افراد باشد.

نمونه گیری خوشه ای به دو صورت انجام می شود:

۱- خوشه گیری تک مرحله ای

بعد از انتخاب گروه ها به روش تصادفی ساده عمل می شود.

۲- نمونه گیری خوشه ای چند مرحله ای

ت) نمونه گیری سهمیه ای طبق نظر محقق انجام می گیرد.

۴-۴-۴- تعیین حجم نمونه:

روشی که برای تعیین حجم نمونه به کار می رود محاسبه حجم نمونه با فرمول کوکران است که در آن p برآورد نسبت صفت متغیر با استفاده از مطالعات قبلی و $q = 1 - p$ است. چنانچه p در دسترس نباشد می توان آن را مساوی 0.5 / 0.5 اختیار کرد. Z نیز برابر ضریب قابلیت اطمینان است که برای اطمینان در سطح 95% برابر 1.96 می باشد.

d که میزان خطای مجاز (اشتباه مجاز) در تحقیقات پیمایشی است عموماً بین 0.05 / 0.05 تا 0.02 / 0.02 در نظر گرفته می شود. (سرمد، بازرگان، حجازی، ۱۸۷)

این فرمول برای مواقعی که حجم جامعه مشخص نیست بصورت زیر می باشد:

$$Z^2 pq$$

$$n =$$

$$d^2$$

فرمول کوکران برای محاسبه حجم نمونه در صورتیکه حجم جامعه نامعلوم باشد:

$$NZ^2 pq$$

$$n =$$

$$Nd^2 + Z^2 pq$$

همچنین برای برآورد اندازه دقیق نمونه مورد نیاز ، در نمونه گیری تصادفی از فرمول زیر نیز استفاده می شود

(لوی و لمی شو ، ۱۳۸۱ ، ۷۹)

$$n \geq \frac{\sum z^2 N v_x^2}{\sum v_x^2 + (N-1) \sum^2}$$

در این معادله :

Z = ضریب قابلیت اطمینان برای اطمینان در سطح ۹۵٪ = ۱/۹۶

N = اندازه جامعه

v_x^2 = واریانس نسبی متغیر X ، بیشترین مقدار واریانس متغیرها در پیش آزمون

\sum = مقدار خطای پذیرفته شده

۴-۴-۵- جدول نمونه گیری کوکران برای تعیین حجم نمونه

در مواردی که واریانس جامعه یا در صد مورد نیاز در اختیار نداشته باشید می توان از این جدول برای برآورد حجم نمونه استفاده کرد این جدول حداکثر تعداد نمونه را می دهد و اگر با فرمول کوکران نیز محاسبه کنید حتما کمتر از باید باشد .

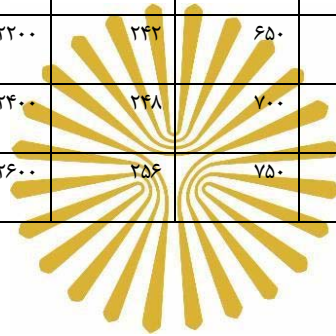
S =نمونه N =حجم جامعه

S	N	S	N	S	N	S	N	S	N
۳۳۸	۲۸۰۰	۲۶۰	۸۰۰	۱۶۲	۲۸۰	۸۰	۱۰۰	۱۰	۱۰
۳۴۱	۳۰۰۰	۲۶۵	۸۵۰	۱۶۵	۲۹۰	۸۶	۱۱۰	۱۴	۱۵
۲۴۶	۳۵۰۰	۲۶۹	۹۰۰	۱۶۹	۳۰۰	۹۲	۱۲۰	۱۹	۲۰
۳۵۱	۴۰۰۰	۲۷۴	۹۵۰	۱۷۵	۳۲۰	۹۷	۱۳۰	۲۴	۲۵
۳۵۱	۴۵۰۰	۲۷۸	۱۰۰۰	۱۸۱	۳۴۰	۱۰۳	۱۴۰	۲۸	۳۰
۳۵۷	۵۰۰۰	۲۸۵	۱۱۰۰	۱۸۶	۳۶۰	۱۰۸	۱۵۰	۳۲	۳۵

۳۶۱	۶۰۰۰	۲۹۱	۱۲۰۰	۱۸۱	۳۸۰	۱۱۳	۱۶۰	۳۶	۴۰
۳۶۴	۷۰۰۰	۲۹۷	۱۳۰۰	۱۹۶	۴۰۰	۱۱۸	۱۸۰	۴۰	۴۵
۳۶۷	۸۰۰۰	۳۰۲	۱۴۰۰	۲۰۱	۴۲۰	۱۲۳	۱۹۰	۴۴	۵۰
۳۶۸	۹۰۰۰	۳۰۶	۱۵۰۰	۲۰۵	۴۴۰	۱۲۷	۲۰۰	۴۸	۵۵
۳۷۳	۱۰۰۰۰	۳۱۰	۱۶۰۰	۲۱۰	۴۶۰	۱۳۲	۲۱۰	۵۲	۶۰
۳۷۵	۱۵۰۰۰	۳۱۳	۱۷۰۰	۲۱۴	۴۸۰	۱۳۶	۲۲۰	۵۶	۶۵
۳۷۷	۲۰۰۰۰	۳۱۷	۱۸۰۰	۲۱۷	۵۰۰	۱۴۰	۲۳۰	۵۹	۷۰
۳۷۹	۳۰۰۰۰	۳۲۰	۱۹۰۰	۲۲۵	۵۵۰	۱۴۴	۲۴۰	۶۳	۷۵
۳۸۰	۴۰۰۰۰	۳۲۲	۲۰۰۰	۲۳۴	۶۰۰	۱۴۸	۲۵۰	۶۶	۸۰
۳۸۱	۵۰۰۰۰	۳۲۷	۲۲۰۰	۲۴۲	۶۵۰	۱۵۲	۲۶۰	۷۰	۸۵
۳۸۲	۷۵۰۰۰	۳۳۱	۲۴۰۰	۲۴۸	۷۰۰	۱۵۵	۲۷۰	۷۳	۹۰
۳۸۴	۱۰۰۰۰۰	۳۳۵	۲۶۰۰	۲۵۶	۷۵۰	۱۵۹	۲۷۰	۷۶	۹۵

جدول مورگان برای تعیین حدودی حجم نمونه

۴-۵- انواع تحلیل‌ها آماری

تحلیل‌های آماری بر دو گونه‌اند:

۴-۵-۱- تحلیل توصیفی

تحلیل توصیفی، ویژه پژوهش‌های توصیفی است. در این نوع تحقیق، پژوهشگر نتیجه‌های حاصل را به گروه مورد بررسی تعمیم می‌دهد و هیچ‌گونه نتیجه‌گیری خارج از گروه مزبور به عمل نمی‌آورد، بنابراین، پژوهشگر باید داده‌های مربوط را بررسی کند و به توصیف آنها بپردازد. در تحلیل توصیفی، پژوهشگر با شیوه مقایسه پدیده‌ها به

توصیف آماری آنها می‌پردازند و اطلاعات ارزشمندی درباره ماهیت گروه مورد بررسی، به دست می‌دهد، شاخص‌های آماری مورد استفاده، همان شاخص آماری توصیفی است (میانگین، میانه، انحراف استاندارد و واریانس). (خاکی، ۱۳۹۱، ۲۵۳)

۴-۵-۲- تحلیل استنباطی

همواره پژوهشگر در تحلیل استنباطی با نمونه‌گیری و انتخاب یک گروه کوچک (نمونه) از یک گروه بزرگتر (جامعه آماری) اصلی سر و کار دارد. پژوهشگر با داده‌ها و اطلاعات حاصل از نمونه، به برآورد و پیشگویی ویژگی‌های جامعه مورد پژوهش می‌پردازد. هدف از تحلیل استنباطی، ((تعمیم)) نتیجه‌های حاصل از مشاهده‌های پژوهشگر در نمونه انتخابی خود به جامعه اصلی می‌باشد. یعنی پژوهشگر با به دست آوردن نما، میانگین، انحراف معیار... در نمونه، به برآورد ارزش‌های مربوط به جامعه اصلی یعنی نما جامعه، میانه جامعه، میانگین جامعه اقدام میکند. پژوهشگر بر مبنای ارزش حاصل در نمونه، به آزمون فرضیه می‌پردازد و تکنیک‌های آماری مورد نیاز از آمار استنباطی تأمین می‌شود و پژوهشگر از دو روش به تحلیل داده‌ها می‌پردازد: (۱) برآورد ارزش‌های جامعه با استفاده از ارزش‌های نمونه (۲) آزمون فرضیه‌ها (ساده، ۱۳۷۵)

در تحلیل استنباطی از دو نوع آمار استفاده می‌شود:

الف) آمار پارامتری (Parametric)

در آمار پارامتری، ساختار معینی را درباره توزیع جامعه فرض می‌کنند. برای مثال رفتار آزمون‌ها برای پارامترهای دو جمله‌ای پواسون از این گونه‌اند، آزمون t استیودنت برای استنباط‌هایی درباره‌ی میانگین یک جامعه و مقایسه دو میانگین، آزمون‌های F برای استنباط‌هایی درباره واریانس، استنباط‌ها برای مدل‌های رگرسیون و تجزیه و تحلیل واریانس، همه بر مبنای این فرض هستند که اندازه‌های پاسخ، نمونه‌هایی از جامعه نرمال را تشکیل می‌دهند. (خاکی، ۱۳۹۱، ۲۵۴)

ب) آمار ناپارامتری (NonParametric)

آمار ناپارامتری، از شیوه‌های استنباط است که برای دامنه وسیع‌تری از شکل‌های توزیع جامعه معتبر است. اصطلاح ناپارامتری، از این واقعیت نتیجه می‌شود که کاربرد این شیوه‌ها به یک شکل پارامتری معین منحنی‌های چگالی، مثل توزیع‌های نرمال نیازی ندارد. در آزمون فرض‌ها آماره‌های آزمون پارامتری، بعضی جنبه‌های ساده داده‌های

نمونه را مورد استفاده قرار می‌دهند، مثل علامت‌های اندازه‌ها، رابطه‌های ترتیبی (فراوانی‌های رشته‌ای) عددی معنی‌دار را برای اندازه‌ها لازم ندارند، بزرگ یا کوچک کردن مقیاس در آنها تغییری نمی‌دهد، به عنوان یک پیامد، توزیع صفر یک آماره آزمون ناپارامتری را می‌توان بدون توجه به شکل توزیع جامعه پژوهش تعیین کرد، به این دلیل "آزمون‌های آزاد توزیع (Distribution - free)" نیز نامیده می‌شوند. (خاکی، ۱۳۹۱، ۲۵۴)

۳-۵-۳- تجزیه و تحلیل اطلاعات جمع آوری شده (Data Analysis)

تجزیه و تحلیل داده‌ها، فرآیندی چند مرحله‌ای است که در آن داده‌هایی که با بکارگیری شیوه‌ها و ابزارهای گردآوری در نمونه (جامعه) آماری فراهم آمده‌اند خلاصه، کدبندی و دسته بندی و در نهایت پردازش می‌شوند تا امکان انواع تحلیل‌ها و برقراری ارتباطها بین داده‌ها به منظور آزمون فرضیه‌ها فراهم آید. در این فرایند، داده‌ها هم از لحاظ نظری و هم از جنبه تجربی پالایش می‌شوند و با تکنیک‌های گوناگون آماری، از آنها اطلاعات استنتاج و تعمیم داده می‌شوند. با توجه به نوع پژوهش، مسئله پژوهش، ماهیت فرضیه‌ها، ابزارهای بکار رفته برای گردآوری اطلاعات، .. فرآیندهای تجزیه و تحلیل گوناگون وجود دارند. در انواع شیوه‌های آماده سازی داده‌ها، برای تجزیه و تحلیل، مرحله‌های مشترکی وجود دارد که به آنها اشاره می‌شود: (خاکی، ۱۳۹۱، ۲۴۰-۲۴۱)

الف) آماده کردن داده‌ها

داده‌هایی که با ابزارهای گوناگون جمع‌آوری می‌شوند، پراکنده و نامنسجم هستند، لذا باید آنها را برای عملیات بعدی طبقه‌بندی کرد. کدبندی، تعیین یک نمره (حرف) به هر طبقه است، کدبندی برای متغیرهای غیر عددی بسیار مهم است. متغیرهای عددی هم ممکن است و کدگذاری شوند. (Chauri & et al, ۱۹۹۵, ۹۷) داده‌ها باید برای هدفی که در نظر است تنظیم شوند. در آماده‌سازی داده‌ها دو جنبه مهم وجود دارد:

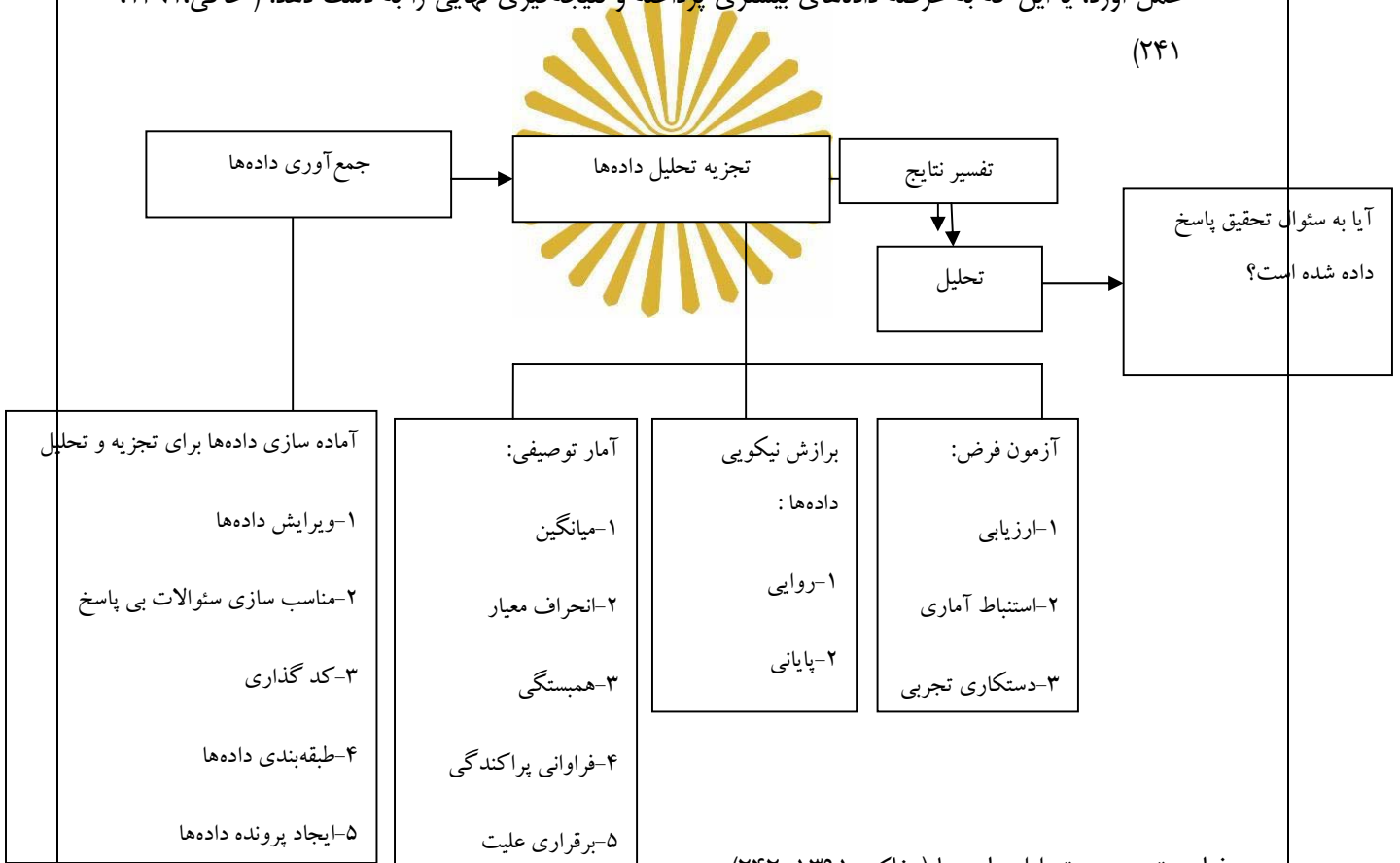
قبل از شروع کار باید بدانید با داده‌ها چه می‌خواهید بکنید، چه نوع برنامه کامپیوتری در اختیار دارید و چه مشکلاتی ممکن است بروز کند. داده‌ها رابه صورت دستی در برگه‌ها وارد می‌کنید یا آنها را در حافظه کامپیوتر می‌ریزید، معمولاً داده‌ها رابه صورت ماتریس با ستونی از متغیرها و ردیف‌هایی مربوط به مشاهده‌های هر نفر یا هر واحد در نرم‌افزارهایی چون Spss یا Excell وارد می‌کنند و به آن ماتریس داده‌ها (Data matrix) می‌گویند. برای آماده کردن داده‌ها دو کار باید انجام داد:

ب) خلاصه سازی داده‌ها (Data Reduction)

منظور از خلاصه کردن داده‌ها، انتخاب، تمرکز، حذف مشابه‌ها و در نهایت تنظیم و تبدیل داده‌ها به صورتی فشرده‌تر است. در این مرحله به پالودن و زدودن اضافات موجود در داده‌ها پرداخته می‌شود تا بتوان آنها را به نظم درآورده و سازماندهی کرد و نتیجه‌گیری نهایی را به عمل آورد. باید توجه داشت که منظور از خلاصه سازی، فقط تبدیل آنها به داده‌های کمی نیست. (خاکی، ۱۳۹۱، ۲۴۱)

پ) نمایش داده‌ها (Data Display)

منظور از عرضه داده‌ها، ظاهر ساختن مجموعه‌های سازمان یافته از داده‌ها است، به طوری که به کمک آنها بتوان نتیجه‌گیری به عمل آورد. برای عرضه داده‌های کیفی می‌توان ماتریس‌ها، نمودارها، شبکه‌ها و مانند آن نام برد. با استفاده از این شیوه‌ها، داده‌ها، به صورت اطلاعات سازمان یافته تنظیم می‌شود به طوری که پژوهشگر با دستیابی به آنها می‌تواند به آسانی به واقعیت‌های حاصل از داده‌ها پی برد و از آنها نتیجه‌گیری به عمل آورد، یا این که به عرضه داده‌های بیشتری پرداخته و نتیجه‌گیری نهایی را به دست دهد. (خاکی، ۱۳۹۱، ۲۴۱)

فرایند تجزیه و تحلیل داده‌ها (خاکی، ۱۳۹۱، ۲۴۲)

۴-۵-۴- انواع تجزیه و تحلیل داده‌ها

پژوهشگر برای پاسخ‌گویی به مسئله و تصمیم‌گیری درباره رد یا تأیید فرضیه‌ای که تدوین کرده است از روش‌های گوناگون تجزیه و تحلیل می‌تواند استفاده می‌کند، روش‌های گوناگون تجزیه و تحلیل را می‌توان به سه گونه تقسیم کرد که استفاده از هر یک، شرط‌هایی دارد که پژوهشگر باید به آنها در پژوهش خود توجه کند.

سه گونه تجزیه و تحلیل عبارتند از:

الف) تجزیه و تحلیل توصیفی (Discriptive analysis)

در این نوع تجزیه و تحلیل، پژوهشگر داده‌های گردآوری شده را با استفاده از شاخص‌های آماری توصیفی خلاصه و طبقه‌بندی می‌کند، به سخن دیگر، در تجزیه و تحلیل توصیفی، پژوهشگر ابتدا داده‌های گردآوری شده را با تهیه و تنظیم جدول توزیع فراوانی خلاصه می‌کند و سپس به کمک نمودار آنها را نمایش می‌دهد و سرانجام با استفاده از سایر شاخص‌های آمار توصیفی آنها را خلاصه می‌کند. معروفترین و پرکاربردترین شاخص‌های آمار توصیفی عبارتند از: میانگین (Mean)، میانه (Madin) و مد (Mode) که شرح هر یک را در کتاب‌های آماری می‌وان پیدا کرد. (خاکی، ۱۳۹۱، ۲۵۰-۲۵۱)

ب) تجزیه و تحلیل مقایسه‌ای (Comparative analysis)

در تجزیه و تحلیل مقایسه‌ای، اطلاعات علاوه بر این که گردآوری می‌شوند با یکدیگر نیز مقایسه می‌شوند، پرسش اصلی در این نوع تجزیه و تحلیل این است که:

آیا شاخص آماری محاسبه شده، بزرگتر یا کوچکتر از شاخص آماری دیگر است؟

پ) تجزیه و تحلیل علی (Causal analysis)

در تجزیه و تحلیل علی، ابزار با شاخص‌های آماری به کار برده شده، همانند روش‌هایی است که در تجزیه و تحلیل مقایسه‌ای مورد استفاده قرار می‌گیرد با این تفاوت که در تجزیه و تحلیل علی، رابطه‌های علت و معلولی

بین متغیرهای مستقل و وابسته بررسی می‌شود و پژوهشگر با رد یا تأیید آن، درباره وجود رابطه‌های علت و معلولی قضاوت می‌کند. (خاکی، ۱۳۹۱، ۲۵۱)

فرا رفتن از تحلیل مقدماتی (متاتحلیل)

فرآیند تجزیه و تحلیل را می‌توان به دو بخش مقدماتی و عالی تقسیم کرد. برای تجزیه و تحلیل‌های عالی پس از تحلیل‌های مقدماتی، باید فعالیت‌های زیر را انجام داد:

۱- آشکار سازی رابطه‌های بین متغیرها

۲- بررسی نتیجه‌های پیش بینی نشده

۳- یافتن الگوهایی ضعیف‌تر از الگوهای مورد انتظار

۴- پیدا کردن رابطه‌ای قوی‌تر از رابطه مورد انتظار

۵- رسیدگی به نتیجه‌های متضاد

۶- کنترل رابطه‌ها

۴-۵-۵- تحلیل‌های آمار و کاربرد آنها در تحقیق

کاربرد فن‌های آماری مورد استفاده در پژوهش، با توجه به ماهیت پرسش‌هایی که پژوهش‌ها برای به دست آوردن جواب آنها طرح شده‌اند تفاوت دارد. از سویی دیگر ماهیت داده‌هایی که این فن‌های آماری باید درباره آنها به کار رود نیز گوناگون هستند. هر تکنیک آماری، مناسب داده‌هایی است که فقط در سطح معینی اندازه‌گیری شده است و پژوهشگر پیش از آن که تصمیم بگیرد که داده‌های خود را چگونه تحلیل کند باید بتواند معین کند که این داده‌ها از چه نوعی هستند. (هومن، ۱۳۷۳، ۱۹۱)

تهیه گزارش کار تحقیقی:

کوشش‌های پژوهشی محقق با پایان یافتن تجزیه و تحلیل اطلاعات جمع آوری شده خاتمه نمی‌پذیرد و محقق مسئولیت دیگری نیز به عهده دارد که آن عبارت است از مطلع کردن اعضای جامعه از یافته‌های پژوهشی

هر گزارش پژوهشی که به هر منظور تهیه و تنظیم شده باشد، باید از چهار بخش الگوی زیر تشکیل شده باشد.

فصل پنجم: تهیه گزارش کار تحقیقی

در این فصل بطور اجمالی با نحوه تهیه گزارش کارهای تحقیقی آشنا خواهیم شد.

۵-۱- مبث اول: مقدمه و بیان مسئله

۵-۱-۱- مقدمه :

مقدمه خوب باید پاسخگوی سؤالات زیر باشد:

الف) دلیل اجرای منطقی اجرای پژوهش چیست؟

ب) چه ارتباط منطقی بین مسئله و طرح پژوهشی وجود دارد؟

ج) چگونه این پژوهش به پژوهش های قبلی ارتباط پیدا کرده است؟

یکی از بهترین روشهایی که برای نوشتن مقدمه پیشنهاد شده است به این صورت است که مقدمه از ۳ بخش اصلی تشکیل می شود، بخش اول توضیح مشکل کلی و یا سؤال تحقیق است، در بخش دوم مسئله یا سؤال به طور محدود و خاص مورد تشریح قرار می گیرد و در بخش سوم نیز راه حل و یا روشی که تحقیق حاضر برای حل مسئله انتخاب کرده است مورد تشریح قرار می گیرد. به عنوان مثال مشکل ترافیک مسئله ای عمومی و کلی است که در بخش اول مورد تشریح قرار می گیرد. در بخش دوم مقدمه مشکل ترافیک در محدوده مورد مطالعه محقق توضیح داده می شود و نهایتاً در قسمت آخر طرحی که محقق برای مواجهه با این مسئله برگزیده است مورد تشریح قرار می گیرد.

۵-۱-۲- بیان مسئله

در قسمت بیان مسئله محقق هدف تحقیق را تشریح کرده و تعیین می کند که در واقع چه هدفی را از انجام تحقیق مد نظر قرار داده است. به بیان ساده تر در انجام تحقیق در جستجوی چه چیزی است. یکی دیگر از مسائلی که می بایست در قسمت بیان مسئله بیاید اهمیت و لزوم انجام تحقیق در خصوص موضوع انتخابی است که می بایست مورد تشریح قرار گیرد.

۵-۲- مبحث دوم: مرور سابقه موضوع

در این قسمت سابقه ای از تحقیقات انجام شده آورده می شود. بهتر است پژوهشگر علاوه بر ذکر خلاصه ای از تحقیقات انجام شده عقاید خود را درباره معایب پژوهش هایی که مطالعه کرده است بیان کند.

در تنظیم مطالعه منابع مربوط به موضوع تحقیق باید به سئوالات زیر توجه داشته باشید:

الف) آیا پژوهش های انجام شده در رابطه با موضوع پژوهش هستند.

ب) آیا از ذکر جزئیات غیر ضروری خودداری شده است؟

ج) آیا نتیجه گیری پژوهش، یافته ها و روش های بکار برده شده مورد تایید قرار گرفتند؟

د) آیا ارتباط منطقی بین پژوهش های انجام شده پژوهش مورد نظر نشان داده شده است؟

ه) آیا مطالعه منابع گذشته به صورت قدیمی انجام شده است؟

۵-۳- مبحث سوم: روش تحقیق

۵-۳-۱- روش تحقیق

در این قسمت محقق می بایست نوع روش بکار رفته برای انجام تحقیق را مشخص کند. نکته ای که عموماً توسط محققین کم تجربه تر مورد اشتباه قرار می گیرد این است که روشهای جمع آوری اطلاعات با روش انجام تحقیق متفاوت می باشد و به عنوان مثال "روش تحقیق کتابخانه ای" توصیف درستی از روش انجام تحقیق نمی باشد. چراکه مطالعه و بررسی منابع کتابخانه ای یکی از ابزارهای جمع آوری اطلاعات است نه روش انجام تحقیق. لذا محقق می بایست با توجه به شیوه ای که برای تحقیق انتخاب کرده است، توصیف درستی از شیوه و مراحل آنرا ارائه دهد.

۵-۳-۲- آزمودنی ها

در این قسمت محقق کلیه آزمودنی ها، ترکیب آنها به صورت گروهی و چگونگی انتخاب آنها را شرح می دهد.

به عبارت دیگر این قسمت از گزارش باید مشخص کند که چند نفر آزمودنی در تحقیق مشارکت داشته اند.

این عده چه کسانی هستند و چگونه انتخاب شده اند و آیا آزمودنی ها داوطلبانه در تحقیق مشارکت داشته اند یا خیر. محقق در برخی از شیوه های تحقیق ناچار است آزمودنی ها را به چند گروه تقسیم کرده آنها را در معرض متغیرهای مختلفی قرار دهد. در طرح دو گروهی، یک گروه که در معرض متغیر مستقل قرار می گیرند گروه آزمایش و گروه دیگر که در معرض این متغیر قرار نمی گیرند گروه کنترل نامیده می شوند.

۵-۳-۳- ابزار اندازه گیری و جمع آوری داده های میدانی

ابزار به وسیله یا وسایلی اطلاق می شود که از طریق اجرای آنها، اطلاعات جمع آوری می شود مانند پرسشنامه، مصاحبه،... که در این قسمت می بایست کلیتی راجع به آنها و دلایل انتخابشان آورده شود. همچنین مطالبی در خصوص نحوه استخراج و تهیه پرسشنامه، انجام پیش تست و روایی و پایایی آن آورده شود.

در این قسمت همچنین محقق باید پاسخگوی سئوالاتی مانند سئوالات زیر باشد:

پژوهش در کجا انجام شده است؟ آزمودنی ها فعالیت های پژوهشی را در چه مدت انجام داده اند؟ آیا آزمودنی ها وجود داشته که مشارکت خود را تا آخر ادامه نداده باشند؟ ...

۵-۳-۴- فرضیه ها

فرضیه عبارت است از انتظارات پژوهشگر درباره نتایج آتی پژوهش محقق پس از مطالعه تحقیقات انجام شده و تدوین مسئله به صورت دقیق و روشن سؤال پژوهشی را با عنایت به ملاک های معین و مشخص به صورت فرضیه بیان می کند. سرانجام محقق متغیرهایی که در فرضیه بیان کرده است به صورت عملیاتی تعریف می کند. مسئله قابل توجه این است که کار اصلی پژوهش آزمون فرضیه است نه اثبات درستی آن و ممکن است انجام تحقیق به این نتیجه برسد که فرضیه تعریف شده صحیح نیست.

۵-۴- مبحث چهارم: نتایج و بحث

۵-۴-۱- یافته های پژوهش

این بخش با یک پاراگراف که محتوای آن عبارت است از تعریف متغیر وابسته و آزمون های آماری به کار برده شده در تجزیه و تحلیل اطلاعات جمع آوری شده، شروع می شود و پس از آن یافته های تحقیق شامل نتایج آماری، اعداد و ارقام، نمودارها و جداول،..... آورده می شوند.

۵-۴-۲- بحث درباره یافته ها

این بخش از چند پاراگراف تشکیل شده است که معمولاً تعداد پاراگراف ها برابر تعداد متغیرهای وابسته ای است که در پژوهش وجود دارد. محتوای هر پاراگراف عبارت است از نتایج و تجزیه و تحلیل داده ها و تفسیر نتایج آنها. نکته قابل توجه این است که در تفسیر داده ها باید معنی یافته ها و دلایل بدست آمدن آنها ذکر شود

۵-۴-۳- محدودیت ها

محقق باید کلیه عواملی که ممکن است قابلیت تعمیم پذیری یافته های پژوهش را کاهش داده باشد تفسیر و فهرست بندی کند. همچنین نویسنده می بایست تاثیر محدودیت ها بر انجام تحقیق و نتایج را مورد توضیح قرار دهد.

۵-۵- مبحث پنجم: نتیجه گیری

در این بخش به صورت خیلی فشرده مسئله، فرضیه، روش اجرا و نتایج به دست آمده آورده می شود و در پایان نتایجی که بر اساس تجزیه و تحلیل داده ها حاصل شده اند فهرست بندی می شود.

در این بخش نگارش نه تنها مبتنی بر یافته ها و نتایج، بلکه بیشتر از آن مبتنی بر مبنای نظری کار از جمله نظریه های زیر بنایی مطرح شده در چارچوب نظری و پیشینه پژوهش و مهمتر از آن مبتنی بر قوه ادراک و استنباط و در نتیجه استدلال منطقی و آگاهانه نویسنده و محقق است.

نگارنده نتایج و یافته های خود را با توجه به آنچه تا کنون درباره موضوع مورد نظر وجود دارد تفسیر کرده و پس از در نظر گرفتن این یافته ها آن ها را تبیین می کند.

در پژوهش علمی تبیین یکی از هدف های پژوهش است. تبیین روشی برای شناخت، کشف و و گزارش روابط جدید آشکار شده در مورد جنبه های گوناگون پدیده های مورد مطالعه است. تبیین می تواند قیاسی یا استقرایی، تاریخی، یا جامعه شناختی یا روان شناختی باشد.

از لحاظ ساختاری در قسمت نتیجه گیری پژوهشگر تلاش می کند با خلاصه کردن نتایج و یافته های خود آنها را با ادبیات پژوهش پیوند زند و علت همخوانی یا ناهمخوانی بین آنها را مطرح و درباره آنها استدلال نماید. در این راستا، معنی داری آماری را به معنی داری واقعی تبدیل کرده و پیشنهاداتی در این راستا ارائه می دهد.

در انتها نیز نویسنده می تواند به توضیح شناخت جدید حاصل از پژوهش خود پرداخته و افزون بر دامنه شناخت موجود، کاربردهای نظری و عملی کار خود یا حمایت آن از نظریه های مطرح شده پیشین و غیره را توضیح داده و معرفی نماید.

۵-۵-۱- راهکارها و پیشنهادات

وقتی پژوهش یا مطالعه ای (به ویژه پژوهش کاربردی و عملی) به پایان می رسد و نتیجه گیری انجام می گیرد، پژوهشگر بر اساس نتیجه گیری خود که مبتنی بر یافته ها و نتایج مطالعه است، می تواند در راستای اقدام های عملی توصیه هایی را برای برنامه ریزان، مجریان و کاربران ارائه دهد.

۵-۵-۲- منابع:

منابع گزارش تحقیق شامل فهرستی از کتاب ها، گزارشها و مقالاتی است که محقق در انجام تحقیق خود از آنها استفاده کرده است که آنها را به صورت الفبایی تهیه و تنظیم می کند. در فهرست منابع می بایستی کلیه اطلاعات کتابشناسی منابع گنجانده شود.

رفرنس دهی عموماً به صورتهای مختلفی انجام می شود که از آنجمله می توان به هاروارد (رفرنس دهی داخل متن که در آن پس از هر پاراگراف (نویسنده، سال، صفحه) آورده می شود و در انتهای مقاله منابع به ترتیب الفبا آورده می شود)، ونکوور (پس از هر پاراگراف کروه ای باز می شود که در آن شماره گذاری از ۱ تا انتهای مقاله آورده می شود و در انتهای مقاله به ترتیب شماره ها معرفی منابع صورت می گیرد) و ... اشاره کرد. نکته قابل توجه این است که می بایست با توجه به فرمت مجله و یا منبعی که قرار است نتیجه کار پژوهشی در آن به چاپ برسد، نحوه رفرنس دهی را مشخص کرد. به این جهت نویسنده می بایست حین جمع آوری مدارک و مطالب تحقیق حتماً رفرنس گذاری آنها را به دقت و کامل انجام دهد زیرا پس از گذشت زمان و افزایش حجم مطالب نویسنده دیگر قادر به یادآوری رفرنس مربوطه نخواهد بود و این امر مشکلاتی را برای نویسنده به دنبال خواهد داشت. لذا می بایست مشخصات کامل منبع شامل نام، نویسنده، تاریخ نشر، انتشارات، نوبت چاپ، شماره صفحه و ... را یادداشت نمود تا در انتهای تنظیم مقاله بتوان به راحتی منبع گذاری را انجام داد.

۵-۵-۳- ضمایم

ضمیمه ممکن است شامل مجموع اطلاعات جمع آوری شده، جداول آماری، توضیحات خارج از متن، دستورات داده شده به آزمودنی ها یا اطلاعات خام باشد.

۵-۶- نمونه ای از فصل روش تحقیق یک پایان نامه کارشناسی ارشد:

برای آشنایی عملی دانشجویان با نحوه نگارش فصل روش تحقیق پایان نامه، نمونه ای از این فصل ذیلا آورده شده است نکته حائز توجه این است که نمونه آورده شده صرفا جهت آشنایی دانشجویان بوده و الزاما تمامی روشهای تحقیق در تمامی پایان نامه ها را شامل نمی شود.

۵-۶-۱- نوع و روش تحقیق

تحقیقات در علوم اجتماعی بر مبنای هدف و چگونگی گردآوری داده ها دسته بندی می شوند . اگر هدف تحقیق آزمون نظریه ها ، تبیین روابط بین پدیده ها ، و افزودن به مجموعه دانش موجود در یک زمینه خاص باشد ، تحقیق از نوع بنیادی است . این نوع تحقیقات نظریه ها را بررسی ، آنها را تأیید ، تعدیل یا رد می کند ، و با تبیین روابط میان پدیده ها ، به کشف قوانین و اصول علمی می پردازد . با این اهداف ، تحقیقات بنیادی^۱ درصدد توسعه مجموعه دانسته های موجود درباره اصول و قوانین علمی است . چنانچه هدف تحقیقات توسعه دانش کاربردی در یک زمینه خاص باشد ، تحقیق از نوع کاربردی^۲ است . در واقع تحقیقات کاربردی به سمت کاربرد علمی دانش هدایت می شود (سرمد و دیگران ، ۱۳۸۳ : ۷۹)

در این قسمت نوع پژوهش شما از بین سه نوع عنوان شده آورده می شود.

از سوی دیگر ، بر مبنای چگونگی گردآوری داده ها ، این تحقیق از نوع توصیفی - همبستگی است . تحقیق توصیفی شامل مجموعه روشهایی است که هدف آنها توصیف کردن شرایط یا پدیده های مورد بررسی است . اجرای تحقیق توصیفی می تواند صرفا^۱ برای شناخت بیشتر شرایط موجود یا یاری دادن فرایند تصمیم گیری باشد (سرمد و دیگران ، ۱۳۸۳ : ۸۱) . تحقیق توصیفی ، آنچه را که هست توصیف و تفسیر می کند و به شرایط یا روابط موجود ، عقاید متداول ، فرایندهای جاری ، آثار مشهود یا روندهای در حال گسترش توجه دارد . توجه آن در درجه اول به زمان حال است ، هر چند غالبا^۲ رویدادها و آثار گذشته را نیز که به شرایط موجود مربوط می شود مورد بررسی قرار می دهد (بست ، ۱۳۸۱ : ۱۲۵) .

یکی از انواع روشهای تحقیق توصیفی ، تحقیق همبستگی است . در این نوع تحقیق رابطه میان متغیرها براساس هدف تحقیق تحلیل می شود . تحقیقات همبستگی را می توان بر حسب هدف به سه دسته تقسیم کرد :

^۱ - Basic Research
^۲ - Applied Research

الف - مطالعه همبستگی دو متغیری : هدف این مطالعه بررسی رابطه دو به دو متغیرهای موجود در تحقیق است .

ب - تحلیل رگرسیون^۳ : هدف تحلیل رگرسیون پیش بینی تغییرات یک یا چند متغیر وابسته با توجه به تغییرات متغیرهای مستقل (پیش بین) است .

ج - تحلیل ماتریس همبستگی یا کواریانس : در چنین تحلیلی از مجموعه همبستگیهای دو متغیری ، برای بررسی متغیرهای مورد نظر از جدولی به نام ماتریس همبستگی یا کواریانس استفاده می شود (سرمد و دیگران ، ۱۳۸۳ : ۹۰ - ۹۱) .

در این قسمت نوع پژوهش شما از بین انواع عنوان شده آورده می شود.

۵-۶-۲- دامنه تحقیق

قبل از گردآوری اطلاعات باید دامنه تحقیق نیز مشخص شود . دامنه تحقیق شامل : سطح تحلیل^۴ ، کانون تحلیل^۵ و واحد تحلیل^۶ است .

الف - سطح تحلیل : سطح تحلیل بیانگر سطح و قلمروی است که محقق برای تحلیل مفاهیم نظری و اطلاعات جمع آوری شده انتخاب می کند ، به طوری که راه حلهای استخراجی و یا نتایج استنباط شده تنها در آن سطح قابل تعمیم باشد ، و تعمیم نتایج به دست آمده در سطوح بالاتر یا پایین تر از سطح انتخابی برای تحلیل فاقد اعتبار علمی است . بر مبنای افراد حوزه شمول ، تحلیل سه سطح فردی ، گروهی و سازمانی دارد ، و تئوریهای علوم اجتماعی به طور اعم ، و تئوریهای سازمانی به طور اخص نیز معمولاً^۷ در سه سطح خرد ، میانه ، و کلان تحلیل می شود (میرزایی ، ۱۳۷۱)

در این قسمت سطح تحلیل پژوهش شما از بین انواع عنوان شده آورده می شود.

^۳ - Regression Analysis

^۴ - The Level of Analysis

^۵ - The Focus of Analysis

^۶ - The Unit of Analysis

ب - کانون تحلیل : کانون تحلیل عبارت از یک یا چند ویژگی حاد است که پژوهشگر آنها را به عنوان کانون و محور تحلیل خود قرار داده است ، و فرضیه های اصلی خود را حول این کانون قرار می دهد (میرزایی اهرنجانی ، ۱۳۷۱)

در این قسمت کانون تحلیل پژوهش شما از بین انواع عنوان شده آورده می شود.

ج - واحد تحلیل : واحد تحلیل واحدی است که اطلاعات از آن گردآوری می شود؛ واحدی که محقق خصوصیات آن را توصیف می کند . غالباً " در تحقیق پیمایشی واحد تحلیل فرد است (دواس ، ۱۳۸۱ : ۴۱) . با این حال واحد تحلیل منحصر به افراد نیست ، گروهها ، برنامه ها ، سازمانها ، اجتماعات بزرگ (ملتها ، کشورها) ، و مصنوعات نیز مورد تحقیق قرار می گیرند (بیکر ، ۱۳۸۱ : ۱۱۲) .

در این قسمت واحد تحلیل پژوهش شما از بین انواع عنوان شده آورده می شود.

۵-۶-۳- روش گردآوری اطلاعات

گردآوری اطلاعات مورد نیاز یکی از مراحل اساسی تحقیق است ، و به دلیل اهمیت آن ، گاه به اشتباه روشهای گردآوری اطلاعات را روشهای تحقیق می نامند . مرحله گردآوری اطلاعات آغاز فرایندی است که طی آن محقق یافته های میدانی و کتابخانه ای را جمع آوری می کند و سپس به طبقه بندی و تحلیل آن می پردازد و فرضیه های تدوین شده خود را مورد ارزیابی قرار می دهد (حافظ نیا ، ۱۳۸۱ : ۱۶۲) .

روشهای گردآوری اطلاعات را به طور کلی می توان به دو طبقه تقسیم کرد ؛ روشهای کتابخانه ای و روشهای میدانی .

روشهای کتابخانه ای در تمامی تحقیقات علمی مورد استفاده قرار می گیرد ، ولی در بعضی از آنها در بخشی از فرایند تحقیق از این روش استفاده می شود و در بعضی از آنها موضوع تحقیق از حیث روش ، ماهیتاً " کتابخانه ای است و از آغاز تا انتها متکی بر یافته های تحقیق کتابخانه ای است .

روشهای میدانی به روشهایی اطلاق می شود که محقق برای گردآوری اطلاعات ناگزیر است با واحد تحلیل یعنی افراد ، اعم از انسان ، سازمانها ، موردها ، و مانند آن ارتباط برقرار کند و اطلاعات مورد نیاز خود را جمع کند .

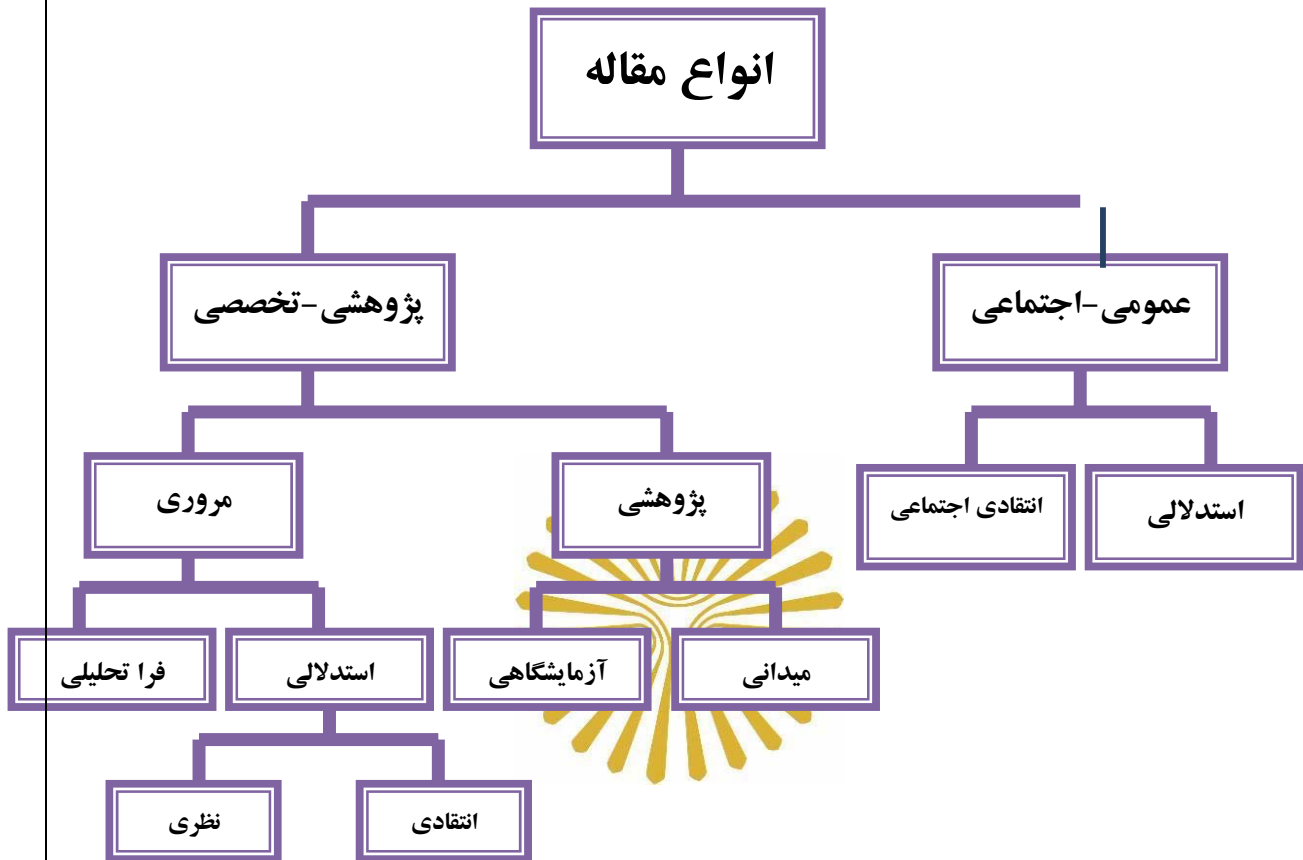
روشهای متداول و معروف گردآوری اطلاعات میدانی عبارتند از: روش پرسشنامه ای (پیمایشی) ^۷، روش مصاحبه، روش مشاهده، روش آزمون، روشهای صوتی و تصویری، و روشهای ترکیبی (حافظ نیا، ۱۳۸۱: ۱۶۴). در این قسمت با توجه به روش گردآوری اطلاعات از بین انواع عنوان شده توضیحات لازم آورده می شود.

۵-۶-۴- ابزارهای گردآوری اطلاعات

الف - ابزار گردآوری اطلاعات در روش کتابخانه ای: این ابزارها با توجه به نوع سند و هدف محقق از گردآوری اطلاعات، و نوع آن متفاوت است. عمده ترین ابزاری که در تحقیق کتابخانه ای برای جمع آوری اطلاعات مورد استفاده قرار می گیرد عبارتند از: فیش، جدول، فرم پرسشنامه استخراج اطلاعات، نقشه و کروکی (حافظ نیا، ۱۳۸۱: ۱۷۲).

ب - ابزار گردآوری اطلاعات در روش میدانی: ابزارهای متداول و معروف گردآوری اطلاعات میدانی عبارتند از: پرسشنامه، ابزار ثبت اطلاعات مصاحبه، ابزار ثبت اطلاعات مشاهده، ابزارهای صوتی و تصویری. در این قسمت ابزار گردآوری اطلاعات از بین انواع عنوان شده آورده می شود و در خصوص آن توضیحاتی نظیر علت استفاده از این ابزار، نحوه و روند دستیابی به فرمت نهایی ابزار و ... آورده می شود.

^۷ - Survey

نمودار انواع مقالات (خاکی، ۱۳۹۱، ۳۳۷)

منابع و سرچشمه ها:

۱. احمدی، علی و نهایی، سعید (۱۳۸۷)، توصیفی جامع از روش های تحقیق، انتشارات تولی دانش، تهران
۲. اوانز، ک.م. (۱۳۶۱)، مقدمه ای بر روش تحقیق در علوم تربیتی، ترجمه محمدعلی فرجاد، تهران، انتشارات الهام
۳. انسانی، تهران (۲)، مطهری، مرتضی (۱۳۶۹) - اهتراز روح، در زمینه زیباشناسی و هنر - حوزه هنری، تهران - ایران
۴. امین فر، محمد (۱۳۸۴)، روش تحقیق برای دانشجویان علوم انسانی. تیریز، نشر شایسته
۵. بازرگان، ع (۱۳۷۶). روش های تحقیق در علوم رفتاری، انتشارات آگاه، تهران
۶. بیابانگرد، اسماعیل (۱۳۸۲)، روش های تحقیق در علوم انسانی و اجتماعی، تهران، نشر دوران
۷. تولستوی، لئون (۱۳۵۴) - هنر چیست - ترجمه کاوه دهگان، امیرکبیر - تهران، ایران
۸. حافظ نیام، ر (۱۳۸۲)، مقدمه ای بر روش تحقیق در علوم انسانی، انتشارات سمت، چاپ هشتم
۹. حبیبی، آرش (۱۳۹۲)، مقدمه ای بر روش پژوهش، منبع: پایگاه علمی - پژوهشی پارس مدیر
۱۰. حیدری، شاهین (۱۳۹۲)، درآمدی بر پژوهش معماری، انتشارات رز
۱۱. خاکی، غ، ر (۱۳۸۷)، روش تحقیق با رویکردی به پایان نامه نویسی، کانون فرهنگی انتشارات داریت، تهران، چاپ دوم
۱۲. ریمون کیوی، لوک وان کامپنهود (۱۳۷۷)، روش تحقیق در علوم اجتماعی، ترجمه دکتر ابدالحسین نیک گهر، انتشارات توتیا

۱۳. دلاور، علی (۱۳۷۰). روش های تحقیق در علوم تربیتی و روانشناسی، تهران، دانشگاه پیام نور
۱۴. دوورژه، موریس (۱۳۶۲). روش های علوم اجتماعی، ترجمه خسرو اسدی، تهران، امیرکبیر
۱۵. ساروخانی، ب (۱۳۹۲). روشهای تحقیق در علوم اجتماعی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اقتصادی، تهران، جلد اول
۱۶. ساروخانی، ب (۱۳۹۲). روشهای تحقیق در علوم اجتماعی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اقتصادی، تهران، جلد دوم
۱۷. ساعی، علی (۱۳۸۷). روش تحقیق در علوم اجتماعی - سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم
۱۸. سرابی، حسن (۱۳۷۱). مقدمه ای بر نمونه گیری در تحقیق، تهران
۱۹. فاخر، علی (۱۳۸۷). ابزار عمومی تحقیق، دانشگاه تهران، تهران
۲۰. قریشی، سید حمیدرضا و خورشیدی، عباس (۱۳۸۷). راهنمای تدوین رساله و پایان نامه تحصیلی، نشریسترون، تهران
۲۱. علوی، پرویز (۱۳۸۴). مقدمه ای بر روش تحقیق، تهران، موسسه نشر علوم نوین
۲۲. محبی، بهرام (۱۳۹۰). هابز و فلسفه سیاسی مدرن، باشگاه اندیشه - تهران، ایران
۲۳. محمود زاده، الف، شاهزیدی، س، مظاهری، م (۱۳۹۱). پژوهشی محوری در روش تحقیق با نگرشی بر تجاری سازی ایده، پژوهشگاه مهندسی بحران های طبیعی، چاپ چهارم
۲۴. محمود زاده، امیر (۱۳۹۲). مهارت های کلیدی پژوهش در تحصیلات تکمیلی مقطع دکتری، چاپ اول
۲۵. نسبیت، کیت (۱۳۸۶). نظریه های پسامدرن در معماری، ترجمه و تدوین محمد رضا شیرازی، نشر نی، تهران
۲۶. نصر، حسن (۱۳۸۵). در جستجوی امر قدسی - ترجمه مصطفی شهید آئینی - نشر نی، چاپ دوم

۲۷. هشترودی، محسن (۱۳۶۲). سیر اندیشه بشر - انتشارات توکاء، تهران - ایران

۲۸. هومن حیدر علی (۱۳۷۷). بایدهای پژوهش در علوم رفتاری، نشر سلسله، تهران

۲۹. Goode, William J., and Paul K Hatt , Methods in Social Research ,
Singapore : McGraw-Hill , ۱۹۵۲

۳۰. Goodman, n, (۱۹۶۸) - Ways of World Making, Indianapolis, HackeH__

